

NÎQAŞËN FELSEFEYË 28.

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

*Niqaşên felsefeyê 28. @
@Abdusamet yigit
Weşanên felsefeyê
2015-Almanya-Berlin
Grafik: zendi şîyar*

.
ISBN 968-4-940900-35-0

Pêşgotin

Di mijare felsefeyê de wê, fahmkirin û awayên wê cihekê giring wê bigirin. Bi teybetî wê di demên hemdem û ankû demên epistemolojiya hemdem de wê, felsefeya zêhnê wê di rengekê de wê derkeve li pêş û wê bi wê re wê di nava meji û ankû hiş de wê lêgerîna li hizirkirin û fahmkirinên nû wê êdî wê bi wê re wê bibê. Di wê temenê de wê felsefeya ideayê wê weke çerçoveyek berfireh ku wê ji gelek aliyên ve wê karibê temenê wê were çêkirin û fahmkirin wê bi wê re wê were dîtin ku wê derkeve li pêş.

Di awayekê din de jî wê mijare felsefeyê wê di wê temenê de wê bi nîqaşên wê re wê di rengekê de wê fahmkirina wê û derxistina çerçoveya wê li têgihîştin wê temen û çerçoveyek fahmkirinê wê biafirênê. Lê ew temen û çerçoveya wê bi serê xwe wê ji aliyekê din ve jî wê pêwîstîya li wê hizirkirinê wê hebê. Ew jî wê li ser wê temenê û çerçoveyê şewayên pêşxistinê û hwd bê. Di wê temenê de wê, biqasî wê fahmkirina reng û çerçoveyên hizirkirinên me wê di wê temenê de wê çavkaniya wan jî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Di mijare felsefeya ideayê de wê, weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê bi teybetî ji du aliyên ve wê fahmbikê wê weke ku em bi felsefeya hume, locke û heta russell û frege wê di wê warê de wê were dîtin ku wê di temenekê ideayê û felsefeya mantiqê û hwd de wê bi çerçoveyek pêşxistinê li ser ya demên kevnera û di demên piştî wê û hwd re wê di rengekê de wê were dîtin. Di awayekê din de wê, li ser wê temenê wê felsefeya filosofên weke hegel, leibniz û heta kant wê di temenê idea kirina objeyê û ankû şujekirina objeyê û hwd wê di wê temenê de wê bi wê re wê direngê din de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê di destpêka sedsale 20an û pê de wê nîqaşên kûrbûnê ên bi felsefeyê û şaq û awayên wê di wê temenê de wê pêşkevin û ankû wê werina pêşxistin. Li ser wê temenê wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê felsefeya kesên weke Admund husserl, karl popper û heta marks jî ku em dikarin di awayekê de di navê de bihasibênin wê felsefeya wan wê li ser wê temenê bi têgînek şujeyî û objeyî wê, bi hewldana bi awayên wê yê din ên bi hizirkirinê ên pêşxistinê bê.

Li ser wê temenê wê têtînên weke yênbî epistemolojiyê, civaknasiyê, derûniyê û hwd wê pêşketina wan wê di wê temenê de wê, di çerçoveyek felsefeyî a bi temenê xûy, tevger û ankû kirinê û hwd de wê di awayekê de wê temenê hizirkirinê û fahmkirinê wê biafirênê. Li ser wê temenê gihiştina têtînên bi dahûr, daraz û hwd ên weke bi aqilmeşandinê bê û ankû ceribandînê û hwd bê wê di wê temenê de wê pêşkevê.

Mijare ideayê wê di wê temenê de wê ji gelek aliyan ve wê weke mijarek hizirkirinê a ku wê di wê temenê de wê, di destpêka pêşketina felsefeya demên hemdem de wê, çerçoveyek hizirkirinê wê biafirênê. Ji dekart û heta hume û locke wê, di wê temenê de wê, bi şewayekê felsefeyî wê li ser wê temenê îdeayê wê bê xwestin ku ew xwe bigihênina ya rasttir. Ev jî wê weke aliyekê din ê ku em dikarin bi fahmkirin û hizirkiirênên wan re wê werênina ser ziman bê.

Di mijare aqil û zanînê de wê ev wê weke temen û çerçoveyên hizirkirinê wê bi xwe re wê biafirênin. Di wê temenê de wê mijare ideayê wê ji aliyê zanistên weke yê mantîq û metamatikê ve bê û ankû ji ali aliyê zannînên din ên weke felsefeya dahûrê û hwd re bê wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Di hizirkirinên bi felsefeya ideayê de bi kûrehî û berfirehiya wê re wê, di wê temenê de wê çerçoveyên hizirkirinê wê bi rehetî wê were dîtin ku wê karibê bi xwe re ew biafirênê bê. Lê ev jî wê di awayekê de wê bi pêwîstîya hildana wê ya bi şewayekê rast û fahmkirinek rast wê karibê bibê bê.

Abdusamet Yigit

Destpêk: nîqaşên felsefeyê 28

Di mijare felsefeyê û nîqaşkirinên wê de wê dikarê wê bo wê di serî de wê bibêjê ku wê, di awayekê de wê hemû azmûnên me yên bi hizirkirinê wê di awayekê de wê di nava xwe de wê bihawênê. Ber vê yekê wê weke aliyekê wê yê giring wê ev wê xwe bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Felsefeya ideayê wê dema ku mirov wê nîqaş dikê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê, çawa wê weke têgînekê wê pêşkeve wê, di nava felsefeyê de wê, dem bi dem wê pêvajoyên wê yên hizirkirinê re wê xwe bide dîyarkirin.

Bo felsefeyê wê dema ku mirov têgîna ideayê wê hilde li dest wê, çawa dikarê wê fahmbikê? Wê di serê de wê, ji du aliyan ve wê dikarê wê fahmbikê. Yek wê, weke ku wê di destpêka felsefeyê de wê bi felsefeya platon û hwd re wê were dîtin wê bi têrbûnek bi zanîni û di wê temenê de wê serwerîyek bi hişmendî re wê di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê weke pêvajoyek têr û pêşketî di wê temenê de wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê biafirênê. Lê aliyê wê yê din jî wê di wê temenê de wê di serî de wê, di mijare fahmkirinê de wê di wê temenê de wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ev jî wê di mijare gihiştina zanîna tiştê û di wê zanîna tiştê de wê, afirinîya têgînekê û bi temen û çerçoveyek fenomenolojîkî û hwd re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev wê weke aliyekê wê yê din wê bi xwe re wê biafirênê bê. Di mijare têgîna ideayê de wê, di awayekê de wê, dîmen û awayê kirdeyê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Lê di mijare têgîna kirdeyê de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê

mijare kirdeyê û ideayê wê dema ku mirov wê weke mijarekê wê hilde li dest wê, di wê temenê de wê hinek aliyên ku em ji wan cihê ku em karibin werênina ser ziman wê bi wê re wê hebin. Ev jî wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, weke aliyna ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare kirdeyê de wê, weke ya ku wê di temeneke fenomenî de wê bi hebûna heyî û derkkirina wê re wê karibê wê fahmbikê bê. idea wê, li ser wê re wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê kaeribê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare ideayê de wê, di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, dîmenê wê yê bi fahmkirinê ê bi hebûnê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Idea wê di xwe de wê kirdeyê wê bihawênê. Kirde wê bi ideayê re wê weke têtînekê wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin û wê pêşkeve. Û ankû wê were fahmkirin. Ev wê di wê, di wê temenê de wê, di mijare kirde û ideayê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di serî de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare hizirkirinên bi ideayê re wê, di wê temenê de wê di çerçoveya demên klasik ên hizirkirina wê de wê, mijare têtîna dîmen û cewherê wê di wê temenê de wê weke ku mirov li ser felsefeya platon û hwd re wê li wê bihizirê wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Platon wê weke ku wê gelek caran wê were ser ziman wê, mijare ideayê wê diwê temenê de wê weke têtînekê weke mirov û seha mirov ku wê çawa wê ji hev wê biriqîna wê bibê wê bi wê temenê wê li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di nava têtîliya sehê û hebûnê de wê, têtîliyêk fizikî a temenî wê hebê. Di wê temenê de wê sehê wê nikaribê wê rastarast wê weke gîyanê wê herê bikê. Di wê hebûna mirov de wê weke ku wê li gîyanê wê were lê gerîn bi fenomenolojikî di wê sehê de jî wê di wê temenê de wê derhanêna wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temne de wê weke aliyekê giring ê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê mijare hizirkirinê û di wê temenê de wê bi wê gihiştina fahmkirinê û temenekê zanînê ê dûrûst û hwd wê bi wê temenê re wê li wê were lê hizirkirin.

Di nava têtînên klasik ên hizirkirina ideayê de wê weke ku wê bi hizirên platon re wê were dîtin wê mijare xweşikatiyê û ideaya xweşikatiyê ku wê

weke tégînek ku wê bi ber cewherî ve wê herê û wê ew rewşa xweşikatiyê ku ew çendî xweşik bibê wê weke ku wê bi ber wê ve wê herê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê hizra ideayê wê di wê temenê de wê, di xwe de wê weke hebûnekê wê dîmenekê wê bide mirov. Di wê temenê de wê weke dîmenekê ku ew rû û awayê wê ne dîyar bê. Lê hemû rû û awayê ku ew bi wê temenê û ideayê dibin wê weke bi pêvajoyên wê re wê weke pêvajoyên wê yên ku ew di wê temenê de wê bi wê re wê xwe li wê bide gihiştin wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di wê temen de wê, çikaribê ji wê tégînê wê di serî de wê were fahmkirin? Di serî de wê ya ku wê were fahmkiirn wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê di mijare ideayê de wê, di wê temenê de wê, weke ku wê bi ideayê xweşikatiyê re wê îdeaya xweşikatiyê wê xwediyê wê kirdeya bi xweşikbûnê re bê. Wê di wê temenê de wê, ew wê, di wê temenê de wê, di mijare kirdeyê de wê di awayekê de wê, aliyekê wê yê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê wê xwe di wê nûqtayê de wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê ew bê ku wê di mijare kirdeya wê de wê, weke kirdeyek ku wê, xwediyê çerçoveyek ku ew weke hertimî wê li ser rewşên ku ew bi wê rengê wê li jîyanê bibin re bê. Wê di wê temenê de wê ew kirde wê, dikarê wê bi mînaqekê wê di ideayê de wê weke ku wê fahmbikê. Ew jî wê ew bê ku wê 'ya baştir wê hertimî wê gavekê wê ast û devera ku em li lê na bê' re wê were ser ziman. Di wê temenê de wê di awayekê de wê, di aslê xwe de wê, di mijare hizirkirina li ya baş wê, di wê temenê de wê çendî ku ew baştir bê wê, hertimî wê weke ji wê baştir wê hebê wê, di wê temenê de wê bi temen û intibayekê wê regekê fahmkirinê wê bi xwe re wê di wê temenê de wê, weke ku wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê di dewama wê de wê, werênê ser ziman ku wê di mijare hebûnê de wê bi fîzîkî wê dema ku ew bibê wê hertimî wê weke bi kêmesîyekê wê hebê û wê bibê re wê di dîmenekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin bê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê werênê ser ziman ku wê mijare kirdeyê û hebûnê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê, weke ku wê karibê bide dîyarkirin bê.

Di mijare kirdeyê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê, weke cewherekê ku ew weke ku ew ji mêj ve ew hebê di wê temenê de bi xwemaliya xwe ku ew hebê wê, di awayekê de wê were dîtîn. Ew dîmenê wê di awayekê de wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê, bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman ku wê di mijare kirdeyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê di wê temenê de wê bide diyarkirin bê.

Di nava wê têngîna kirdeyî a ideayê de wê, hebûna kirdeyê wê weke awayekê wê xwe di wê çerçoveya wê de wê bide dîyarkirin. Îdea ku wê di wê çerçoveyê de wê weke qalibekê bi rengê fahmkirenê bê wê kirde wê weke navaroka wê ya cewherî ku wê hertimî wê weke ku wê bê xwestin ku ew weke wê bibê û ew di wê temenê de were fahmkirin bê, Wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare kirdeyê de wê, weke aliyên wê yên ku mirov wan di dewama wê de wê li wê bihizirê wê ew kirde wê bi wê kirdeyê re wê çawa wê hebê? Wê ji wê idea wê bi çerçoveya wê re wê were dîyarkirin û ankû wê, awayê îdeayê wê ew hundûrîn wê were dîyarkirin bê? Di wê temenê de wê di çerçoveya rengên ku ew hatina hanîn li ser ziman ên demên kevnera û piştre de wê weke ku ew navarok wê weke ku wê çerçoveya wê ideayê wê bide dîyarkirin. Wê ev ali wê weke aliyekê ku em pêşî wê di wê temenê de wê di çerçoveya mijare ideayê û kirdeyê têkiliya wan a bi hevdu re wê di wê temenê de ku mirov wê fahmbikê wê weke aliyekê mijarê xwe di wê nûqtayê de wê bide dîyarkirin bê.

Di navaroka têkiliya ideayê de wê hewldanên wê fahmkirina wê di wê temenê de wê di awayekê de wê,, bi hinek aliyên wê yêmn teybet wê pêwîst bê ku mirov wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê di mijare têngîna ideayê de wê, pênasînên platon wê di awayekê de wê ji demên piştre jî wê di rengekê de wê weke ku wê werê dîtîn wê dîmenekê temenî ê fahmkirinê wê bi xwe re wê biafirênê. Wê li ser wê temenê wê di wê temenê de wê, çawa wê diawayekê de wê fahmkirin wê bê lê gihiştin wê were dîtîn.

Li vir wê, weke aliyekê wê yê din ê giring wê hertimî wê li wê were lê hizirkirin ku em fenomen û ankû dîyardeyên ku em di nava ideayê de wan li wê têdigihin wê çawa wê bi yên jîyane rastîn re wê di hevyekeyekê de wê werina fahmkirin wê weke aliyekê wê yê giring wê were lê hizirkirin bê.

Di nava wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîna ideayê wê di wê rengê de wê, di temenekê levkir ê mantiqî û lêhatiniyek rasyonali wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, dema ku ez li tiştê dihizirim û wê tiştê di nava jîyanê de wê kifşbikin wê ew kifşkirinên min ên di nava jîyanê û yên bi hizirkirinên min wê karibin di hevyekeyek de werina fahmkirin? Ev wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin bê. Di dewama wê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, di mijare felsefeyê de wê, têtîna ideayê wê di wê temenê de wê her tişt wê bi idea kirin û ankû weke bi hizirkirinê re wê di rengekê de wê, bi dîmenekê zêhnî ê hizirkirinê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin bê.

Li ser hebpa şenber a jîyanî û dîyar û bûjeniya wê re wê di dîmenekê razber wê xwe bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Di serî de wê, di wê temenê de wê ew wê biwê re wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava têtîna ku em wê weke ideayê wê li wê hizirin wê navarok û ankû cewherê wê li wê hizirkirin wê di wê temenê de wê çawa wê temenekê fahmkirinê wê bi çerçoveya wê re wê bide dîyarkirin? Di aslê xwe de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di serê de wê hinekê li wê bihizirê bê.

Di mijare têtîna kirdeyê de wê, di wê temenê de wê weke bi navaroka wê re wê di awayekê de wê di wê dîmenê de wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dîmenê kirdeyê de wê, têtîna cewheriyê wê weke têtînek ku wê karibê wê ji du aliyan ve wê li wê bihizirê bê. Yek wê li ser wê dîmenê mayindatiyê re ku wê li wê were lê têtîhiştin bê. Yê din jî wê di wê temenê de wê bi dîmenê azmûnî ê bi pêşxistinê ê ku wê bi wê re wê were lê gihiştin û têtîhiştin bê.

Di mijare ideayê de wê aliyê azmûnî û yê ne azmûnî wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Di awayekê de wê hemû tiştê ku wê weke bi azmûnî û ne azmûnî wê were tefkirkirin û hizirkirin wê di nava hizirkirinên me de wê weke aliyê ku ew werina azmûn kirin bin. Ya derbî azmûnê jî ku wê di rengê de wê were ser ziman wê di dîmenekê de wê weke ku wê pêwîst bê ku ew di wê temenê de ew bi wê re ew were fahmkirin bê. Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin bê.

Di dîmenê hizirkirinê ê ideayê de wê, di wê temenê de wê di nava cewherê û çerçoveya wê de wê, di wê temenê de wê dîmenê ya azmûnî û der azmûnî wê xwe bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê dema ku wê di têngîba ideayî a klasik de wê bahsa wê were kirin wê weke dîmen, kopîya û hwd re wê were dîtin û wê di wê temenê de wê bi intibaya weke têngînek pêşxistî wê têngînekê di wê temenê de wê di mejiyê mirov de wê biafirênê bê. Di wê nûqtayê de wê aliyê din ê duyem jî wê weke navarok, kirde û ankû aliyê bi têngîna cewherê re ku wê bi wê re wê were ser ziman wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê, weke aliyê mayinda wê li wê bihizirê bê. Wê dema ku wê bahsa haspekê wê were kirin ku ew gelek kopîyên wê hebin û ew tenê yek weke xwemal wê hebê wê di wê temenê de wê ew yek wê weke xwemal wê bi wê têngîna cewherê re wê di heviyekiyekê de wê weke aliyê wê yê ku mirov wê fahmbikê bê.

Di têngîna xweşikatiyê de wê, dema ku wê mirov wê bahsa xweşikatiyê wê bikê wê, çendî ku ew xweşik bibê û were xweşikkirin wê bi wê were xwestin ku ew zêdetirî weke wê cewherê wê yê xweşikatiyê were xweşikkirin. Di wê temenê de wê di wê têngîna de wê weke ku wê bi têngîna xweşikatiyê re wê were dîtin ku wê cewherê wê hertimî wê weke çendî ku wê çerçoveya xweşikatiyê xweşik jî bê lê wê weke cewher wê di awayekê de wê li pêşîya wê wê bê. Wê hertimî wê weke gavekê wê li pêşîya wê her asta xweşikatiyê bê. Bi gotinek din çendî ku ew xweşikati hebê wê hertimî wê ji wê xweşikatiyek xweşiktir wê weke ku wê hebê û ew wê di wê temenê de wê ew wê hertimî wê li wê pêşîya wê bê. Yanî çendî ku ew ew were xweşikkirin wê weke ku wê negihijê wê cewherê, her ku wê ew xweşikati were kirin wê gavekê wê pêşde wê herê wê weke ku wê, ew cewherê wê jî wê gavekê pêştir wê herê. Wê rewşê dikarê wê bi şibihênê rewşa nakokiya Zenon a bi têngîna 'req û aşîl' re. Di wê temenê de wê ev wê di wê rengê de wê di wê rengê de wê, cewher wê, di wê temenê de wê,

bi wê re wê di dîmenekê bi tevger de wê xwe bi wê rengê wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Wê demê wê karibê wê weke pirsekê wê di mejiyê mirov de wê biafirênê ku wê, sînorê xweşikatiyê ê cewherê wê çi bê. Wê pênasekirina wê çi û çawa bê? Ev wê di aslê xwe de wê weke aliyekê ku wê zêde wê nikaribê bê ghiştin li bersiva wê jî wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bi wê re di wê temenê de wê karibê xwe bide dîyarkirin bê.

Her asta pêşketî û li pêş wê weke gaveka li pêşiya wê bê. Ev wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê her tiştê ku me çendî ku me baş, tekûz û xweşik wê afirand û sipehî kir wê hertimî wê li pêşiya wê nûqteyek ku ew weke li wê dixwezê were lê ghiştin wê hebê. Di wê temenê de wê ev nûqte wê, weke nûqteyek ne şenber û zêde dîyar bê. Wê demê wê aliyê ku ew weke bi xweşikati û sipahî hatî afirandin wê weke ku ew di awayekê de wê hem di dêmenê xwe yê xwe yê afirî ê xweşik de û hem jî wê di dîmenê cewherê xwe yê xweşiktir ê li pêş de jî wê di rengekê de wê weke ku wê, astekê wê di xwe de wê bi wê rengê wê weke ku wê bihawênê. Ev wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Wê demê wê li ser ya asta duyem a piştî ya pêştir re wê were wê karibê dîmenekê salixkirinê a ya pêştir wê bi wê re wê li wê bihizirê? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê û rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê ya ku ew heya wê, demê wê weke temenekê du dîmenî wê di xwe de wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê dîmenê wê bixwe û yê dîmenê ya ji wê derbas dibê û gavekê li pêştir ku wê hebê jî wê bi wê re wê di wê temenê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê ev jî wê bi wê re wê were dîtin û wê karibê were lê hizirkirin ku wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê. Dîmenê xweşikatiyê wê ji xwe xweşiktir wê karibê çawa wê bi xwe re wê, di xwe de û ankû di rengekê xwe de wê bide dîyarkirin? Yan jî wê ya ji wê xweşiktir wê weke wê di dîmenê wê de bê? Ev jî wê weke aliyên ku mirov wê karibê wê di wê

temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê, di wê rengê û awayê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê li wê bihizirê bê.

Li ser dîmenê xweşikatiyê ku wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê bi têngîna îdeayê wê weke aliyna wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê di mijare têngîna dîmenê ideayî de wê, weke ku em di epistemolojiya demên serdema navîn û ya demên hemdem a piştê de wê were dîtin ku wê di çerçoveya hizirkirinê bi ideayê re wê were dîtin ku wê ew navaroka wê di wê temenê de wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de ew cewher wê weke têngînek 'teqez' bê û ankû wê çawa wê were fahmkirin wê di wê temenê û çerçoveyê de wê were dîtin ku wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, mijare ideayê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê têngîna cewherê wê weke kirdeyek ku ew di wê temenê de wê çawa wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin wê bi wê re wê li wê hizirkirin. Di nava têngînê bi epistemolojiya hemdem de ku wê weke bi hizirên Kant re wê were dîtin wê têngîna apriori û pêwîstîniyê wê bi hev re wê di temenekê rêgezî a bi wê hizirkirinê de wê li wê bihizirê wê weke ku wê ji aliyekê ve wê encamek wê rengê hizirkirinê ê xweza wê xwe bi wê re wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare ideayê de çerçoveya zanîna sedemê

Di wê temenê de wê, di mijare ideayê de wê ew navaroka wê di wê temenê de wê dema ku wê li ser wê re wê bi intiba û aqilmeşandinê û hwd re wê li wê were lê hizirkirin û wê bê ghiştin li encamê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê were lê hizirkirin.

Lê li vir wê cewherek mayinda wê hebê û ankû wê nebê wê di wê temenê de wê di nava hizirkirinê epistemolojiya zanînê a hemdem de wê rasyonalist û empirisist wê di awayekê de wê bi zêdeyî wê li ser wê nûqtayê wê bi hizirkirinê îdeayê û hwd re wê serî li ser wê biwastênin û wê hizirên xwe wê li ser wê nûqtayê de wê werênina ser ziman. Benjour û casullo û gelek zaneyên demê ku wê di wê nûqtayê de wê hizirên xwe wê werênina ser ziman ên weke Butnam ku wê, di wê nûqtayê de wê hizirên xwe wê werênina ser ziman. Butnam wê li ser nûqtaya nekarîya pûçkirinê a birhanê û di wê temenê de wê di awayekê de wê, nekarina piûçkirina derpêşê û hwd re wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di nava şert û

mercên wê yên fahmkirinê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin û wê bê xwestin ku ew di wê temenê de ew were fahmkirin.

Li ser wê temenê wê dema ku mirov wê li nava hizrên Casullo wê binerê wê li ser wê nûqteyê wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin û wê hizrên xwe wê were dîtin ku wê werênina ser ziman. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê di awayekê din de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê nûqteyê de wê li wê were lê hizirkirin wê bi aliyên wê yên ku wê di çerçoveya mijarê de wê werina kifşkirin û bi wan hizirkirin re wê di rengê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê bi wê were lê hizirkirin. Di mijare têngîna hizirkirinên demên hemdem ên ideayê de wê, di wê temenê de wê çawa wê were gihiştin li çerçoveyek zanînê a rasttir wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di awayekê din de jî wê mijare gihiştina fahmkirina navaroka ideayê wê bi fenomenên wê yên ku ew werina kifşkirina re wê, çawa wê di heviyekiyekê de wê di nava jîyanê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di nava hizirkirinên mijare navaroka ideayê de wê, wê aliyê wê bi berê nerînê li aliyê hûndûr ve wê weke aliyekê wê yê ku wê casullo wê ji xwe re wê bikê mijare fahmkirinê û wê ev alî wê çawa wê weke aliyekê ku wê bi wê kaeribê aliyên derve wê werina fahmkirin wê li ser wê bisekinê û wê bixwezê ku wê fahmbikê û hizrên xwe li ser wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê nerînek ku ew berê wê li hundur bê wê çawa wê bi wê re wê di awayekê de wê aliyê wê yê derve wê karibê wê were fahmkirin? Yan jî wê dikarê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê fahmbikê wê, çi encamê wê bi fahmkirinên derve wê bi xwe re wê di rengê de wê bide mirov? Ev wê weke aliyna ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Lê di wê nûqteyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare hizirkirinê wê di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahm bikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare nerîna ideayê de wê, aliyên wê yên ku mirov wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê hebin. Ev jî wê weke aliyna wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare nerîna ideayê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê ew bê ku wê weke ku em ji nava hizrên casullo wê fahmdikê wê mijare têngîna azmûnê bê. Wê di wê temenê de wê li ser hizrên Putnam re ku wê bihizirê wê mijare zanîna di çerçoveya têngîna azmûnê û ya der-azmûnê ku wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê di wê temenê de di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di çerçoveya têngînên Putnam de ên weke li ser esasê pûçkirinê û pûçnekirinê a bi birhanê û derpêşê de wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê ser temenê zanîna azmûnê û ya der-azmûnê wê bi wê re wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê hizrên xwe wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Mijare zanîna ku ew 'nayê pûçkirin' wê çawa wê were fahmkirin û ankû di wê temenê de wê temenekê wê hebê û ankû nebê wê di serî de wê weke aliyekê ku wê, serê mirov wê bi xwe re wê bide mijul kirin bê. Ji nava têngînên felsefeyê ên derpêşî wê di wê temenê de wê di derpêşekê de wê vajiya wê piştrastkirina wê di wê temenê de wê bê temenê hinek hizirkirinên ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Li gorî hinek ragihandinna ku wê Casullo wê bikê wê vajiya wê, di wê temenê de wê, bide nîşandin ku ew bi vajiya wê re bi gihandina birhanê re wê weke ku wê, di awayekê de wê weke piştrastkirinê a ji aliyekê din ve bê. Lê ew wê bê temenê pûçkirina li aliyê din ê 'rastê wê aliyê ku ew vajiya wê hatiya bi birhankirin' bê wê ew jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê ku wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare aliyê rast û yê vajiya wê, çawa wê di temenekê de wê karibê wê bi wê girêdana di wê temenê de ku wê, bi wê bi hev re wê, werina

çêkirin re wê karibê ew were fahmkirin? Di aslê xwe de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, bi wê re wê hinekê din wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê, di encamên me yên bi hizirkirinê de ku wê bi wê re wê bibin wê çawa wê xwediyê awayekê fahmkirinê bê wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di navaroka têgînekê de wê birhanên wê çawa wê xwe di temenê fahmkirinê de wê bidina dîyarkirin? Di wê temenê de wê di wê têgînê de wê têgînên wê yên piştrastkirinê wê di wê temenê de wê li ser temenê azmûnî û der-azmûnî ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin wê di awayekê de wê weke aliyekê ku wê çerçoveyek fahmkirinê wê bi xwe re wê bafirênê bê. Di mijare azmûnê û têgîna 'zanîna der azmûnî' de wê çawa û çi wê weke zanîna der-azmûnî wê were famkirin wê di aslê xwe de wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê ku wê pêwîst bê ku wê hinekê din jî wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê bê. Ber ku ev alî wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin bê.

Mijare zanîna azmûnî û der-azmûnî de wê çendî ku mirov wê ser wê bisekinê wê ew çendî jî wê cihê wê bê. Ber ku wê weke du aliyên hem di zikhev de û hem tenê û tenê bi serê xwe wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê weke ku wê xwediyê têgîn û temenekê fahmkirinê bin.

Di nava hizirkirinên me yên têgînî wê bi wê re wê bi îdeayî wê mijarên levkirinê û hwd wê di rengekê de wê werina lê hizirkirin. Ev wê di nava rewş, hizirkirin û hwd wê, di levkirineka 'bênakok' de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê dema ku em bahsa bênakokiyê dikin em bi wê re çi qast dikin? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Em carna têgînekê wê li ser wateyên bi zimanî re wê li wê dihizirin û lev dihênin wê di wê de wê bi wê re wê, di awayek de wê were dîtin ku ew levkirin wê di dîmenê û rewşekê û şewayekê hizrî û hişmendî de wê weke ku wê xwediyê dîmenekê bi wê rengê bê. Lê ew dîmen wê bi kirinê re wê çawa wê di nava ahengekê de bê?

Dikarê ew dîmen bi kirinê re di nava ne di navakokiyê de bê. Di wê nûqteyê de wê weke ku wê mirov dikarê wê li wê bihizirê wê, di awayekê de wê weke ku wê têgînek û rewşek kirinî a bi bijartinê wê di wê temenê de wê di temenê wê ahengekê de bê. Wê demê wê dervî wê karibin rewşên ku ew dikarin bi wê re dikevina nava nakokiyê de ew bibin. Wê demê wê ew dema ku ew bû wê karibê wê weke ne rast û ankû di wê temenê de wê

weke têtînek dihê pûçkirin wê li wê bihizirê? Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê werênê ser ziman bê.

Di nava gotinekê de jî wê rewşên levkirinê wê di awayekê de wê di renekê de wê karibin bi yên ne levkir re di ahengekê de hebin. Ev jî wê weke aliyekê ku wê, di wê temenê de wê bi şewayên hişmendiyê ên ku em di nava jîyanê de li wan têtîgihijîn wê bi wan ve wê, hinekê jî wê weke ku wê girêdayî bê. Ev wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê û rengê de wê fahmbikê bê.

Di mijare têtîgînê me yên bi hizirkirinê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê ku wê mijare lê têtîgihîştinê bê. Di wê temenê de wê, ya ku mirov wê li wê têtîgihijê, têtîgihîştina ku ew bi wê dimejî de wê weke ku ew diafirê û têtîkiliya wan herdû aliyan ên bi rewşê re wê weke aliyna wê yên ku mirov wê karibê ji aliyna din ve jî wan li wan bihizirê û wê karibê werênê hanîn li ser ziman bê.

Di mijare têtîgînê azmûnî de wê di wê temenê de wê di awayekê de wê dikarê wê bi bîrbikê û wê hinekê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare zanîna azmûnî de wê dema ku mirov wê di wê de wê dihizirê wê hinekê jî wê di nava jîyankirin û levkirina wê fahmkirina me ya bi wê ve girêdayî wê ew wê di renekê de wê hebê. Mirov wê di awayekê de wê dema ku ew dijî wê di wê temenê de wê xwediyê çûnûhatin, tevger û hwd bê. Wê di wê temenê de wê di xûyên xwe de bê, di kirinên xwe de bê û hwd wê bi wan re wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku ew wê bi wan re wê, di renekê de wê weke ku ew wê bide dîyarkirin bê. Di aslê xwe de wê, di wê rengê de wê, aliyekê din ê weke di nava xûy û kirinên me de wê ahenge ku mirov wê di awayekê de wê dikarê wê bide nîşandin wê li vir wê di renekê de wê dikarê wê jî bikirpênê û wê di renekê de wê werênê ser ziman. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê fahmikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare zanîna azmûnî de wê bi wê ve wê girêdayî wê di nava kirin û kiryarên me de wê xwe di renekê de wê bidina dîyarkirin. Lê bi wê re wê, dema ku em bi wê re dihizirkirin em bi du awayên hiş ên di zikhev de wê

bi wê re wê li wê dihizirin û ev wê, di awayekê de wê weke aliyekê giring ê ku mirov wê dikarê wê di wê temenê de wê li vir wê bi kirpênê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê dema ku em kirinekê wê dikin ew kirin wê weke kirinek bêalî û ankû 'notr' bê. Di wê temenê de wê ev wê weke kirinek ku ew dikarê weke xwe ew di wê temenê de wê fahmbikê bê. Wê di wê temenê de wê dema ku em li ser wê re digihijina li şewayekê hizirkirinê wê di wê temenê de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Di wê nûqteyê de wê bi hişkirina wê rewşa kirna objektiv û ankû notr wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê fahmkirinê bê. Di kirinekê de wê aliyê wê yê bi darazî ku wê weke mirov dikarê wê bi rengê aqilê me yê şubjektiv ve wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê li wê bihizirê. Lê wê aliyê objektiv û şubjektiv wê hev li hev wê bi hoyin. Kesekê ku ew kole bê wê dema ku ew bi fizikî kole bê wê demê wê di wê temenê de wê aqilê wê yê şubjeyî jî wê li gorî wê biafirê. Wê di wê temenê de wê di meji de wê dema ku wê bi fizikî wê ne azad bê wê sînore fizikî wê di wê temenê de wê xwe li wê bide dîyarkirin û wê temenê sînore hizirkirinên bi şubjektiv wê di wê temenê de wê biafirênê û wê karibê bi wê re wê li wê binerê û wê fahmbikê bê. Lê li vir ev aliyên rêgezên fizikî ku wê di dema hizirkirinên bi hizir de wê li wan bihizirê wê çawa dîmenekê dîyarkirinê wê bi xwe re wê bidina dîyarkirin? Di wê nûqteyê de jî mirov wê dikarê wê bibêhê ku mirov wê weke ku wê were dîtî wê rastî rewşek balkêş wê were. Di wê nûqteyê de wê, weke ku wê mejiyê mirov wê dihizirkirinê de wê weke ku wê bê sînore wê di awayekê de wê, bibin.

Di demên kevnera ên felsefeyê de wê tiştek wê xwe di rengekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew jî wê pêşketina têgînên weke yên 'mantiqê' û hwd bin. Ev wê di awayekê de wê, weke hastûyên di nava goştê laş de ku wê weynekê di nava hizirkirinên me de wê bileyizin û wê di wê temenê de wê cihê rengê rêgezên fizikî ên ku em ji aliyê wê ve bi wê dihizirin wê, ew wê ji aliyê hizirkirinê ve wê weke temen û rengê wê di awayekê de wê weke ku wê bi xwe re di rengekê de wê bidina çêkirin, bi temenkirin û dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, mijarên weke bi gotinên 'li ser temenekê hizirkirinê', 'bi awayekê hizirkirin', 'li ser çerçoveyekê levkirî hizirkirin' û hwd wê weke aliyana bi wê temenê rêgezî ên ku mirov wê di wê temenê de wê karibê wan fahmbikê bê. Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê

wê yê din ê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê û rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di awayekê de wê ya ku wê aqilê felsefeyê wê ji rengên hizirkirinên aqilên berî xwe ên weke yê mitolojiyê û hwd wê bide cihê kirin jî wê ev cihêkirina di hizirkirinê a ku wê bi wê were lê hizirkirin bê. Di awayekê de wê, direngê de ku wê were gotin ku her rengê hizirkirin wê di xwe de wê levkirina wê hebê û ankû wê xwediye mantiqê xwe bê wê di wê temenê de wê di xwe de wê çawa wê xwediye şewayekê hizirkirinê bê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, di temen û çerçoveya hizirkirinê de wê, mijare rengê hizirkirinê wê di awayekê de wê çendî ku wê dem wê bi ser ve wê, herin wê zêdetirî wê têrbûn û di xwe de wê, bi sazûman bibê. Di wê çerçoveyê de wê ev wê weke rengên din ên hizirkirinê wê bi xwe re wê di awayekê de wê biafirênê. Di hizirkirinê de wê bitêkili danînê û ankû benddanînê re wê ew temen û çerçoveyên hizirkirinê û awayên wê bi wê re wê werina afirandin û wê werina hanîn li ser ziman bê. Di mijare hizirkirinê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê, weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Rêgezên fîzîkî wê, di aqil de wê, bi wê kifşkirina wê têngîna bûjenî û ankû fîzîkî re wê, bi têngînen levkirinê ên weke bi mantiqê û hwd re jî wê di rengê de bi têngîna levkir de wê bide dîyarkirin. Em dema ku em, tiştê de bi hişkbûna wê re wê kifşbikin wê, demê wê vajiya wê rahnbûn bê û wê, nikaribê wê bi wê rengê wê bi rahniyê re wê hişkbûnê wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê bi deerfet bê ku mirov wê karibê wê di dîmenekê weke bi gotin û têngîna dervî fîzîkê û rêgezên wê bi aqil bihizirê bê? Di awayekê de wê dema ku wê, bahsa felsefeyên zêhnî û hwd wê were kirin wê di dîmenekê de wê weke ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê were hizirkirin bê. Lê dîsa wê nikaribê ji wê azmûna wê dûr wê li wê bihizirê bê.

Hevgirtin wê di wê temenê de wê weke rêgezek mantiqî a ku wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bi têngîna fîzîkê re wê di awayekê de wê xwe bide dîyarkirin. Mijare têngîna fîzîkê wê di wê temenê de wê di

awayekê de wê xwe bi wê re wê were lê hizirkirin û bide dîyarkirin. Di dena hizirkirinên felsefeya demên kevnera, serdema navîn û epistemolojiya zanîna demên hemdem de wê çawa wê destpêka bi fîzîkê re wê fahmbikê wê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê mijare 'çavkaniyê' wê weke aliyekê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê were dîtin ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê, dema ku em hinekê empatiyê bi wê têngînê re wê dênin wê di wê temenê de wê karibê hizirkirin û pirskirinek xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê tişt wê çawa wê bibê û wê çawa wê hebê? Wê çavkaniya wê çi bê. Wê ji nebûnê wê karibê bibê û hwd wê weke pirsên ku wê li ser wê re wê bi wê re wê werina lê hizirkirin bin.

Di mijare felsefeya serdema navîn û epistemolojiya wê de wê ev mijar wê weke aliyekê ku wê zêde wê xwe di nava teolojiyên bawerîyan û hwd de wê bide dîyarkirin û wê zêde wê weke mijarek ku wê serî wê li ser wê were wastandin wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di wê rewşê de wê mijare hebûnê û fahmkirina hebûnê wê dema ku ew ji nebûnê nebê wê demê ew divê ku ew ji mêj ve hebê. yan jî ew ji xwe wê weke ku ew hebê. Ku ew ji xwe re nebê wê demê ew wê weke têngnek ku ew destpêka wê hebê. Wê demê wê têngîna destpêkê wê di wê nûqtayê de wê wateya wê çi bê? Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Di mijare gerdûnê de jî ev wê di wê temenê de wê hem di temenê zanîna ontolojîkî û hem jî yên ne ontolojîkî de wê ev wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. heta roja me jî wê çendî ku wê li ser têngînên fîzîkî re wê weke destpêkek bi fezeyê re û ankû gerdûnê re hebê ku wê li wê were lê hizirkirin jî lê wê berî wê destpêkê wê çi hebê wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê hinek teori wê bahsa tenê hebûnek 'reş' ku wê hebê wê bahsa wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku em li nava têngînên teolojiyên ontolojiyan binerîn wê bi wan re wê ew wê, were dîtin ku wê bahsa ji jixwe hebûya û ankû ew ne bûya û ne hatiya afirandin û ew hebûya re wê werênina ser ziman. Wê di wê temneê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare hizirkirinên li ser temen û têngînên felsefeyê re wê, di wê temenê de wê gelek pirs wê li ser destpêkê û berî destpêkê û hwd wê werina kirin û wê bi wan re wê were lê hizirkirin. Di têngînên zanîna apriorî û hwd de wê di wê temenê de wê di awayekê de wê bixwezê ku ew di

dîmenekê de wê bi rengê ji hev derhanînê weke bi rêyên intibayê û hwd re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, di rengê de wê, xwe bi wê re wê bide diyarkirin bê. Ne zanînên me yên di wê warê de wê xwe di rengê de wê weke aliyên me yên ku wê xwe bi wê dana bawerkirinê wê bikin ku ew xwe bigihênina temenekê fahmkirinê jî bin. Wê ev wê weke ji hinek pêwîstîniyên bi wê bi pê jîyanî ku wê werina wê bibê. Li ser wê temenê wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Di mijare têtîna zanînê û gihîştina zanîna tiştê de wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Miroy wê xwediyê mejiyekê ku ew hertimî wê di hizirkirina xwe de wê mereq bikê û wê bixwezê ku ew fahmbikê û li lê têbigihê û fahmbikê. Ev wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare hizirkirinê bi fîzîkê û rêgezên wê û hwd de jî wê ev wê weke aliyên ku wê bi wê re wê karibin werina li lê hizirkirin û fahmkirin jî bin.

Di awayekê de wê dema ku em li rengê têtînenê weke apriori, aposteriori û hwd binerîn wê di wê temenê de wê weke aliyên bi fahmkirinê ên li ser temenê azmûnî û ankû der-azmûnî û hwd re wê çawa wê bê gihîştin li zanînê re wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê têtînenê pêwîstîniyê û apriori'yê ku wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di awayekê de wê, çawa wê bi wê re wê di rengê de wê, têtînenê weke rastî, başiyê û hwd wê di temenekê de wê temenê wan ê fahmkirinê wê çêbikê wê hinekê wê bo wê jî bê. Ber ku wê mirov wê bixwezê ku ew li wê bihizirê ku wê rastîyek wê hebê. Wê di wê temenê de wê ew rastî wê dema ku ew hebê wê di wê temenê de ku ew bi demê re bigûharê û di awayekê de ew ji holê herê wê demê wê ew rastî jî wê ji holê wê herê. Wê demê wê rastî wê çi bê? Wê weke pêvajoyek fîzîkî bê? Di wê temenê de ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê fahmbikê bê. Di mijare zanîna tiştê de wê, di awayekê de wê, bi têtînenê îdeyê re wê dema ku wê were lê hizirkirin wê pirraliya wê bi fahmkirina wê re wê çawa wê karibê were fahmkirin? Di awayekê din de jî wê dema ku mirov wê tiştê wê fahmbikê wê weke wê Jean S. Mill wê bikê wê bi rêgeza hesan re wê bixwezê bi sedemekê wê

fahmbikê re wê dikarê wê fahmbikê? Di aslê xwe de wê weke wê temenê û çerçoveyê wê karibê di çerçoveyekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare zanînê de wê, di awayekê de wê bi wê re wê, çawa wê ghiştina li zanîna rasttir wê bi wê re wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê karibê were fahmkirin bê. Fîzîk wê di awayekê de wê xwediyê rewşên xwe yên komplika ên ku em dikarin bi wan bihizirin bin. Di awayekê de wê weke di zikhev de wê di ahengekê de wê çendî ku wê, weke di awayekê de wê xwe bide dîyarkirin û wê bi wê re wê bi gûharê û wê di wê gûharîne de wê awayên din wê xwe bi wê re wê bidina dîyarkirin wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di awayekê de wê, ji awayekê darêjkê li awayekê din ê darêjkê bûyina wê di wê temenê de wê weke xate wê pêşketinê û pêvajoyên wê yên bûyinê wê bi xwe re wê di awayekê de wê bidina dîyarkirin.

Aliyekê din jî wê bi têngîna sedemê re wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Wê tişt wê karibê bi sedemê re wê hebûna wê rawa bikê û wê werênê ser ziman bê? Ber ku ew sedem a û ankû encama wê karibê ev weke sedema hebûna wê hebûnê wê pênasebikê. Di wê nûqtayê de wê ya ku wê weke tênginekê wê xwe li hiş mirov wê bide wê ew bê ku wê têkiliya sedemê wê ji aliyekê ve wê bi hebûna hebûnê ve wê nebê. Lê wê li ser hebûnê re wê bê temenê hişkirin û awayên wê yên nû wê bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin û derxistin li holê. Wê hebûn wê dervî wê weke ku wê hebê û wê piştî wê hebûna wê re wê êdî wê di rengekê de wê weke ku wê bi rewşên weke funksiyonê û hwd re wê, ew wê temenê wê rengên fahmkirinê ên weke bi sedemê û hwd re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê biafirênê bê. Di mijare ideayê de jî wê têngîna sedemê wê weke aliyekê wê yê din bê ê giring bê ku wê karibê wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di nava hizirkirinên bi têngîna ideayê re wê di awayekê de wê were dîtî ku wê mijare sedemê wê di demên hemdem de wê di nava têngîna epistemolojiya wê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê di zane min de ev mijar wê weke mijarek ku mirov wê hinekê wê di du awayan de wê hilde li dest bê. Yek wê ji aliyê wê, hebûnê û bi wê hebûnê bûyina sedemê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê aliyê pêşî de wê heta ku ew hebûn nebê wê nikaribê wê bahsa wê têngîna sedemê û bi wê hizirkirina wê jî wê bikê bê. Ji aliyê din ê duyem ve jî wê karibê

wê weke aliyekê wê yê din ku ew têngîna sedemê wê weke têngînek hizrî a ku ew di wê temenê de wê weke rengêkê hizirkirinê ê bi wê re wê ku wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di mijare sedemê wê de wê di wê nûqteyê de wê bi derfet bê ku mikrov wê kribê wê hinekê din jî bi wê re li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Di mijare sedemê de wê, hinek aliyên wê yên ku mirov wê di wê nûqteyê de wê fahmbikê wê hebin. Wê dema ku em, minaq bahsa 'tîbûnê' dikin wê bi wê re wê ber ku ew nevexwartina avê wê di wê temenê de wê li ser temenekê pêwîstî û pêwîstîni de wê xwe bide dîyarkirin.

Di wê têngînê de wê, dema ku em avê wê salix dikin em wê weke pêwîstîyekê ku wê di wê temenê de wê di nava têkiliya wê ya bi têngîna nava sedem û encamê de wê fahmdikin. Di nava têkiliya sedem û encam de wê, bûhûrandina tîbûnê bi av vexwartinê re wê weke ku wê weke encamê wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Lê di wê nûqteyê de wê rewşa din a weke bi sedem re jî û encamê re jî wê bidîtbarî wê hebê. Ew jî di wê temenê de wê di nava têkiliyên wê yên bi aliyê pêşî ve ku mirov wê li wê bihizirê wê di temenê salixkirinê de bê. Dema ku e ji avê de dibêjin av û ankû ji tîbûnê de bahsa tîbûnê dikin wê ew di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê kifşbikê bê. Wê di ê nûqteyê de wê, di nava gotinê û rewşê de wê çî têkiliya ahengî wê hebê? Ev jî wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê din ê bi temenê pirs pirsînê re wê xwe di wê rengê û awayê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare hizirkirinê de wê dikarê wê di wê rengê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têkiliya nava sedemê û encamê de wê, di awayekê din de jî wê, di nava hebûnê de wê bi bendên wê re wê hebê. Di wê nûqteyê de wê têngîna bendê wê di wê de wê biafirênê. Lê weki din wê dema ku em bahsa têkiliya nava hebûnê û hebûnê û ankû tiştê û tiştê û yan jî tiştê û rewş, weki din bi rewşê û tiştê û hwd re wê fahmbikê wê weke aliyekê wê yê din jî bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê,, di aslê xwe de wê di mijare têngîna sedemê a hebûnê de wê fahmkirina hebûnê bi sedemê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Hebûn ber çî ya pîrsa wê di meji de wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê xwe di meji de wê di rengêkê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê dikarê wê didewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê wê, di awayekê de wê, intibayê wê bide me ku em wê dervî

sedemê wê di awayekê de wê fahmbikin bê. Ber ku wê hebûn wê bi xwe û bi xwe re wê hebê. Wê ne ji ber tiştekê ku ew bikê ew dibê. Minaq wê, dema ku mirov wê were dûnyê wê weke bi pişeyekê ku ew bijişk û ankû serokek bê wê ew bo ku ew bibê wê ew wê were dûnyê? Bêgûman wê di wê temenê de wê ti kesek wê di wê temenê de wê bo wê newê dûnyê. Yan jî wê dema ku em di wê temenê de wê di rengê de wê fahmbikin wê di wê mijare de ev têgîn wê di awayekê de wê, li ser rengên têgînî û hwd re jî wê di rengê de wê were ser ziman. Têgînek bo ku ew tiştek were kirin wê hebê? Yan jî wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê çawa wê karibê wê fahmbikê bê?

Di aslê xwede wê di wê nûqteyê de wê mijare hebûnê wê ji wê aliyê ve wê weke bi hinek aliyên wê yên bi bûna wê re ku mirov wê fahmbikê re wê hebê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Em di roja me de wê di nava aliyên baş û nebaş û hwd de wê bijartinê dikin û wê aliyê baş wê weke aliyê ku wê her timî wê berê mirov û berî hebûn û nerêna me ya hebûnî wê li wê bê wê di wê temneê de wê di rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê, di wê nûqteyê de wê hinekî din li ser wê nûqteyê de wê dikarê wê kûrbûnê wê bikê. Di awayekê de wê di mijare hebûnê û sedemê de wê, di wê nûqteyê de wê mijare sedemê wê demê wê di wê nûqteyê de wê bi hinek aliyên ku ew were salixkirin re wê karibê wê were lê hizirkirin. Yek wê bi temenê dîtbar û ankû zêhnî û yê din bi temenê fîzîkî bê. Di wê temenê de wê kesek nikaribê berê rûyê xwe bide pişta sûkra xwe. Ew wê weke rewşek sedemî ku wê weke wê bi têgîna bêderfetbûnê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman re wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê Aliyê din jî wê di wê temenê de wê bi mijare têgîna tîbûnê re ku me li jor hanî ser ziman wê di vê nûqteyê de wê bi wê re wê gotinekê wê bibêjin. Wê di wê nûqteyê de wê, tîbûn wê, dema ku ew bibê wê bi çî wê bibê. Wê di wê temenê de wê, li ser temenê av hildanê a zinditîyê re wê xwe di wê temenê de wê bide dîyarkirin. Wê dema ku em şînayîyek di bin germekê de hatî çandibin ku ew newê avdan wê weke ku ew wê bi dema şilekiya wê daîw lê hat re wê hin bi hin wê zûwa bibê. Di nava rewşên dualîteya vajîya hev weke şil û zûwa, bilind û nimz û hwd de wê di rengê de wê, rewşên ku ew dibin wê bibin û wê di wê temenê de wê ev wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Hebûnek ku ew dijî wê, ber ku ew dikarê bixwê, vexwe û hwd re wê bijî. Û çendî ku ew dijî re wê bi wê re wê mazin bibê û wê awayên din wê bi

xwe re wê bistênê. Ev di her tiştê ku ew di jîyanê de heya wê bi xoslete gûharînê re ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê di wê temenê de wê hebê. Ewê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê, fahmbikê wê, weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê. Di mijare hebûnê de wê di wê temenê de wê di temenekê bi rewşa şertûmercên xwe yên jîyanî re wê di temenekê pêwîstîni de ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê, di wê rewşê de wê bi wê re wê were dîtin. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê di rengê de wê dema ku wê bi wê re wê di rengê de wê were lê hizirkirin wê mijare xwestekê, wîne, mêylê û hwd jî wê weke aliyna ku wê di temenê serbestî û ankû ne serbestîya mirov ve girêdayê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Mirov wê karibê xwe derxê dervî wan sedem û encamên ku ew bi wan ve girêdayî dijî? Minaq dikarê bê ku ew avê û xwarinê bixwê bijî? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê.

Wê dema ku wê di wê nûqtayê de wê bahsa têngîna xwezayê wê were kirin wê di wê temenê de wê ew wê bi wê re wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê û awayekê de wê fahmbikê bê

Di nava çerçoveya me ya civakî de wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê were dîtin ku em hinekê bi sedeman ve girêdayê dijîn. Wê di wê temenê de wê ev wê weke bi rewîstî bin, û ankû aliyên din ên zêhnî bin. Em dema ku em tiştê dikin em çi ma wê dikin wê û ankû me çima ew kir wê li sedemên wê were lêgerin. Di wê nûqtayê de wê têkiliya sedemê wê bi rastbûnê re wê, were danîn. Minaq wê kesek wê dema ku wê kesekê din wê bikujê wê, çawa wê karibê wê bisedemek baş re wê werênê ser ziman? Di wê temenê de wê, dema ku wê bixwezê ku ew weke xwe bide jîyandin wê çawa wê karibê ew bi wê rengê bi derfet bê? Di serdema koletiyê de jî ev wê di awayekê de wê weke ku wê ne bi derfet bê. Di felsefeyê de wê di wê temenê de wê di demên kevnera de wê mijare sedemê wê di rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û wê, weke ku wê aristo wê li wê bihizirê wê bi temen û têngîna darêjk û mantiqê re wê li

wê bihizirê. Platon di nava têgîna xwe ya îdeayî de wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew wê werênê ser ziman.

Di mijare sedemê û ankû di wê çerçoveyê de ku mirov bi sehan re jî wê li wê bihizirin wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman. Tiştê ku wê sehên me wê ji me re wê weke 'rast' a wê bibêjê û ankû bi wê bi vebêjinê wê werênê ser ziman wê çawa wê karibê wê di wê nûqteyê de were fahmkirin. Di wê temenê de wê aristo di dîmenê ku wê bi wê re wê bihizirê wê li ser wê temenê re ku wê, bihizirê ku wê mantiqê zanînê wê bide me û ankû wê bigihênê li zanînê wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di awayekê de wê têgîna sedemê û encamê wê li ser temenekê pirs pirs pirsînê re wê xwe di temenekê famkirinê de wê bide dîyarkirin. Wê dema ku wê, gotin 'xwûdê dihizirê ku mirov xwediyê wîna xwe ya azad a'. Yan jî wê, sînorê di nava 'ya rast' û 'ya ne rast' de wê bikişênê wê di wê temenê de wê ew wê, di rengekê de wê, çerçoveyek fahmkirinê a ku mirov wê di wê nûqteyê de wê karibê li wê bihizirê jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide afirandin.

Di mijare têgîna sedemê de wê dikarê wê bi wê re wê di awayekê de wê li wê bihizirê ku wê çawa wê bi awayê rastarast, nerastarast û ankû bi têgînek bandûrî re wê karibê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Di awayekê de wê, ya ku me bi rêya ne rastarast wê, weke ku wê li ser temenekê bandûrî re wê tefkir kir wê, di temenê sedemê de wê, karibê wê were lê hizirkirin. Minaq têgîna gotinên ku wê bînen gotin de dikarê wê bi wê minaqekê wê bibêjê. Ku mirov tiştê ku di derbarê kesekê de ji kesekê duyem re bibêjê wê ew kes wê li ser gotinên ku wî ji me bihîstin wê di derbarê kesê din de wê baş û ankû ne baş wê bihizirê. Di wê temenê de wê ev wê, bi wê re wê kesê din ku ew der haqê de hatiya axiftin jî wê bi bandûr biê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Têgîna sedemê bi temenê wê yê objeyî û şubjeyî

Mijare sedemê wê di wê temenê de wê weke mijare felsefeyê a kûr wê di wê temenê de wê, di nava hizirkirinên me de wê xwe di rengekê de wê karibê bide dîyarkirin. Di awayekê de em tiştê ku dihizirin û em ber çî wê li wê dihizirin û ew di wê temenê de wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, mijare sedemê wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di wê temenê de wê di

nava têkiliyên me y n hizr   n objektiv    bjektiv   hwd de w  karibê di w  temenê de w  bi w  re w  li w  bihizirê b . W  dema ku em bahsa aliyên subjektiv   objektiv w  bibêjin w  gotinekê di w  n qtey  de w  bibêjin   ji w  derbas bibin. Ew j  dikarê di w  reng  de w  bi w  were l  hizirkirin ku w  ya ku em li w  dihizirin w , di w  temenê de w  li ser temenekê fizik    ank  bi renekê w  weke w  di w  temenê de w  bi temenk  objektiv w  karibê w  fahmbikê. Kesek nikaribê b i xwanxwarin  bij  w  dem  w  ev w  weke t g nek derv  me bi sedem  w  heb    ev w  di w  temenê de w  weke aliyekê w  y  objektiv w  xwe bi w  re w  di w  temenê de w  bide d yarkirin.

Sedem w  bi t g nek  ku mioy w  fahmbikê  n dervey    h nd ray  w  karibê were fahmkirin. Di  er oveya t g na hund ran    dervey  de w , weke du aliyên ku w  ji her aliy  ve w  bina mijare felsefey  j . Dema ku em bi sedem  bahsa ya aliy  dervey  w  bik  w  bi ya ku me bi sedemên derv  (in: external reasons) xwe w  bi hêncet   ank  sedem kir   w  han  ser ziman re w  were ser ziman b . ya aliy  h nd r n  j  w  bi aliy  xwe y n sedemên h nd r n  (in: internal reasons) weke aliyên der n , civaknas , rew st    hwd re w , bi h ncet   sedem bik  b . L  her arg mana bi aliy  h nd r  b    ank  bi aliy  dervey  b  w  karib  aliy n w  y n dervey  (in: externalism)   h nd r  (in: Internalism) j  di teybet ya w    xoslet n de w , karib  were kif skirin   b  gihandin li **awayek **  rovey . Di w  rew  de w  dema ku em w  wer n  ser ziman w  di rew n  weke rew st    hwd de w  h st   h s n me y n ku ew w , didina her kirin   ank  w  red dikin   hwd w   awa w  bibin w  bi w  re w  weke aliy n w  y n din ku mirov w  bi w  karib  bihizir  b . Ev mijar w  bi ser  xwe w  ji w  aliy  w  weke mijare k r ku w  karib  bi ser  xwe w  weke karib  b  kirin mijare l kirinek . Ber v  yek  em  w  ji xabatek din re w  bih lin.

Aliy  din j  w  di w  temen  de w  bi mijare sedem  a  bjektiv  ve w  hinek  din w  k rtir b  ku mirov w  karib  w  bi w  were l  hizirkirin. W   end  ku w  aliy  p  i w  bi hi mend ya w  re j  w  karib  ji hinek aliy n ve hilde li nava xwe l  w  di w  temen  de w  r gez n aliy   bjektiv  w  hinek  din w  cihetir  xwe di renek  de w  bi w  re w  karibin bidina d yarkirin. Minaq w  dema ku em bahsa aliy   bjey  w  bik  w  dikar  w  di w  temen  de w  hinek  din w  ji w  aliyek  ve w  bi w  re w  li w  bihizir    w  karib  w  fahmbik    w  wer n  ser ziman b .

Di mijare hizirkirin n me y n ku em dikin de minaq weke  ez  ji ber w  sedem  ez  w  kar  bikim     ank  bi w  sedem  min xwest ez w  bikim  

û hwd wê di wê temenê de wê weke aliyna ku mirov wê karibê bi wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare aliyê şubjeyî de wê karibê wê di awayekê de wê di temenê derhanînê û hwd de jî wê ji wê were derhanîn û wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di temenê bi girêdanên zêhnî û ankû hişmendî û hwd re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare hizirkirinên bi sedemî de wê, di wê temenê de wê, sedemek wê dema ku wê bi têtîna şubjeyî wê were fahmkirin wê weke ku wê bi rengekê hişmendî wê bi temenê girêdanên me yên bi hiş re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ji aliyê şubjeyî ve wê, di wê temenê de wê bi girêdanên wê yên bi hev re ku wê werina kirin wê di wê temenê de wê di temenê girêdanên bi sedemê de wê, levkirin, aheng û hwd wê bi têtînan mantiqî û hwd re wê weke aliyên ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqtayê de wê mijare levkirinê wê di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov di dewama wê de wê bi mijare re wê hinekê li wê bihizirê bê.

Di mijare têtîna sedemê a şubejî de wê, bi nernek gelemper wê ji aliyekê ve wê weke ku wê, obje wê encama şubjeyê bê wê di awayekê de wê were lê hizirkirin. Lê di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê bi derfet bê ku mirov wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê ev nerîna ku wê objeyê wê weke encama şubejê wê bibênê wê nerînek hişmendî a ideayî jî bê. Wê di wê temenê de wê ev wê tenê wê aliyekê wê yê fahmkirinê ku wê ji aliyê wê ve wê li wê were nerîn re wê ev wê bi wê rengê wê were fahmkirin.

Wekî din nerîna şubjeyê a bi objeyê re ku wê li wê bihizirê wê weke her obje wê xwediyê nerîna xwe ya bi şubjeyî jî bê wê di awayekê de wê bi wê re wê bi derfet bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê jî bê. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê obje wê di awayekê de wê bê danîn li pêşîya têtîna şubjeyê û wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê di awayekê giriftî de ku wê were lê hizirkirin wê ji demên destpêka felsefeyê û pêşketina wê ve wê weke

aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin ku wê obje wê pêşî wê were û ankû wê şubje wê pêşî wê were. Di nava felsefeyê de wê, di wê temenê de wê li ser wê re wê bi çavkaniya objeyê û ankû hebûnê re jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê di epistemolojiya şubjeyê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bibêjê ku wê mijarên weke xwestekê, wî nê û hwd re wê di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ji wan aliyan ve wê, dema ku mirov wê bi têngînekê wê bi hizirê wê di wê temenê de wê bi şîyariya kifşkirinê û hwd re jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê bihizirê. Mijare şubjeyê wê fahmkirina wê di aslê xwe de ku mirov wê di dewama wê de wê bibêjê wê hinekê ji ya objeyê wê weke zêdetirî wê tevlihevtir bê. Ya ku wê bi zêdeyî wê mijarê wê, di rengekê de wê, di wê temenê de wê bi zêdeyî wê li ser temenekê îdeayî wê bikê mijare hizirkiirnê wê hinekê jî wê ev bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê bibêjê ku wê, mijare ideayê wê, di wê warê de wê bi têngîna hizirkirinê re wê hilde li dest wê di wê temenê de wê çawa wê bi şubjeyî wê kifşkirina wê bibê jî wê ji aliyekê ve wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Em dema ku em bahsa bi aqilbûnê, bi hişbûnê û hwd dikin wê di wê temenê de wê çi jî wê were fahmkirin? Ya ku wê pêşî wê bi hesanî wê were fahmkirin ku mirov wê di dewama wê de wê bi hebûnê heyî û dibin re wê fahmbikê û di derbarê wan de wê bigihijê zanînê. Lê ev wê tenê wê aliyekê wê bibê. Minaq wê dema ku em bahsa tiştê û çêkerîya wê bikin wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê li wê bihizirê bê..

Di mijare hizirkirinê me yên bi têngîna şubjeyê re wê, di wê temenê de wê hinekê jî wê di awayekê de wê ji rêgeên fîzîkî û ankû wê bi têngîna objeyê ku wê bi wê re wê werina fahmkirin wê di temenekê cihêyî de wê bi yên hizirkirinê ên hiş re wê di awayekê de wê bibê û wê xwe di dewama wê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Hizirkirinê me yên bi objeyî wê dikarê wê bi wê re wê, li wê bihizirê ku wê, hebûn wê weke wê çawa wê were fahmkirin bê. Aliyê wê yê şubjeyî ê bi wê lê gihiştinê wê ev bê. Lê wê dema ku em di awayekê de wê bi têngîna şubjeyê wê li wê bihizirin wê di awayekê de wê, hebûna şubjeyî wê di dîmenekê fenomenî de wê bi wê re wê weke bi darêjkî û hwd re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê werênê ser ziman. Ev jî wê di awayekê de wê, di dîmenekê de wê bi wê re wê mijare hişa di derbarê hişê de û ankû hişa hişê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê, di awayekê de

wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê.

Di derbarê hişê û hişmendîya derbarê wê hişê de wê, ev wê karibê di destpêkê de wê were gotin ku wê weke fenomenekê wê di serî de wê li wê bihizirê û wê, fahmbikê bê. Wê di wê rewşê de wê ya ku ew dihê salixkirin bi hiş û li wê şîyarî û gihiştina hiş ku wê pêşkevê wê, çawa wê weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê weke hebûnekê wê fahmbikin bê. Di dîmenekê objeyê klasik de wê dema ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê di serî de wê di wê temenê de ku wê weke tişt weke xwe heya û ew dervî me heya wê çawa wê were fahmkirin wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Lê dîmenê şubjeyî wê dîmenekê cihê ê afrînerî wê di wê demê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Em li ser wê dîmenê re wê bahsa bi wînbûn û bi hişbûna xwe bi keseyetî dikin ku em karibin wê wînbê bidina nîşandin, biafirînin û weke kirdeyekê di jîyanê de weyn û rol bileyizin. Ji wê têngîna kirdeyê wê ya ku wê weke aliyekê wê yê pêşî ê ku wê were fahmkirin wê di asta pêşî de wê ew bê ku wê, kes wê bi hiş wê çawa wê xwediyê wê serweriyê bê. Wê ji wê aliyê ve jî wê, hinekê wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê.

Di têngîna kirdeya afrîner de wê di wê temenê de wê weke têngînekê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Kirdeya afrîner wê di awayekê de wê di wê de wê bi hizirkirinên ku ew werina kirin re wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê bi wê rengê wê xwe bide dîyarkirin.

Di mijare têngîna kirdeyê de wê dema ku em, bahsa têngîna kirdeyê a afrîner bikin wê di awayekê de wê têngîna ideayê ku wê bi dîmenî wê bikê ku wê fahmbikê wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di nava kirdeya afrîner de wê, mijare ideayê wê di çerçoveya derxistin û derkkirina wê dîmenê wê yê darêjkî û hwd re wê, xwe bi wê re wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi fahmbikê û wê bigihênê li rengekê fahmkirinê. Di hizirkirinên me de wê, mirov wê, di awayekê de wê, rengên hizirkirinê ên weke intiba, şibandin û hwd bikarbênê. Di wê temenê de wê bi temenekê azmûnkirinê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di mijare kirdeyê û azmûnê de wê, hev afirandina wê di wê temenê de wê xwe di dîmenekê de wê bide dîyarkirin.

Dema ku mirov wê li ser wê têngîna sedemê re wê bi wê re wê li wê bihizirê wê, were dîtin ku wê di demên kevnera de wê, li ser wê temenê

wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Aristo li ser temenê têtîna sedema darêjkî, sedema aktiv û ya bûjenî û ankû maddî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Weki din wê di dewama wê de wê, têtîna sedemên armancî û hwd re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Mijare sedemê wê di temenekê fenomenolojîkî de wê bi têtîna têtîlidanîna navaroka hiş û nava hişmendiyên ku ew hena re wê di wê temenê de wê bibê. Di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê, çawa wê bi wê re wê bê gihiştin li zanîne wê li wê were lê hizirkirin. Sedem wê di nava felsefeyê de wê bi wê re wê weke têtînek ku wê bi wê re wê were lêgihiştina li zanîne wê were dîtin.

Di mijare têtîna sedemê de wê di nava felsefeya ideayî de wê weke ku em di nava hizrên aristo de dibînin wê mijare gerdûnê û wê awa wê bi sedemên wê re wê hebin wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê mijare sedemê wê di aslê xwe de wê, ji aliyekê ve wê dikarê wê ji du aliyan ve wê bi têtîna sedemê re wê fahmbikê. Yek wê bi têtîna sedemê a objektiv ku wê weke di awayekê de wê li ser ya ku ew heya re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Ya din jî wê di wê çerçoveyê de wê bi aliyê şubjeyî ku wê bi wê re wê, di temenekê hişmendî û aktiv de wê bi wê re ku wê were lê hizirkirin bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Têtîna sedema objektiv wê weke ku me hinekî li jor li çend deveran wê hanî ser ziman wê bi têtîna xwezayî a heyî ya hebûnê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê hebûnê bi rewşên wê re wê, li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bikê ku ew wê bi wê re wê gihênê li fahmkirinê. Di demên dawî ên kevnera de wê têtîna sedemê wê di awayekê şubjeyî de wê sedema hebûnê wê di awayekê de wê li wê bihizirê. Wê dema ku wê hebûnê hebê, dijî bê, di kirinên ku ew dikê de bê wê, demê wê ev wê weke sedemên wê yên wê hebin bin. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê bi wan aliyên wê yên ku ew bi wê dibin re wê weke bi têtînek sedemî wê bixwezê ku ew were fahmkirin û wê di wê temenê de wê bi wê re wê were li lê hizirkirin. Di hebûnê de wê, di wê temenê de wê, dema ku em sedemê wê fahmbikin wê weke di xwe de wê hebûnê wê sedemên xwe wê bihawênê û ew bi wê û fahmkirina wê re wê karibê wê fahmbikê. Masiyek ew di avê de dijî û gelo em dikarin wê bibêjin ku ew bo ku mirov wê bixwê ew heya? Di wê temenê de wê ev sedemên şubje ku mirov wê bixwe wê di wê temenê de wê li ser rewşên ku ew dikê re wê biafirênê bê di mejiyê xwe de.

Wekî din wê jî wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, fahmbikê bê. Di aslê xwe de wê mijare sedemê wê di wê rengê de wê, weke aliyekê wê mirov wê di wê temenê de wê çawa wê bi temenekê afirandinê wê li wê bihizirê wê weke aliyekê wê yê din bê. Di dewama wê de êdî ji aliyê têngîna sedemê a **bandûrê** ve jî wê dikarê wê li wê bihizirê.

Di awayekê de wê, dema ku mirov wê di awayekê de wê tiştêkê wê dikê wê çi û çawa wê bikê? Minaq wê xwarinekê wê çêbikê wê çi pêwîstîyên xwe yên jîyanî wê berçav wê bigirê? Yan jî wê dema ku wê, tiştêkê wê çêbikê wê bi wê re wê ew çi wê kêrî çi wê were û hwd re wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê dema ku ew tişt kêrî çi hat û ew tiştê ku ew kêrî wê hat û ew bi wê hat kirin wê ew wê, ne tenê weke têngînek û kirinek ku ew kêrî wê hatiya bi tenê wê were fahmkirin bê. Aliyekê din ê bi hizirkirina bi wê ku mirov wê karibê ji wê derhênê jî wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di kêrhatinê de wê, tişt wê, dema ku ew bi wê bû wê, demê wê ew bûyin wê bo ku ew tiştê çêkirî hebû ew bû re wê di wê temenê de wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de ev wê ji wê re wê weke aliyekê sedemî ê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê kaeribê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di dewama wê de wê têngîliya bi têngîna sedemê wê di wê temenê de wê li ser encamê re ku ew bûya wê, bi wê re wê di rengekê de wê bi wê were lê hizirkirin. Encam wê hinekê jî wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê di wê rengê de wê weke ku wê were dîtî wê were lê hizirkirin. Encam wê, dema ku ew bû ew bi çi temenê û hizirkirinê wê bû wê dikarê wê di temenekê de wê ji gelek aliyên ve wê bi wê têngîna sedemî wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Yek ji aliyê amûrên ku ew bi wê were kirin bê. Yek ji aliyê wê zanîna ku ew bi wê were kirin bê. Yek wê bi yê ku ew bi wê karhanîna wê amûrê ku ew wê bikê bê ..

Di wê temenê de wê karibê wê di wê rengê de wê bi zêdeyê wê li wê bihizirê û aliyên wê yên din re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de wê li ser encamê re wê aliyê jî wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, dema ku ew encam bû wê demê wê, di wê rewşê de wê ew êncam wê kêrî çi wê were û wê di encama wê encamê de wê çi wê bi wê re wê were wê hingê wê ew encam wê di xwe de wê weke ku wê

têgînek sedemî wê ji wê pêvajoya wê piştî wê re ku wê were ku ew ji wê re dibê temen re wê bi wê di xwe de wê weke ku wê bihawênê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê li ser wê re wê werênê ser ziman bê.

Di mijare sedemê û encamê de wê, di wê temenê de wê rewşek xelekî ku em bi wê re wê fahmbikin wê hebê. Weke ku wê baran bibarê û wê bi wê şînahî wê bibê. Bi wê şînahiyê sawal wê bixwûn û wê, bi wê şîr wê were girtin û hwd, bê. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê têkiliya sedemî wê di wê temenê de wê li ser wê rewşa wê ya xelekî a ku ew bi wê li dûv hev ku wê karibê bi wê re were lê hizirkirin re wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin bê. Di mijare sedemê de wê ev alî wê di wê temenê de wê, weke aliyên ku ew ji hev bi awayekê derdikevin bin. Wê di wê temenê de wê ji hev derketin wê di wê rengê de wê di dîmenê sedemê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê, were lê hizirkirin bê. Di nava rewşa hebûnê û jîyanê de wê çawa wê weke ahengek wê li ser ya dijî re wê hebê wê di wê temenê de wê ew têkili û rengê wê di nava ahenge rewşên din de jî wê di rengekê de wê were tefkirkirin û wê di dîmenekê de wê weke ku wê were dîtîn.

Di mijare têtîna sedemê a fahmkirinê de wê dikarê wê li vê nûqtayê wê ji dû aliyên ve wê fahmbikê. Yek wê ji aliyê xwezayî bê. Û ya din jî wê ji aliyê nexwebûnê ve bê. Di wê rewşê de wê aliyê xwezayî û hwd wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê li ser temenekê objektîv a weke ku ew heya re jî wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê bê. Ku şînahî hebê wê demê ew dikarê weke bi hebûna wê re wê were salixkirin. Lê di wê temenê de wê aqilê subjeyî wê di mijare sedemê de wê di kijan nûqtayê de wê bikeve dewrê de di wê rewşê de? Wê di wê rewşê de wê, li ser wê nûqtayê de wê di wê rengê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê serziman ku em minaq hebûna şînahiyê wê lê bipirsîn û wê bibêjin ku ew ji ber çî heya û me ji wê pirsê re wê bersivê weke minaq 'ji xwarinê re şînahî heya' û hwd wê dît re wê, weke aliyekê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Tişte ku ew hebê wê di awayekê de wê çawa di çerçoveya wê têtîna de wê karibê wê fahmbikê?

Di awayekê de wê dema ku em, bahsa têtîna sedemê wê di wê nûqtayê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di awayekê de wê, wê dema ku em bahsa têtîna şînahiyê bo xwarinê wê hinekê wê li wê bihizirê.

Di wê nûqteyê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di aslê xwe de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare sedemê wê di wê temenê de wê weke rewşek dîyardeyî a dîtbar bi têtîngî ku wê li ser wê rewşa wê ya têtîngî re wê xwe di renekê de wê bi wê re wê di renekê de wê bide dîyarkirin.

Tişt wê dema ku ew hebê wê, di wê temenê de wê, di wê rewşê de wê çawa wê karibê wê ji hebûna wê dîr wê bi 'ya din' re wê şîrovebikê? Di wê rewşê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê bê.

Di wê rewşê de wê divê ku mirov wê fahmbikê ku wê mijare sedemê di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê weke renekê fahmkirinê ku me ew derhanîya ji rewşekê din û ankû ji têtîkiliyek nava du rewşan de. Minaq wê rewşa şînahiyê jî û ya xwarinê jî wê ji hev cihê bin. Wê di wê demê de wê, çawa wê şînahi wê bo xwarinê bê. Di wê temenê de wê dema ku em, bahsa şînahiyê wê bikin wê karibê wê weke bo xwarinê jî wê di wê temenê de ku mirov wê karibê bixwê rewê şîrovebikê û ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê weke bi aliyê din ku ew ne ji bo xwarinê bê jî wê şîrovebikê. Di wê rewşê de wê, ev wê bi wê re wê karibê were fahmbikê. Ew jî wê di wê temenê de wê, dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê, rewşa têtîkiliya nava xwarinê û şînahiyê wê di wê temenê de wê temenekê wê yê makul û ankû mantiqî ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê wê hebê. Di wê temenê de wê, rewşa wê şînahiyê ku ew weke wê bi xwarinê û têtîngîna xwarinê re wê li wê bihizirê wê demê wê pêwîst bê ku ew karibê were xwaarin. Di wê temenê de wê gotina şînahiyê û têtîkiliya wê ya bi xwarinê re wê, razber bê û wê pîrr zêde wê di wê rengê de wê gelemperî bê. Wê dema ku em bahsa tiştêkê bi şînahi ê ku ew dikarê wê were xwarin wê bikê wê demê wê dikarê wê di wê rengê de jî wê li wê bihizirê. Ev wê di wê temenê de wê, di renekê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Di wê rewşa şînahiyê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Wê dema ku wê tiştêk weke şînahi ku ew nikaribê were xwarin û ankû dema ku ew hat xwarin ew zirara wê ji mirov re heya jî wê, di wê temenê de wê karibê ew bi wê re wê were lê hizirkirin. Lê dîsa ew şînahi ku ew dikaribê were xwaarin wê elementa/têtîngîna zirarê û nebaşîyê weke rewşek din a ku mirov wê ji aliyekê din ve wê bi wê re wê fahmbikê. Karina wê xwarina şînahiyê wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê hizirkirina wê ya bi rewşa wê re wê, ew wê di wê rengê de wê xwe di dewama wê de

wê bi wê re wê, karibê bide dîyarkirin bê. Şînahi ku ew karibê were xwarin jî wê were xwarin û nikaribê werê xwarin jî wê were xwarin. Ji wê têtînekê wê çî wê karibê wê weke derhanînekê wê karibê were fahmkirin? Di wê nûqteyê de wê ew ji wê karibê were fahmkirin wê ew bê ku wê demê wê hinek rewşên weke ya bi başî û nebaşiyê û ankû zirar û ankû ne zirariyê û hwd re wê di renekê de wê weke ku wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Wê demê wê di wê nûqteyê de wê , li gorî têtînekê wê di her rewşê de wê karibê şînahi wê were xwarin. Lê di wê têtîna weke ya karibê were xwarin jî wê were xwarin û nikaribê werê xwarin jî wê were xwarin wê, di wê de wê ew wê hebê ku wê, di wê rewşê de wê, renekê hiş ê weke bi rewşa fêdebûnê û ankû zirar û ne zirariya wê re wê girêdayî wê aliyên wê hebin.

Ev jî wê di wê temenê de wê, weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare rewşên weke yên bi hizirkirinê ên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê, were lê hizirkirin. Wê di wê rewşê de wê, têtîna karibê were xwarin jî wê were xwarin û nikaribê werê xwarin jî wê were xwarin wê, weke têtînek ku wê, di wê rewşê de wê, bi fêdebûn û fêdenebûnê re wê, xwediyê têtînekê hişmendî bê. Wê ji aliyekê ve wê nûqteya wê ya li wê hoyandinê wê ne karina xwarin û nexwarina şînahiyê bê. Di wê rewşê de wê, di dema ku wê bahsa têtîna karibê were xwarin jî wê were xwarin û nikaribê werê xwarin jî wê were xwarin wê, li gorî wê û mantiqê ew wê bi wê re wê karibê were fahmkirin ku wê di her rewşê de wê karibê were xwarin wê bi wê re wê, di awayekê de wê xwe bide dîyarkirin. Ev wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê rewşê de wê, ev aliyê weke têtîna û têtîliya şînahi û xwarinê wê bi hev re wê weke aliyekê wê yê hizirkirinê bê. Di wê nûqteyê de wê aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê bihizirê ku wê şînahiyê wê bo xwarinê wê bibê bê? Ev pirs wê di wê nûqteyê de wê dema ku em li ser temenek objektivi wê li wê bihizirê wê karibê wê bihizirê ku wê, bi wê li wê bihizirê bê. Wê demê em di wê nûqteyê de wê bipirsin wê, mirov wê bo xwarina sewalan wê hebê? Yan jî sewal wê bo xwarina sewalan wê hebê? Ev wê di wê temenê de wê dema ku em li wê bihizirin wê dikarin wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin ku wê mijare wê têtîna

sedemê ku em wê di wê de wê bi wê dihizirin wê dikarin wê bi bêjin ku wê tişt wê bi xwe wê hebê û wê ne bo tiştêkê din wê hebê. Kevci ku wê weke destik dirêj bê û wê, hundurê wê kûr bê û wê weke 'bo xwarinê' bê wê karibê wê bi wê rengê wê teqez wê fahmbikê bê? Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, ev têgîna fahmkirinê wê di rengekê de wê di mijare têgîna sedemê de wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê karibê bide dîyarkirin ku wê ne di temenekê teqezîyê ankû pêwîstîniyê de wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di wê nûqteyê de wê, di awayekê de wê rewşên weke yên pêwîstîniyê wê di wê nûqteyê de wê ji kijan aliyê ve wê bikevina dewrê de? Wê dema ku mirov wê hinekê wê li wê bihizirê wê ji aliyên weke pêwîstîya tiştê re wê, li wê bihizirê wê dîmenekê xwe yê bi fahmkirinê re wê weke ku wê bide dîyarkirin. Minaq mirovek wê dema ku ew xwarinê nexwe wê nikaribê jîyane xwe bide domandin. Yan jî şînahiyek dema ku ew newê avdan wê nikaribê bijî. Di wê temenê de wê ev wê, weke rewşna bi benda girêdana pêwîstîniyê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare têgîna teqezîyê de wê dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di nava jîyanê de wê li hev hoyandina rewşan ku mirov wê bahsa wê bikê wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê bi têgînek sedemî wê di temenê wê bendê wê yê fahmkirinê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Sedem wê weke faktorek ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Lê sedem wê di wê temenê de wê weke faktorek giring a ku mirov wê, bi wê re wê, di farqê de bê û ne di farqê de bê wê, di nava jîyane xwe û hemû hanînên ser ziman û hwd de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke aliyekê ku mirov wê ji wê fahmbikê wê di wê de wê weke ku wê hebê bê.

Di nava jîyanê de wê di temenê bi hev re girêdanê û danîna bendê di nava rewş, tişt û hwd de jî wê, di rengekê de wê bi wê re wê di awa û rengekê de wê weke ku wê bibê bê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare têgîna sedemê de wê, girêdanên bi hev re wê çerçoveya fahmkirinên me yên bi rewşê re wê ji aliyekê ve wê biafirênê. Lê ji aliyekê din ve jî wê tişt wê, di wê temenê de wê di temenekê

funksiyonî de wê, di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê bê.

Mijare girêdanên me yên bi hev re wê, di wê temenê de wê di temenekê rol û ankû weynê a bi tiştê û rewşê re wê, di rengekê de wê çerçoveyek salixkirinê wê biafirênê. Minaq wê dema ku min got 'min bo wê tiştê ew kir' ku min ew hanî ser ziman wê ji aliyekê din ve jî wê bo wê tiştê wê weke ku ew tişt bûya û ew bo wê hebê wê, di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê bibê. ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, dikarim wê bêjim ku wê mijare sedemê wê di nava felsefeyî û her wusa fahmkirinên me yên di nava jîyanê de wê weke rengekê fahmkirinê û temenê bi wê gihiştina zanînê a bi wê fahmkirinê bê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare sedemê de wê, aliyên wê yên bi wê gihiştina fahmkirina wê, ku mirov wê li wê dihizirê wê, bi wê re wê aliyekê wê yê din jî wê were dîtin. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê tişt wê, bi wê re wê, di awayekê de wê, weke ku wê bi wê re wê hebê bê. Yanî wê funksiyon û karigeriya wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, di wê rengê û awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Ev jî wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare têgîna sedemê de wê, aristo wê bi taoriya çar sedeman re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê çerçoveya fahmkirinê wê ji aliyê xwe ve wê werênê ser ziman bê.

Di nava şiroveyên wê temenê de wê weke ku me hinekî li jor hanî ser ziman wê bi mijare çavkaniya wê ya jîyanî de wê dikarê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê, fahmbikê bê. Aliyekê wê yê din jî wê, di wê rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di naba êzdayiyê de wê dema ku wê bahsa çavkaniyên jîyanê wê were kirin wê, êgir, hewa, av û axê re wê werê hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê, beremberî wê xwûdê, cismên azmînî, aqil û gîyanê re wê, di

dewama wê de wê were lê hizirkirin û wê di wê temenê û çerçoveyê de wê li çavkaniya bûyin, hebûn û jîyanê wê li wê were lê hizirkirin. Tişt wê, dema ku ew hebê wê bi çî temenê û çavkaniyê wê hebê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin.

Beremberê wê platon wê ideayên xwe wê di awayekê de wê, week darêjkên gerdûnê wê, bibînê û wê werênê ser ziman. Anaxsigoras wê bi têngîna 'nous' re wê, di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê were dîtin ku wê li ser wê têngîna platon a 'domiourgos' û têngîna çar sedeman a aristo wê weke faktorek ku wê di wê nûqtayê de ev wê bandûrê li wê bikê bê. Di wê temenê de wê, dikarê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, faktora pêşî a care pêşî a dikê tevgerê de wê, di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Li gorî wê ya ku ew pêşî dikê tevger wê weke ew xwe bixwe teqez bi hizirkirinê wê, pêşengîya têngîna darêjkê a teqez wê bikê. Di wê nûqtayê de wê têngîna 'teqez a darêjkî' wê bi serê xwe wê weke têngînek ku ew wê çawa wê were salixkirin jî bê wê weke aliyekê ku wê bi zêdeyî wê li ser wê were lê hizirkirin. Platon dixwest ku ew bi têngîna ideayên xwe ew li wê têngbihê û ankû li wê têbigihjê.

Wê dema ku em bahsa têngînên weke yên hewa, agir, av û axê dikin wê beremberê wan aliyên sedemên maddî wê aliyên sedemên ne maddî ên weke yên xwûdê, cismên azmanî, aqil û gîyanê û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, çar sedemên madî û çar sedemên manawî wê di wê temenê de wê temenê wê çerçoveya hizirkirinê wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di felsefeya demên kevnera de wê dibînê ku wê, têngîna sedemê wê weke rêyek fahmkirinê û bi wê gihiştina zanîna tiştê û ankû funksiyona wê û bi wê pênasîna wê û hwd. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyên wê yên ku wê mirov karibê wê bi wê re wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtayê de wê di dewama wê de wê dikarê wê bibêjê ku wê mijare sedemê wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê karibê wê li wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê, fahmbikê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din jî bê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê din de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare sedemê wê, di awayekê de wê weke aliyekê bi wasif û ankû bi wê temenê fahmkirina tiştê jî wê di dewama wê de wê bi wê re wê afirênê ku ew were fahmkirin. Tiştêk wê dema ku em bahsa wê dikin ku ew 'kêrî tiştêkê dihê'

ew tiştâ ku ew ji wê re kêr dihê /tê' wê di wê temneê de wê weke aliyekê ku wê di wê temenê de wê were salixkirin bê. di dîmenekê din de jî ew wê weke aliyekê wê yê din ê bi sedemî jî ku wê karibê ew di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê were fahmkirin.

Di mijare fahmkirinê de wê, di nava jîyanê de wê aliyên weke tişt bi çi awayê heya ku mirov wê bi wê dihizirê wê, di dewama wê de wê pirsê ew kêrî çi dihê jî wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev pirs wê bi wê re wê aliyên wê yên funksiyonî wê bi wê re wê di meji de wê bide kifşkirin û bi hişkirin. Wê li ser wê re wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê di nava tiştê û sedemê de wê tîkiliyek hem ku ew bi aliyê maddî ve were fahmkirin û hem jî bi aliyê wê yê din ê aqilî ve ku ew were fahmkirin wê hebê. Ev jî wê di wê temenê de wê, di temenê de wê xwe çawa wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Wê dema ku em di tiştê de li xoslet û wasifî û karigeriyên wê li wan digerihiin wê ew wê, di rengekê de wê xwe bi wê re wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare salixkirinê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di her tiştê de wê, di wê temenê de wê dema ku em wê dihildina li dest wê, di wê çerçoveyê de wê bi aliyekê ku ew di çerçoveya pirsê ew kêrî çi tê', ji çi re pêwîsta, çawa dikarê wê ji wê sûdbigirê û hwd wê di çerçoveya wan tîgînan de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê hilde li dest û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê aliyekê wê yê din jî wê bi wê re wê karibê wê di wê temenê de were lê hizirkirin ku wê tişt wê, bi wê rengê wê di dîmenekê de wê, bi wê rengê ku ew bi wê tîgîna funksiyonî a sedemî re ew hat salixkirin re wê weke ew bi wê re ew hebê û ankû karibê bi wê were fahmkirin ew wê karibê li wê were lê hizirkirin. Wê mantiqê bi wê re wê dikarê wê ji aliyekê din ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Ew jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê bi hebûna tiştâ bi wê funksiyonê dihê hizirkirin û ew weke ku ew bi wê re hebê. Di wê temenê de wê tiştê ku ew bi sedemê û awayê wê hat pêşxistin wê demê wê bi wê re wê ji aliyên din ve jî wê ew karibê bi wê funksiyonên din û ankû bi gotina di nava gel de ku ew dihê

gotin kêrîhatiyên wê yên din jî wê bi wê re wê kifşbikê û wê karibê wê were hanîn li ser ziman bê. Wê aliyê jî wê di wê temenê de wê bi tiştê re di temenekê pîrr ali de wê tiştê bi wê re wê karibê were lê hizirkirin wê bi derfet bê. Ji wê aliyê ve wê hinekê din wê weke pêwîst bê ku mirov wê li wê bihizirê û wê aliyê wê hinekê din wê fahmbikê bê.

Wê dema ku mirov wê tiştê kir wê, di wê temenê de wê pêşî wê bi aliyê wê yê objektiv wê pêşî wê were dîtin û li wê hizirkirin. Di awayekê de em di nava jîyane hesanî de bi gotinên weke 'te ew kir û ev newê wê wateya ku ew rast û ankû ne rast bê' jî wê di wê temenê de wê weke tênginekê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtîyê de wê tiştê wê xwe bi fahmkirina me re wê bi renekê hizirkirinê wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê weke ku wê bi têngîn gotina 'te ew kir û ev newê wê wateya ku ew rast û ankû ne rast bê' ku mirov wê karibê wê, li wê bihizirê wê, di wê temenê de wê aliyên wê yên weke rast û nerastî wê di wê temenê de wê, ne weke têngînên ku ew di wê rengê de wê karibê bi wan were fahmkirin bê. Pêkhatina wê di serî de wê di temenekê objeyî de wê bi wê re wê hebê û bibê û wê di dewama wê de wê, di wê temenê de wê weke têngînek û ankû rewşek bûyî û pêkhatî bê. Di wê çerçoveyê de wê demê wê rengê hizirkirinê ê weke rast û ankû ne rast û an jî baş û an ne baş wê di wê temenê de wê weke aliyekê din ê dîmenî ê bi wê hizirkirinê bê. Di wê dîmenê de wê têngînek ku em dikarin wê bi têngîna sedemê re wê fahmibikin wê hebê. Di wê temenê de wê dema ku em li sr rengê aqil û hizirkirina 'başûnebaş dîtinê' re wê li wê bihizirê wê di wê rewşê de wê, demê wê çî ma û baş û çîma nebaş û hwd wê, di wê rengê de wê, di renekê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, gotina 'rast û nerastîyê' wê çendî ku wê dîmenê başûnebaş de wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin jî lê wê, zêdetirî wê renekê fahmkirinê ê li ser temenê objeyê re ku wê, di awayekê de wê bi wê re wê, fahmbikê wê weke di dîmenê wê de wê, di awayekê de wê renekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin.

Ev jî wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê û wê bi wê re wê fahmbikê ku wê di dîmenê gotina rastûnerastîyê' de wê, ew wê bi wê re wê bibê ku wê, bi hebêûnebê' û yan jî bi awayekên darêjkî û hwd re wê li ser hebûnê re wê di dîmenekê de wê têngînekê wê bide me. Tenê wê li ser aqilê darazî û şubjeyî û hwd bi tenê re wê weke ku wê nexwediyê şewayekê fahmkirinê ê bi tenê bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê mijare têngîna başûnebaşîyê wê bi wê re wê di dewama wê de ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê wê ev wê di awayekê de wê, dîmenê aqilê darazî û şubjeyî wê zêdetirî wê di rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, bi aqilê darazî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di serî de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê di mijare aqil başûnebaşîyê ê darazî de wê, bi wê re wê têngîna ku wê xwe di serî de wê bide dîyarkirin wê weke şewayekê nirxandinê wê weke li ser têngîna aqilê bi gotina 'te ew kir û ev newê wê wateya ku ew rast û ankû ne rast bê' ku me hanî ser ziman re jî wê dîmenekê wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, dema ku wê, rewşek wê di awayekê de wê bi awayê wê re wê weke wê were fahmkirin wê li gorî wê têngînê wê başûnebaşî wê bi wê re wê nikaribê wê were fahmkirin. Wê di wê temenê de wê di reng û ast û awayê din ê hizirkirinê weke bi nirxî û hwd re wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava wê têngînê de wê, aqilê başûnebaşîyê wê li ser wê têngîna 'te ew kir û ev newê wê wateya ku ew rast û ankû ne rast bê' re wê weke dîmenekê hizirkirinê ku wê di darizênê û di wê temenê de wê di awayekê de wê, dikê li ser rengekê fahmkirinê ê weke bi wê re wê fahmbikê bê. Aqilê nirxî û darazî wê hinekê jî wê xwe bişîpêrê hêst û hîsên me yên herêkirin û neherêkirinê jî. Di wê temenê de wê ev wê, di rengekê de wê, bi wê re wê, bigihijê dîmenekê fahmkirinê ku ew bi wê re wê, rengê baş dîtî û ankû ne dîtî, xweşik dîtî û ankû xweşik nedîtî û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Zerdeşt û piştî Maniyan wê di rengekê de wê bi dualiteyek başî û nebaşîyê re wê bixwezin ku ew wê temenê bigihênina temenekê fahmkirinê û wê şîrovebikin. Li ser wê temenê wê, ya baş wê di wê çerçoveyê de wê, weke têngînek ku wê di wê rengê de wê xwe bi wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dîmenê wê dualiteyê de wê aliyê baş wê xweşik, sipehî û yê ku ew dikarê were herêkirin bê. Yê nebaş wê weke nexweşik, nesipehî û nikaribê were hêrekirin bê. Di wê nûqteyê de wê weke aliyê baş wê berê mirov wê

bi wê ve bê ku ew hertimî ew baştir bikê û ya qanctir ew bigihijiyê de bê. Wê di wê temenê de wê ev hêst wê weke hêstek şubjeyê û fahmkirina aqilê subjeyê ku wê xwe di rengê de wê bide dîyarkirin bê.

Di mijare aqilê şubjeyê de wê, bi wê re wê, aliyên weke baş û nebaşiyê wê li ser wê re wê êdî wê weke ku wê were kifşkirin wê çima baş nayê dîtîn û çima nebaş a û yan jî çima baş dihê dîtîn û çima baş a û hwd wê bi wê re wê were lê hizirkirin û kifşkirin. Di wê temenê de wê mijare kifşkirinên bi aqilê şubjeyê re wê, têgîna aqilê sedemê wê di wê nûqtayê de wê weke aliyekê di wê fahmkirinê de ê bi aqil meşandin û bi temenkirinê jî wê di fahmkirina wê de wê weke ku wê di dîmenekê de wê weyneke wê bileyizê.

Di wê rewşê de wê, dikarê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare aqilê sedemê wê di wê temenê de wê bi aliyê şubjeyî ve wê di wê temenê de wê, rengê fahmkirinê ê ku wê di wê temenê de wê, bi wê re wê were lê hizirkirin. Ez weke wê najim ber ku ew nebaş a' û hwd wê weke têgînek ku wê di wê rengê de wê nebaşyê wê li ser hinek sedemên ku ew hatina bi hêncetkiran di nava wê de wê bi wan re wê ew wê, di wê rengê de wê were danîşandin.

Di mijare sedemê de wê ev wê di serî de wê ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe bide dîyarkirin ku wê sedem wê di nava wê fahmkirinê de wê weke aliyekê ku wê di nava têgînê de wê bi bijartinên bi têgînî û hwd re wê berê mirov wê bi wê re wê di awayekê de wê bide dîyarkirin. Mirov wê dema ku wê di wê temenê de wê tişteke wê redbikê û ankû wê nebaş bibînê wê di serê xwe de wê bo wê hêncet û sedemên ku ew bi wê re wê karibê wan werênê ser ziman û hwd re wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê mijare sedemê û hêncetê wê di awayekê din de wê xwe bi wê re wê weke rengê ê mijarê ku mirov wê fahmbikê wê xwebide dîyarkirin. Hêncet wê, di wê temenê de wê, weke têgînek ku wê ji wê sedemê re wê çawa wê ew wê weke sedemê bi başî û ankû nebaşî wê were fahmkirin ku wê bi fenomenên xwe yên hêncetî wê temenê wê biafirênê bê. Di wê temenê de wê têgînên weke 'bi wê hêncetê min ew baş nedît' jî wê di wê çerçoveyê de wê weke têgîneka ku mirov wê bi wê rengê wê bi wê fahmbikê bê. Di wê nûqtayê de ya ku ew bi wê ew weke hêncetê dîtîya û ew hêncet bixwe çî ya wê weke aliyna din ên ku wê, mirov wê karibê di wan de kûrbibê û wê fahmbikê bê. Ev jî wê di wê temenê de wê di serî de

wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di serî de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê demê wê di nava sedem û hêncetê de wê çî têtîli hebê wê jî bi çend gotinan wê dikarê wê bibêjê û derbas bibê. Ew jî wê di wê temenê de wê hêncet wê weke sedemên sedemê û ankû hêncetên sedemê ku ew sedem wê bi wan re wê xwe bi temen bikê û wê karibê were ser ziman û fahmkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê di mijare sedemê de wê, hêncet wê weke temenekê wê yê demezrînerî wê weyn wê weke ku wê were dîtîn wê bileyizê. Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê bê. Hêncet wê pêvajoyek bingihînê a têtîna sedemê bê. Wê di wê temenê de wê, di temenekê dîyardeyê de wê, pênasekirinên rewşên şenber û hwd wê di wê temenê de wê biafirênê û wê bi wê re wê çerçoveya sedemê bi fahmkirina wê ya bi rewşên ku ew bi wê ve û bi têtîliyên wê ve dihê ser ziman re wê bide dîyarkirin bê.

Ji aliyekê ve wê dema ku mirov wê sedemê wê salixbikê wê li ser çî têtînê wê salixbikê. Wê têtîna ku me bi wê salixkir wê weke ali û têtînek ku ew bi wê re wê, çerçoveyek salixkirinê bê. di wê çerçoveyê de wê hinekê wê bi wê re wê li wê bihizirê. Di aslê xwe de wê mijare sedemê wê, di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê mijarekê bi ya din wê salixbikê wê di wê temenê de wê, bi têtîliya nava wan ku wê dênê re wê rewşek teybet wê di wê temenê de wê, biafirênê. Wê di wê temenê de wê minaq wê dema ku mirov wê, gotina 'mîrov bêxwarin wê nikaribê bijî' ku mirov wê, salixbikê wê ew xwarina di gotina bêxwarinê de û ya mirov ku ew weke nikaribê wê bi wê bijî wê çawa wê di wê rengê de wê weke karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê.

Di wê temenê de wê fenomen wê di wê têtînê de wê weke ku wê bêî ku ew were salixkirin wê nikaribê wê bi wê re wê, were têtîli danîn. Wê di wê temenê de wê bi xosletên wê re wê pêşî wê were fahmkirin û wê bi xosletên wê re wê, di awayekê de wê, ew têtîli wê bi wê re wê were danîn. Wê dema ku em wê têtîna mirov bêxwarinê nikaribê bijî ku em wê hildina li dest wê, di wê temenê de wê têtîna xwarin xwarinê wê di wê têtînê de wê weke têtînek razber wê, di rengê de wê xwe bide dîyarkirin. Di nava jîyanê de wê, ev têtîna 'xwarinê' ku wê di gotina 'bêxwarinê' de wê were ser ziman wê, di wê de wê, weke têtînek ku ew di awayekê de wê cihê wê karibê were salixkirin bê. Di wê têtînê de wê ev têtîn wê ber ku wê di awayekê de wê razber bê wê, her rewşên bi xwarin xwarinê û hwd re wê

di awayekê de wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bibin û wê di wê de wê, di renekê de wê xwe bi wê re wê, karibin bidina dîyarkirin. Ev jî wê weker aliyekê wê yê din bê ku mirov wê, di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wekî din wê jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ev têngîna xwarinê wê, di awayekê de wê, bi temenekê azmûnê wê, di awayekê de wê, karibê wê ji temen ve wê bi wê têngîna fahmkirinê û têkiliya wê ya bi jîyankirina di wê temenê de re wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê mijare têkiliya xwarinê wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têngîna sedemê wê di wê têngînê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê fahmbikê bê. Wê têngîna xwarinê a di gotina bêxwarênê de wê, hem wê di rewşek ku wê bi hemû azmûnan re wê were fahmkirinê bê û hem jî wê di dîmenekê de din wê bi yekê jî wê bi tenê wê nikaribê were hanîn li ser ziman wê di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê xosletên razberiyê ên serwer wê di wê de wê xwe di renekê de wê bi wê rengê wê bi serwerî wê bidina dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di serî de wê fahmbikê bê.

Di mijare têngîna navarokê de wê, ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê ku wê dervî azmûnê wê ew têngîna xwarinê wê di gotina bêxwarinê de bê û ankû di gotinên weke wê ên di rengê wê de bê û hwd wê karibê bibê? Di wê temenê de wê, di awayekê de wê, ew azmûn nebê wê çawa wê ew wê hebê? Di awayekê de wê, rewşek xwarinê wê di wê temenê de wê dema ku wê were lê hizirkirin wê, bi gotinê re wê, di wê temenê de wê, ew di awayekê de wê, di wê têngînê û çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Di mijare têngînê de wê, dema ku em li wê dihizirin wê weke aliyekê salixkirinî wê têngîna azmûnê wê bi pêkhatinên wê re wê, xwe ji binî ve wê bi wê re wê di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Wê demê ev wê, weke têngînek ku ew bi azmûnê vde girêdayî ku mirov wê karibê wê pênasebikê û wê werênê ser ziman bê? Ev wê di wê temenê de wê dema ku em li bersiva pirsê dihizirin em dikarin wê bi rehetî wê bibêjin em nikaribin wê red bikin. Ber ku wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, azmûnên wê yên ku ew di jîyanê de wê bibin wê diawayekê de wê xwe bi wê re wê, bide dîyarkirin.

Minaq nemirbûn wê hebê? Di karê heta çendî bê temenê xwe dirêjkirina wê bê wê bikê. Lê dîsa wê têtînek bi mirinê ku wê li pêşîya wê jîyanê bê wê nikaribê wê, ji wê dûr li wê bihizirê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di nava têtîliya jîyanê û mirinê de wê, rewşên jîyanê wê têtîna mirinê wê bi xwe re wê di awayekê de wê bi temenekê azmûnî wê bidina dîyarkirin. Dema ku ew jîyan nebê wê çawa wê mirin hebê. Wê dema ku mirin hebê wê demê ku ew jîyan nebê wê çawa wê ew wê hebê. Wê demê ev wê du rewşên ku ew di wê temenê de wê karibin ew bi hevdû re di wê temenê de ew werina fahmkirin bin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê mijare sedemê wê di wê temen de wê, bi wê re wê, di rengekê de wê, weke ku wê were lê hizirkirin. Di rewşên li hev hoyandi de wê di rengekê de wê bi wê re wê bi şubjeyî û objeyî û hwd re wê, di rengekê de wê temenê wê yê bi hizirkirinê wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê biafirê û wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Weke têtîliya mirin û jîyanê wê ya xwarin û domandina jîyanê û hwd jî wê di wê temenê de wê ew têtîliya wan ya sedemî wê bi hev re wê, di rengekê de wê weke kku wê bi wê bi wê re wê ew wê hebê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtayê de wê têtîliya jîyanê û domandina wê a bi hevdû re wê di wê temenê de wê têtîliyek bi temenekê fîzîkî a ku em bi têtîna hebûnê re wê li wê bihizirin û wê karibin wê fahmbikin bê. Ev wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê hebê.

Wê dema ku em dikarin wê di wê têtînê de wê fahmbikin wê weke aliyekê wê giring wê xwe bi wê temenê wê re wê xwe bide dîyarkirin. Di nava her gotinê de wê dema ku em wê dihênina ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê salixkirinên wê di wê temenê de wê bi wê re wê giring bin ku ew werina fahmkirin. Wê bi wê re wê ew wê şenberîyekê di wê çerçoveyê de wê bi xwe re wê bistênê.

Pêkhatinên ku ew dibin wê di wê rengê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê di rengekê de wê bi wê re wê bibin û mirov wê karibê wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava têtîliya nava sedemê de wê, dema ku wê bi encamê re wê fahmbikê wê bi nerîn û têtînek hesan a bi fahmkirina wê re wê kirinek wê bi çi sedemê ew hatiya kirin ku wê dide dîyarkirin bê. Di hundurê gotinê de wê kirdeyên lê barkirinê ên weke 'çima' 'ber çî' û hwd wê weke aliyên

ku ew di wê temenê de wê li wê xwediyê temenekê fahmkirinê ê bi wê re ku ew diafirênin bin. Di encamê de wê têngîna armancê wê ne dîyar bê û wê weke ku ew çendî hebê jî wê ne hebê. Lê wê di ya sedemê de wê ew wê weke aliyekê wê yê din ku ew di wê de wê hebê. Wê dema ku wê kirin wê di wê temenê de wê were kirin de wê, hingê wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin. Di kirinekê de ew ber çî ew dihê kirin ku ew li wê dihê hizirkirin wê di wê nûqtayê de wê, bi wê kirdeya sedemê re wê, ne tenê wê sedemê lê wê di kirdeya sedemê de wê ya armancê jî wê di awayekê morfolojikî de wê bi gotinê re wê weke ku wê bide dîyarkirin bê. Gotinên weke 'hindikê bixwê wê qelew nebê', ' bi wê gotina ku te kir, dilê min şikeşt', 'ez hatim bo ku ez alikariyê bide me te', û hwd wê weke gotinên ku wê di wê temenê de, weke ku wê were dîtin wê di kirdeya gotina pêşî de ku wê were ser ziman wê weke ji gotina duyem re wê weke sedemê wê bi xwe re wê biafirênê. Di wê temenê de wê têkiliyek hoyandî wê di nava wan de wê hebê. Di wê têngînê de wê, ev têkiliya hoyandî wê jî dikarê wê bi gotinekê wê ji aliyekê din ve wê li wê bihizirê. Minaq wê, di gotina 'hindikê bixwê wê qelew nebê' wê, ya beşa gotinê a 'qelewbûnê' wê weke li ya hindik xwarinê wê hoyandî wê dîmenekê fahmkirinê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Lê di gotina din a duyem a bi rengê ' bi wê gotina ku te kir, dilê min şikeşt' wê karibê wê bi wê rengê jî wê encamekê wê bi objektiv bide dîyarkirin û wê karibê encamên din jî wê bi xwe re wê werênê li holê ku mirov bi wê re li wê bihizirê. Minaq li şûna gotina dilê min şikeşt' wê, karibê weke encama gotin bilêvkirinekê bê. Lê ew gotin wê di wê temenê de wê di awayekê razber de jî wê karibê têngînek bi dîmenî di xwe de bihawênê. Ev dikarê wê di wê rengê de ew çî gotin bê wê weke navaroka wê ne dîyar bê wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Di gotina 'ez hatim bo ku ez alikariyê bide me te' de jî wê, têngîna weke encamê 'alikariyê bide me te' jî wê di wê temenê de wê, kirdeyek bi têngîna hatinê re wê di xwe de wê bihawênê. Lê ev kirde wê, ne dîyar bê. Di awayekê din de wê, ev têkiliyên weke yên bi hevdû re ên di nava wan gotinan de wê, karibin bi awayên din jî ew werina fahmkirin wê hinekê jî wê ji wê aliyê ve wê weke ku wê pêwîst bê ku mirov wê hinekê li ser wê bisekinê bê.

Li vir wê weke aliyekê wê yê din ê gotinê wê ew bi wê re wê hebê ku wê di gotin û ankû hevoka bi sedem dayin nîşandinê de wê du ali wê di wê de wê hebin. Minaq wê dema ku min got 'hindikê bixwê wê qelew nebê' de wê, di wê de wê, hindik xwarin jî û qelewbûn jî wê di awayekê de wê, weke du têngînên wê bi serê xwe wê di awayekê de wê karibin werina

fahmkirin bin. Di nava wan de girêdana bi têngînê re wê di wê temenê de wê girêdanak têngînî a têngînî bê. Di wê temenê de ew girêdana têngînî wê piştî wê weke li ser temenekê fizîkî wê xwe bide dîyarkirin wê di dîmenekê de wê xwe bide dîyarkirin.

Di aslê xwe de wê mijare girêdanê wê ji wê aliyê ve wê, pêşîya wê bi gotina ku ew ji wê derdikeve û dawîya bi gotina ku ew bi wê ve dihê girêdan jî wê di wê rewşê de wê weke aliyên wê yên ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di serî de wê fahmbikê bê.

Di mijare têngîna sedemê de wê, dema ku wê bi nerînek hesan wê bikê ku wê fahmbikê wê di wê temenê de wê weke têngînek ku wê, weke di nava dîyarde û bûyar û ankû rewşan de wê bi têkilidanînê re wê weke aliyekê ku ew dihê fahmkirin bê. Lê di wê nûqtayê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, ji wê zêdetirî wê weke ku wê bi wê re wê di wê de wê hebê.

Di nava wê têngîna sedemê girêdanê d ewê, di awayekê de wê dikarê wê bi serê xwe wê weke mijarekê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Wê têngînek teherî û ankû modelî wê di wê rewşê de wê bi pergali wê bide dîyarkirin.

Di nava têngînê de bi dîyardeyî girêdaniyên wê ku wê were lê hizirkirin ev wê were dîtin ku wê di demên kevnera û piştire de wê, weke mijarekê felsefeyê ku wê hertimî wê li wê were lê hizirkirin û wê hewl were dayin ku ew ji wê zêdetirî di wê de were kifşkirin. Di nava epistemolojiya sedemê de wê, di demên hemdem de wê zêdetirî wê bi têngînî wê li wê were lê hizirkirin. Ne tenê wê felsefeyên rasyonalist wê, her wusa ên emprisist jî wê di wê çerçoveyê de wê mijare sedemê wê weke mijare kûrbûnê û bi wê gihîştina zanînê û ankû temenekê bi wê gihîştina zanînê û hwd re wê li wê were lê hizirkirin.

Lê di wê nûqtayê de wê, girêdana nava sedemê de wê, tişt wê bi hev re wê di temenekê 'dîyalektikî' de wê weke ku wê bi hev ve wê were lê hizirkirin wê pêşî wê Hegel wê, di awayekê de wê weke ku wê, li ser temenê têngînê Zenon û hwd re wê, xwe bigihênê wê têngînê û wê, di zêhnê de wê di awayekê de epistemolojikî û ontolojikî di zikhev de wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ji aliyê hundûr ve wê bi şubjeyî wê bi hizirkirinên wê di wê temenê de wê piştî wê, di nava felsefeyê bûjenîparêz de wê weke ku wê marks wê bi têngîna dîyalektika bûjenîparêz û hwd re wê di rengekê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew li ser wê re ew temenekê hizirkirinê ê fahmkirinê bi wê çerçoveya wê re li wê derxê li holê. Di nava têkiliya hundûr û derveyî de ku wê, marks wê bahsa Hegel wê bi wê re wê

bi tēgîna wî re wê bahs bikê û wê bi gotina ´min ew rakir li sr pîyên wî´ re wê, di wê temenê de wê, çi karibê ji wê tēgînê were fahmkirin? Di awayekê de wê, di nava aliyê hundûrn û derveyîm obje û şube, bûjen û kirde û hwd de wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare tēgîna sedemê û girêdanîya wê de wê, di wê temenê de wê bi wê tēgînê ku wê were lê nerîn wê weke ku wê ´her tişt wê sedemek wê ya bi hebûna wê re wê hebê´ wê tēgînek bi intibayî wê di mejiyê mirov de wê biafirê. Lê di aslê xwe de wê her hebûnê û rewşê û rûdawên ku ew dibin em dikarin wan di wê temenê de bi awayekê wê, di wê temenê de wê weke sedemekê wê bi wê fahmbikin. Wê demê wê, rewşên ku ew di nava jîyanê de wê dibin wê, mirov wê goştê sawalên ji xwezayê wê bixwê û wê bi wan wê bijî wê ew wê, dema ku em dibêjin wê ´mîrov wê bo ku ew bijî wê xwarinê dixwê´ wê demê em dikarin wê di dewama wê de wê bibêjin ku ew sawal û ankû heywanên ku ew hena ku ew dixwê ew bo xwarina mirov ew bûna? Di wê temenê de wê di awayekê de wê dema ku em wê di wê temenê de wê li gorî tēgîna sedemê û girêdana wê ya Mani ku mirov li wê bihizirê wê karibê bi rehetî wê bibêjê ku wê ti tişt wê bo ya din ku ew bijî wê nebê û wê bo wê ne hebê. Wê demê wê her tişt wê bi şûna wbi tiştêkê din wê fahmbikê wê di dewama wê de wê tenê wê bi xwe û hebûna xwe re wê bi wê bi tenê wê fahmbikê wê weke aliyekê wê yê rasttir wê xwe di dewama wê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare sedemê wê di wê temenê de wê, di wê rengê de wê, di aslê xwe de wê dema ku em ji wê aliyê ve wê lêdipirsin wê di wê temenê de wê di tēgînekê de wê, ew mijare girêdanê wê di renekê de wê weke tēgînek şubeyî wê xwe di temenekê hişmendî û zêhnî de wê weke ku wê bide dîyarkirin wê di dîmenekê de wê weke ku wê were fahmkirin.

Di mijare girêdanê de wê, di demên hemdem de wê bo wê bi hev ve girêdanê wê werênê ser ziman wê tēgîna pêwîstîniyê û apriori ku wê filosofên weke kant wê bikin wê di wê temenê de wê li ser wê temenê wê weke tēgînek idealizebûyî ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Wekî din wê mirov nikaribê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê fahmbikê bê. Di aslê xwe de wê ya tēgîna sedemê ku wê di wê temenê de wê were fahmkirin wê mijarên weke pêwîstîniyê, apriori, şartûmercitiyê û hwd wê, weke mijarên ku ew cihê û yek bi yek bi serê xwe ku ew werina fahmkirin bin. Wê di wê temenê de wê weke aliyana tēgînê ên ku mirov wê karibê wê di

wê temenê de wê di renekê de wê, fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di mijare girêdana bi têngîna sedemê ve wê, di wê temenê de wê, weke ku me li jor li hinek de verina wê hanî ser ziman wê, dikarê wê, di awayekê de wê, di destpêkê de wê bi gelemperî wê ji aliyê fîzîkî û yê nefîzîkî ve wê hilde li dest bê. Di wê temenê de wê ev aliyên wê yên ku wê weke fîzîkî û nefîzîkî wê weke aliyên ku wê karibin di wê çerçoveyê de bi têngîna objektîvê wê hem bi serê xwe wê karibin werina fahmkirin û hem jî wê ji aliyekê din ve wê weke têngînên ku ew piştî wê fahmkirinê wê li ser rewşên ku ew dibin re wê têtîliya wê bi wê re wê, dênê û wê di wê temenê de wê, fahmbikê. Di awayekê de wê, têtîliyê wê dema ku ew hê ne hatibê danîn bê wê dervî wê mirov wê nikaribê bahsa têngîna pêwîstîniyê û hwd wê bikê ku ew wê bibê û ankû wê nebê û ankû wê bi çi awayê wê bibê. Lê piştî ku ew bû û pêkhat û pê de wê di renekê de wê di nava wê dema bûyî a wê hebûnîya wê de wê weke têngînek ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê, di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê dema ku em bi wê re wê wê li wê bihizirin wê piştî bûyin û wê hebûna wê hebûnê wê êdî wê mirov wê nikaribê wê bibêjê ku ew nîn a bê. Di wê temenê de wê ew derfeta wê ji holê wê rabê. Wê demê wê di renekê de wê êdî wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê mijare wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev nûqte wê karibê wê weke têngînek ku em bi wê têngîhiştina pêwîstîniyê wê di wê hişmendiyê de wê fahmbikê bê? Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare têngîna sedemê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê xwe di dewama wê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê bide dîyarkirin. Di wê nûqteyê de wê mijare bûyinê wê di wê temenê de wê, dema ku ew bûbê û hebê wê demê ku mirov wê bibêjê nîn a wê weke ne têngînek rast wê di wê rewşê de wê bide dîyarkirin bê. Yan jî ku ew bûbê û hebê ku em bibêjin emê çavên xwe miçûbal bikin û wê dema ku me çavên xwe miçkir ew wê wînda bê û me vekir emê wê ne nebînin wê nebê. Di wê temenê de wê, ev ne bi derfet bê. Di wê nûqteyê dem li gorî rêgez û têngînên fîzîkî bi wê çerçoveyê di hizirin.

Bi têngînek sedemî ku em wê bibêjin wê dema ku ew hebê wê demê ew ber ku ew heya em wê dibînin ku ew heya û wê di wê demê de wê, sedema dîtina me ya bi wê bi hebûna wê ya heyî re wê bi temen bibê.

Di mijare fahmkirina hebûnê de wê li ser temenê fîzîkî re ku mirov wê li wê bihizirê wê karibê wê di awayekê de wê fahmbikê ku wê, hebûna fîzîkî wê, di awayekê de wê bi rêgezên wê re wê, di awayekê de wê bên dîtîna ku wê serwer bibê. Minaq wê ti tişt wê weke xwe wê nemênê. Di awayekê de wê zarok ku ew bû wê piştî wê pêvajoyên mazinbûn û heta pîrbûn û piştre mirinê wê di awayekê de wê bijî. Ev wê bo hemû zindiyên dijîn wê karibê wê weke pêvajoyekê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Gûharîn wê di wê temenê de wê, di nava rewşa darêjka dîtbar a hebûnê de wê, çerçoveyek gûharîner wê bi xwe re wê biafirênê. Di her demê de wê, tişt wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bigûharin bin.

Di awayekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare gûharînê wê, di wê temenê de wê, bi hebûnê re wê, ne tenê wê bi hebûnên zindiyê re wê bi yê din ên ne zindî re jî wê di awayekê de wê were dîtîna ku wê hebê û wê bibê. Darak weke xwe namênê. Kevirek bi demê re wê, ew jî wê di wê de wê gûharîn wê bibê. Wê demê wê di wê temenê de wê, gûharîn wê weke xosletekê jîyanê ê dayimî bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê. Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê ev jî wê, di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di nava rewşa tiştê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê, ev rewş wê di wê temenê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin bê. Wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare felsefeyê de wê, di demên kevnera û heta demên piştre de jî wê mijare gûharînê wê çavkaniya wê çi bê wê, weke mereqekê wê xwe bide dîyarkirin û wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê bê xwestin ku ew sedema wê were fahmkirin. Li ser têngîna sedemê re wê bê xwestin ku ew hinekê li wê were lê hizirkirin. Sedem wê di awayekê de wê di nava têngîna zêhnî de jî wê bi têtîliyên xwe yê girêdanê re wê ew wê têngîna wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê di awayekê de wê bide çêkirin. Wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Ji wê aliyê ve wê jî wê dikarê wê dîrengekê de wê. fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîliya nava wê ya bi hebûnê re de wê, di awayekê de wê karibê wê li wê bihizirê. Mirov wê karibê wê bi carekê wê weke ku ew mazin bibê ku ew bibê wê tefkirîkê? Yan jî ew dema ku

ew dibê wê tenê weke yekê mazin bibê û yan jî wê weke yekê zaro piçûk wê bibê û ew mazin nebê? Di wê temenê de wê ev wê di wê rengê de wê, li gorî wan xosletên pêşketinê ên di wê gûharînê de ku mirov li wan bihizirê wê weke ne bi derfet bin ku mirov li wan bi wê rengê li lê bihizirê û wê fahmbikê bê.

Di nava hebûnê de wê, bi têngîna sedemî re wê bi pêvajoya fîzîkî re ku wê li wê bihizirê wê, weke ew piçûk bû, piştî mazin bû, balix bû, gihişt û piştî pîr bû û piştî wê mir. Di wê têngîna gûharînê de wê, li wê were lê hizirkirin ku ew mirin jî wê ne bi tememî wê weke mirinek mayinda bê wê li wê were lê hizirkirin. Minaq wê, dema ku wê zindiyek mir û ket axê wê li wê were lê hizirkirin ku ew wê, di wê temenê de wê, darêjkê wê bigûharînê. Di wê temenê de wê, di nava maniyana de wê, bi wê rengê wê têngînek xort ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin wê di nava wan de wê hebê bê. Bi wê rengê wê têngînek xwezayî wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin û wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûnê û fîzîkiya wê di wê temenê de wê, bi têngîna sedemê re wê ji wê aliyê ve wê, ew çawa dibê, ku ew bi wê rengê dibê, ber çî ew bi wê rengê dibê û hwd wê li wê were lê hizirkirin. Ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê li wê bihizirê bê.

Fizik wê temenê tefkirkirin û hizirkirinê wê di hişmendiya me de wê biafirênê. Wê dema ku em bihizirin ku wê têngînek fîzîkî û ankû biriqîna wê nebê wê demê mirov wê çawa wê li hebûnekê wê bihizirê. Wê dema ku wê hebûnek bi hebûnê ew nebê wê demê mirov wê çawa wê karibê bahsa wê bikê ku ew heya û ankû bûya? Di wê temenê de wê fîzîk wê ji aliyê ve jî wê weke têngînek ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, fizik û rêgezên fîzîkê wê di hişmendiya me de wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Di mijare hizirkirinê bi hebûnê re wê, kirinê me yên bi fîzîkî û ankû hebûna me ya heyî re wê weke di rengekê de wê bi hev ve wê girêdayî wê di temenekê weke li hev hoyandî wê xwediyê şewayekê dîtbar ên fahmkirinê bin. Di wê rewşê de wê girêdana bi hev ve wê girêdanek fîzîkî bê. Di dema ku wê, zindiyek wê nikaribê bê av û xwarin bijî bê wê demê ev wê di wê temenê de wê weke girêdanek wê ya bi wê rengê û temenê ku ew bi wê heya wê karibê ew were fahmkirin bê.

Di aslê xwe de wê mijare hizirkirina hebûnê û ankû felsefeya hebûnê de wê, di wê temenê de wê ew girêdanîyên bi hev ve girêdayî wê ji aliyekê û dîmenekê din ve jî wê temenê hizirkirinên me yên ku em bi wê re wê, di wê temenê de wê, çawa wê bi têgîna sedemê wê bi wê re wê bi wê bihizirê jî wê çerçoveya wê ji aliyekê ve wê weke ku wê biafirênê. Di mijare tişt bêtiştê ku ew nebê wê, di wê temenê de wê di awayekê de wê bibê. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare sedemê wê di wê temenê de wê bi girêdanekê wê xwe bi wê çerçoveyê re wê bide dîyarkirin.

Di wê têgînê de wê, mijare sedemê wê, li ser wê temenê re wê bi wê re wê, di awayekê de wê derkeve li pêş. Di dewama wê de wê mijare gûharîna bi fîzîkê û darêjka wê re ku mirov wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, bi wê re wê, li wê karibê wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê ew rewşên ku wê ji wê li wê dibin wê bi têgîn û pêvajoya gûharînê re wê, di wê temenê de wê çawa wê karibin werina fahmkirin. Ev jî wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê karibê bi wê re di awayekê de bide dîyarkirin bê.

Di mijare gûharîna hebûnê de wê, awayên ku ew diafirin wê, weke awayên ku ew weke di awayekê de wê di pêvajoya wê ya gûharînê de wê weke li pêşîya wê hebin ku ew wê weke wan wê bibê bê? Di wê temenê de wê di dewama wê de wê bo wê nûqtayê de wê fahmbikê wê dikarê wê ji wê aliyê ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirê. Ew jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê were fahmkirin ku wê, di awayekê de ku wê li pêşîya zindiyekê pîrbûnê hebê jî di pêvajoya wê ya bi demê re bûyin û gûharînê de lê wê ew pêvajo ku em wê bi wê rengê wê bi têgînekê wê empatiyê wê li wê bikin ku em bibêjin wê, carekê ku wê ji destpêkê wê temeê wê kesek wê bi wê rengê ku ew bi wê bijî û encamên bi gûharînê wê bigihijîyê de wê, dúbare ku heman mirov wê jîyanê ji destpêkê û heta dawîya wê jîyanê û bi wê temenê bijî wê bi heman rengê wê bigihijîyê de? Di wê temenê de ku em bi awayekê hesanî li ser têgîna gûharînê re wê bi wê re wê li wê bihizirin wê bersiva me di wê temenê de wê bi xwezayî wê ew bê ku wê nebê weke hevdû. Ya ku wê temenê wê nebûna wê weke hevdû wê çêbikê jî wê amûnkirin û têgîna azmûn û fêrbûnên bi wê re bê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi awayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê rengê û awayekê de wê fahmbikê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê ji wê aliyê ve wê fahmbikê bê. Hebûn wê ber

ku wê hebê wê temenê wê yê jîyanî wê bi wê re wê biafirê. Wê demê wê temenê jîyanê wê bi hebûnê re wê hebê. Ku hebûn nebê wê temenê wê yê jîyanî jî wê bi wê re wê weke ku mirov bi rehetî wê karibê wê kifşbikê û wê werênê ser ziman wê nebê.

Li ser wê temenê wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê miajre fizikê wê di wê temenê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Fîzîk wê, di wê temenê de wê bi wê re wê hizirkirin wê di wê temenê de wê derfeta li ser temenekê xwezayî û levkirî a bi wê re ku mirov wê bihizirê wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê, têtîgînê bi têtîgînê û heyînê re ku wê, di awayekê de wê, di rengê de wê, bên li wan hizirkirin wê mijare hebûnê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. di mijare hizirkirinê me yên li ser hebûnê re wê, ev alî wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin. Lê wê jî wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare dervî fîzîkê wê hizirkiirina bi wê bi derfet bê? di wê temenê de wê weke pîrsekê wê karibê li wê were lê hizirkirin. Di aslê xwe de wê di nava pêvajoyên hizirkirinê de wê dema ku wê bi aqil wê werina lê hizirkirin wê weke di awayekê 'derveî rewşa fîzîkî' de wê hebê wê di awayekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Yan jî wê têtîgîna gîyanê wê weke hebûnek ku wê di wê temenê de wê dervî fîzîkê wê hebê û wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê, di nîqaşên li ser gîyanê de wê hertimî wê ew wê çawa wê were fahmkirin û ankû wê weke têtîgînek bi hizir û hwd wê were fahmkirin bê wê di wê çerçoveyê de wê hertimî wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê rewşê de wê, dema ku ew weke têtîgînek aqilî bê wê demê wê weke têtîgînek azmûnî ku wê weke bi aqil bûyî wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê rewşê dewê mijare gîyanê wê ji aliyên wê yên civaknasî, derûnî, felsefeyî û hwd ve wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê rewşê de wê mijare gîyanê û hebûna wê di wê temenê de wê salixkirina wê weke mijarek ku wê aqilê felsefeyê wê di rengê de wê hertimî wê li wê bihizirê û wê, pîr zêde wê, di wê temenê de wê, were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê fahmbikê ku wê mijare aqil û azmûnê, û di dewama wê de wê, gîyanê wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di demên kevnera de wê weke ku wê bi felsefeya parmanides û hwd re wê were dîtîn wê gîyan wê bi 'yek' û ankû 'tekîtiya' wê re wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê platonvanên nû wê, di awayekê de wê mijare gîyanê û di wê temenê

de wê, weke mijarekê wê hildina li dest û wê li wê bihizirin. Di aslê xwe de wê mijare felsefeyê û bi wê fahmkirina gîyanê wê di wê temenê de wê ji wan demên dawî ên kevnera û hemû demên serdema navîn wê di temenê serwerîyek gîyanî a bi hişmendî û hwd re wê derbas bibê.

Di wê temenê de wê tefkirkirinên bi gîyanê re ku wê werina kirin wê çawa wê ew wê di wê rengê de wê, weke hebûnek ku ew heyî a dervî fîzîkê û ankû wê di wê de wê bijî û ankû wê dervî wê bijî wê li wê were lê hizirkirin. Aristo wê bi têngînên weke yên metafîzîkê wê mijarê wê bi têngîna 'ji fizîkê wêdetir' wê li wê bihizirê û wê, di wê çerçoveyê de wê bixwezê ku ew xwe bigihênê têngînekê bi hişmendî.

Di wê rewşê de wê di demên kevnera ên dawî de wê têngîna teolojiya nepeniyê ku wê bi wê temenê wê bi têngîna azmûnê wê pêşkeve wê li ser wê re wê, mijare azmûnkirina bi gîyanê û ankû wê têngîna gîyanî ku wê bi wê were lê hizirkirin re wê bibê. Li ser wê temenê wê, di awayekê de wê mijare fahmkirinê wê hinek awa û rengên hizirkirinê wê werina lê hizirkirin.

Ev rewşên bi hizirkirinên bi gîyanê re wê bi felsefeyî wê di dîmenekê wusa de wê derbas bibin ku wê çawa wê dervî hebûna fîzîjî wê di awayekê de wê salixkirinekê wê di wê temenê de wê bi wê re wê bikê wê li ser wê re wê bi wê li wê bihizirê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare hizirkirinên me yên bi felsefeyê de wê, di wê temenê de wê, di wê rengê de wê çawa wê were lê hizirkirin wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Fîzîk wê çerçoveya bi hizirkiriinê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê were dîtin wê bide dîyarkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare felsefeyê de wê, ji dema platon û bi vir ve wê hertimî wê hewldanên salixkirina dervî fîzîkê hebûnekê wê, weke têngînek, fenomenekê û hwd wê li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê mijare aqilê me wê, weke têngînek bi azmûnî ku wê hem bi wê aliyê fîzîkî ê azmûnkirinê wê were dîtin û lê hizirkirin û hem jî wê bi aliyê din ê ne bi fîzîkî û ankû der-fîzîkî ku wê bê xwestin ku ew bi wê wer elê têngihîştin û lêgihîştina fahmkirina wê û di wê rewşê de wê bi wê re wê bixwest ku ew were fahmkirin.

Di mijare aqilê der-fîzîkî de wê, çawa wê di awayekê de wê hebê wê, ew jî wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di pêvajoyên hizirkirinê de wê hemû kirpandin, rewşên fahmkirinê û depelendinê û

hwd wê bi jîyanê û rengê wê ve wê girêdayî wê li ser temenê ji hev cihê kirina ya baş û nebaş re wê, di awayekê de wê bê xwestin ku ew were fahmkirin.

Di mijare hizirkirinên me yên bi felsefeyê de wê, ev alî wê weke aliyekê ku em dikarin wê bi mijare hizir û ankû aqil re wê hinekî din li wê bihizirin bê. Di awayekê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare hizirkirinên me wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê weke ku wê bibin. Di hizirkirinên bi aqilî de wê di awayekê de wê hewldana bi kifşkirina rêgezên fîzîkî re wê bi wê sînorê wê hizirkirinê wê bi darêjkî wê bê xwestin ku ew were fahmkirin û were hanîn li ser ziman.

Di awayekê de wê, dîmenekê ku wê hizirkirin wê bi xwe re wê bide dîyarkirin wê weke bi rewşa fîzîkê re wê ne xweidyê rewşên weke nerm, hişk, tahl û şêrîn û hwd ên bi fîzîkî bê. Di wê temenê de wê bi têgînên hizirî wê awayekê hizirkirinê ku wê weke ji wê re wê sînorê hizirkirinê wê weke ku wê nebê wê di wê temenê de wê bi wê re wê xwe di renekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev ji wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di hizirkirinên me yên felsefeyê de wê, bi kifşkirina xwezayê û têgînên fîzîkê û çavkaniyên wê û hwd re wê, di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bibê. Ev jî wê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirî ya ba. Di demên berî yên demên kevnera de wê demên mitolojiyê wê xwediyê şewayekê xwe yê hizirkirinê ku wê bi wê temenê wê karibê her awayê hizirkirinê wê weke bê sînor wê bihizirê û wê, di wê temenê de wê ji sînorê fîzîkî wê xwe bi wê derbas bikê wê di renekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare hebûnê û ankû hebûna fîzîkî û dîmenê bi aqil ê hizirkirinê de wê aliyekê wê yê din jî ê ku em dikarin wê hinekê bi wê re wê li wê bihizirin wê hebê. Di wê temenê de wê, hebûn wê bi temenê xwe yê fîzîkî û bûjenî di zikhev de ku wê bi wê were lê hizirkirin wê weke dîmenekê hişk, dîyar, bi darêjk û hwd wê di renekê de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê ev dîmen wê weke dîmenna ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, di renekê de wê karibê bi wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, aqil wê weke dîmenê ku ew bi wê dihê xwestin ku ew were gihandin li hebûnek bi hişk a bi darêjkê, mantiqê, û hwd. di wê çerçoveyê de wê, weke ku wê aqil û ankû zanîna aqil wê bi wê hebûna

têgînîn fizîkî û hwd re wê bigihijê li wan. Ankû wê bi azmûnkirina bi hebûnê û jîyanê re wê weke ku wê bigihijê li wan.

Di wê dîmenê de wê mijare aqil wê di wê temenê de wêw eke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev dîmen wê di wê temenê de wê dikarê wê ji wê aliyekê ve jî wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare dîmenê bi aqil re wê di wê temenê de wê, weke çerçoveyek ne salixkirî a weke ya razber ku wê bi wê re wê di wan têgînan de wê bi azmûnî wê bigihijê wê fahm, hiş û zanîna ku ew bi aqil wê were hanîn li ser ziman bê.

Di wê temenê de wê dîmenê ku wê fizîkê û ankû bûjenê wê di wê temenê de wê weke ku wê derxê li pêş jî wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê ê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê mijare aqil wê di wê temenê de wê, ku em bi têgînekê empatiyê bi rengê wê fahmkirina wê re wê dênin wê weke têgînek bi aqilî û ankû çerçoveya aqilî a ne salixkirî û di dewama wê de wê weke laşekê bê sikelet û ankû hastû wê di dîmenekê de wê weke ku wê bi wê têgînê û temenê re wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê aqil wê bi serê xwe wê dervî wê karibê çawa wê were salixkirin? Yan jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare têgîna salixkirinê a bi aqil re wê, çawa wê rengê aqil wê bide dîyarkirin? Dervî wê dikarê bahsa rewşek aqil wê bikê? Ya ku wê di wê nûqtayê de wê weke dervî wê bi têgînên weke xwûdayî, gîyanî û hwd wê were li wan hizirkirin wê hinekê jî wê di wê nûqtayê de wê taqabûlî rengê fahmkirinê wê weke ku wê bikin.

Ev jî wê weke aliyna ku wê bi azmûn û ankû aliyna ku wê taqabûlî wê bikin wê di rengê û awayekê û ankû dîmenekê de wê weke ku wê navaroka wê were dagirtin.

Em dema ku wê li gîyanekê bihizirin em dervî tefsir û ankû pêjna hebûnek jîyanî a weke zindiyekê dijî ku ew mirov bê û ankû zindiyek din a di nava xwezayê de dijî ji wê bi awayekê azmûn digirin û weke ku em bi wê dihizirin. Ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê karibê were fahmkirin bê. Ev jî wê di wê temenê de wê dikarê wê di wê rengê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare salixkirinên bi aqilî de ku em wê bahsa wê têgîna salixkirinên bi aqilî dikin de wê di wê gotinê de wê intibaya ku ew di meji de wê çê

bibê wê weke 'tişteke' ku em wê salix dikê wê, bi wê re wê di reneke de wê weke ku wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Wê demê wê tişt û ankû ew a weke 'salixkirinên bi aqil' (weke di wê de) wê di wê temenê de wê weke tişteke navaroka wê aqilê a ku em di hundurê wê de wê fahmdikin bê. Wê demê wê bi wê re wê aqil wê weke gotinek bi çerçova wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Ev çerçova û hebûna wê ya bi aqilî ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqteyê de ew çerçova ku ew weke qalikekê bê, qalibekê bê û ankû tişteke din ê bi wê rengê ku wê weke aristo bi gotina 'darêjkê' û hwd re bê ku wê, werênê ser ziman wê weke aliyekê ku em wê hinekê din wê li ser wê bisekin bin.

Di mijare navaroka aqil de wê, di wê demê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê ew bê ku wê di wê de wê, bi têgîna kifşkirina navarokê û ankû wê bi çerçoveya wê re wê bi rengê salixkirina wê re bê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di navaroka aqil de de wê, ya ku wê bi wê were lê hizirkirin wê weke têgînek û ankû 'tişteke' wê di wê temenê de wê bibê û wê ew wê di wê temenê de wê bi têgînek hebûnî wê were lê hizirkirin. Di wê rewşê de wê navarok wê di wê rewşê de wê, xwediyê çî bê wê, ev jî wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di awayekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin.

Di mijare aqil de wê, weke ku mirov wê karibê wê kifşbikê wê di destpêkê de wê di wê nûqteyê de wê ji aliyên ve wê karibê wê li wê bê lê hizirkirin bê. Yek wê ji aliyê navarokê ku ew wê were lê hizirkirin weke 'tişteke' bê. Ya din wê, weke wê hebûna aqilî ku ew bi rengên din ên hizirî ku ew were lê hizirkirin û bi wê re wê weke bi intibayî û hwd re wê dîmen, awa û rengên wê yên din ên bi hişmendî ku ew werina kifşkirin bin. Di wê awayê duyem de wê weke ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê wê, derhanînên bi awayên hizirî û hwd re jî wê karibê wê were lê hizirkirin bê. Aliyê din ê sêyem jî jî wê, weke bi awayê darêjkê û hwd ê bi hebûna tiştê û ankû hebûnê re wê were lê hizirkirin û ku wê ew çerçoveya wê hebûna heyî a bi tiştî, weke bi fizîkî, bûjenî û hwd re wê, ku ew weke wê çerçoveyê bi xwe re wê bide dîyarkirin bê. Ev aliyê dawî wê bi zêdeyî wê, di awayekê de wê hebûna heya wê bi çerçoveya wê û hebûna wê re wê weke wê

kifşkirina wê re wê, di rengê de wê temenê wê awayê hizirkirinê wê biafirênê.

Di wê temenê de wê, ev wê karibê di dewama wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ew jî wê di wê temenê de wê di wê rewşê de wê karibê bi wê re were lê hizirkirin ku wê mijare hebûnê wê bi awayê fizîkî-bûjenî re wê di wê temenê de wê bi hebûna wê ya çerçoveyî a qalikî û ankû darêjkî û navaroka wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê dema ku wê li ser darêjkê wê were lê hizirkirin wê navarok û ankû cewherê wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê were lê hizirkirin. Ev jî wê bi wê re wê, di navaroka wê qalikê darêjkê de wê weke ku wê weke hebûnek ku ew were lê hizirkirin wê were lê hizirkirin.

Li vir alliyekê wê yê din jî bi goitinekê wê dikarê wê li wê bihizirê û wê ji wê derbas bibê. Ew jî wê, weke hevdûbûna navarokê û qalikê û ankû çerçoveya wê ya darêjkî û hwd bê. Di wê temenê de wê karibê ew di wê rengê de wê fahmbikê û wê weke hev wê di awayekê de wê li wê bihizirê bê. Di ingibaya giştî de wê, ew navarok û çerçova wê weke ku wê 'wekehev' bê wê di rengê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin û intibaya pêşî a ku wê bi mirov re wê li wê bihizirê bê wê, di wê temenê de wê were hanîn li ser ziman. Lê di wê temenê de wê ev jî wê karibê were lê hizirkirin ku wê navarok û cewher û ankû aliyê hundurîn û derveyî ku wê li wê were lê hizirkirin wê, di wê temenê de wê, ew ahenge navê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Bi mantiqê lêhatinê û ankû levhatinê û an jî bi mantiqî wê bi hev re wê ne di nava nakokiyê de bê wê di wê rengê de wê were lê hizirkirin.

Di awayekê de wê ev wê di aslê xwe de wê weke aliyna ku wê mirov wê karibê di serî de li wan bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di rengê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare lê hizirkirinê wê di wê rewşê û rengê de wê, bi navarokê û çerçoveya wê ya giştî a qalikî re wê, di wê rewşê de wê, weke aliyna ku wê karibin werina li lê hizirkirin bin. Di hinek intibayan de ku wê dema ku em wê dihênina ser ziman de wê hîsa ku wê pêşî wê xwe di mejiyê me de wê bide dîyarkirin wê ew navarok û qalik wê bi derfet bê ku ew ne di levkirinekê û ankû ahengekê de jî bê. Wê demê wê dema ku em li ser wê hîsê re jî wê herin wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, dikarê wê ji wê aliyê ve jî bi aliyên ji hev derhanînê û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wan derhanînên ku em dikin re wê, di wê temenê de wê, karibê li wê bihizirê bê. Hîs û hizirkirinên weke 'ku ew ji wê navarokê bê wê weke wê bê' û ankû 'ku ew ji wê navarokê bê wê bi wê re wê di nava ahengekê

lêhatinîya mantiqî a levkir de bê' jî wê weke aliyekê ku wê di asta pêşî de ku wê were lê hizirkirin bê. Di wê rewşê de wê ev têgîna aidiyetê a bi navarokê re wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê temenê wê hizirkirina lêhatin û levkirinê wê di rengekê de wê di wê de wê weke ku wê biafirênê. Lê wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare lêhatinê wê, di wê temenê de wê, aliyekê wê yê din jî wê bi têgîna fenomenî wê karibê di mejiyê mirov de wê biafirênê. Ew jî di nava têgîna levkirinê û lêhatinê de wê karibê xwe bide dîyarkirin. Her lêhatin wê karibê weke levkirinekê were fahmkirin? Yan jî vajî wê dikarê bipirsê ku wê her levkirin wê karibê di lêhatinekê de bê? Di aslê xwe de wê hîsîyeta di wê nûqtê de wê karibê cihê bê. Wê di wê temenê de wê karibê bi fenomenî di awayekê de wê lê ew di navaroka xwe de wê cihêbûnê wê karibê bide me.

Her tişt wê bi serê xwe wê weke hebûnê wê hebê. Ew di yên ku ew di hevde dijîn û yên dervî hev de dijîn de jî bê. Di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê bê. Li vir wê pîvan û asta lêhatin û levkirinê wê çî bin wê ew wê bi wê re wê were dayin nîşandin. Kesek ku ew tiştê ku weke jahrê hilde wê bi wê bimirê. Kesekê ku ew xwarin lê dihê ku ew bixwe û ew bi wê dijî lê ku ew zêde dixwê wê bi wê qelew bibê û wê bi wê re wê pirsgirêkên navarokê ên weke yên dil, pirtê bilinbûna rêja xwûnê, taqînîna (girtina) rayan û hwd wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê ev wê, di wê temenê de wê mijare lêhatinê wê li ser têgîna pîvanê û hwd re wê weke aliyekê ku wê karibê wê bikê berlêpîrsînê de jî bê. Wê demê di wê nûqtayê de wê mijare lêhatinê wê weke aliyekê ku wê, ji wê rewşa lêhatinê ya ku mirov wê fahmbikê wê di wê temenê de wê ne wekehev û wê ji hev cihê di nava hev de wê ji hebûnê li hebûnê wê karibê bi pîvan û rêjeyê û hwd re wê bide dîyarkirin.

Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare têgîna sedemê de wê weke ku me hinekê wê li jor wê li ser wê sekinî wê, di wê nûqtayê de wê hinek aliyên ku mirov wê karibê li wê bihizirê û bi derhanîna bi hizirkirinên me re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê hebin. Minaq di wê nûqtayê de wê karibê pîrsa pêşî wê di çerçoveya lêhatinê de bê. Ew dema ku ew tiştê ji wê rêjeya wê zêdetirî wê bikê û ankû wê bixwê wê weke lê newê. Di nava gel de wê gotinek ku wê, bi rengê weke 'her tiştê zêde zirarek wê heya' ku wê were ser ziman wê, têgîna lêhatinê wê di intibayekê de wê bi xwe re wê bide dîyarkirin. Minaq wê di wê nûqtayê de wê bi wê re wê di awayekê de wê bi wê re wê di awayekê de

wê karibê bi wê re wê were lê hizirkirin ku wê, dema ku em bahsa lêhatinê dikin wê ne zêdebûn û ne kêmbûn wê di wê nûqteyê de wê weke alliyîna bi rêja û pîvanê re wê xwe bi wê re di rengekê de wê weke temenê wê lêhatinê wê bi wê re wê xwe bide dîyarkirin.

Di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare lêhatinê wê di wê temenê de wê ahenge domandina jîyanê jî wê di wê temenê de wê bi wê re wê di ahengek levkir de bê. Di wê temenê de wê, di nava jîyanê de wê tiştên ku wê li mirov wê werin wê bixwê. Tiştên ku ew weke di nava gel de wê werina gotin ên ne bi zerer bin wê bixwê û vexwe. Di dewama wê de wê tiştên ku ew di wê temenê de wê weke ji hebûnê re wê di lêhatinê de bin. Wê ev jî wê bi têgînek darazî wê weke 'tiştên baş bin' re wê werina pênasekirin û wê werina ser ziman. di wê nûqteyê de wê dema ku wê bahsa têgîna 'tiştên baş' wê werina kirin wê kirdeya fîzîkî a lêhatinê bi têgînek objeyî wê di awayekê de wê were lêkirin û wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê bi wateyên gotina 'başîyê' re wê werina lê hizirkirin wê di wê nûqteyê de wê, tiştên ku wê hebûn wê bi wan re wê di awayekê de wê, bi wan re wê were lê hizirkirin. Di çerçoveya aqilê fîzîkî de wê bi hebûnê re wê bi wê rengê wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Hebûna fîzîkî wê, bi wê re wê di nava aliyê aqilê fîzîkî û yê ne fîzîkî de wê di ahengekê de wê were fahmkirin û wê bi têtîliya herdû aliyan a bi hev re wê, hebûn wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin. Minaq wê hizreka weke 'ev vê bixwûm wê ji min re wê baş bê' ku mirov wê bi wê dihizirê wê di wê temenê, di navaroka wê de wê xwediyê azmûnkirinek bi aqilê fîzîkî jî wê weke ku wê di wê de wê hebê. Di wê temenê de wê li ser wê re wê ew wê ya ku ew lê were û ankû baş bê û an jî ku ew lê newê û ankû ji jê re nebaş bê û hwd re wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama mijarê de wê hinekê din wê li wê bihizirê bê.

Aqil û kirin wê di wê temenê de wê hev di wê rewşê de wê li hev wê bihoyê. Di wê nûqteyê de wê di nava ya bi hiş dihê hizirkirin û ya bi fîzîkî dihê kirin de wê di nava wê de wê bi wê têgîna başî û nebaşîyê re wê bi levkirin û ankû lê nehatinê û hwd re wê li wê were lê hizirkirin.

Ev aliyê levkirinê wê ber çî wê giring bê? wê di wê temenê de wê bi wê re wê rewşa hebûnê wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê weke ku wê were lê hizirkirin. Ew rewşa weke ya bi kirinê ku ew bi wê re wê were lê hizirkirin wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin ku ew weke rewşek ku ew bi wê têgînî û intibayî hatî lê hizirkirin bê. Dikarê ew kirin bi wê hişmendiyê re ne di levkirinê de bê? Bêgûman wê

ew jî wê di awayekê de wê weke bi derfet bê. Ya di wê kirinê de temenê wê levkirinê wê diafirênê wê rewşek lêhatinê a bi pîvan û reja bê. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê ev wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare levkiriinê di nava wê rewşa hiş û kirinê de wê, di wê rewşê de wê karibê weke aliyekê wê yê giring xwe bide dîyarkirin bê. Minaq wê di wê rewşê de wê di mijare wê de wê, kirin wê di awayê wê yê salixkirî a bi hişê re de wê, di renekê de wê bibê. Lê ew kirin dikarê ne di awayê wê yê salixkirî de jî bê. Ankû di awayê wê din de jî wê di wê temenê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqteyê de ez pêwîstîm ku mijare pêwîstîniyê û ankû şertûmercêtiyê di wê nûqteyê de ji aliyekê ve wê bibîrbikin. Wê di wê nûqteyê de wê, levkirina ku wê di nava wê kirinê û hişê de wê weke ku ew wê di renekê de wê, bi pêwîstîniyek levkir û lêhevhatinî wê xwe di renekê de wê bide dîyarkirin. Wê weke ku ew bû wê êdî wê 'rast' bê. Wê baş bê. Wê, dûrûst bê. Di wê temenê de wê êdî wê weke ji wê gûman wê newê kirin ku ew baş û rast a.

Lê di wê nûqteyê de wê, di hundurê wê têngîna pêwîstîniyê de wê rêgezêk şertmercê wê xwe di wê nûqteyê de wê ji aliyekê ve wê rengê xwe wê bide dîyarkirin û wê li hişê mirov wê bide. Ev jî wê bi wê re wê, dema ku em li wê dihizirin wê di wê temenê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di temenê pêwîstîniyê de wê şertûmercê piştrastiyê wê weke di nava hiş û wê kirinê de wê bi lêvkirin û di wê levkirinê de bi lêhatinê re wê weke ku wê pêwîst bê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare wê rewşa levkirinê de wê, təkiliya rastbûnê ku wê bi awayekê intibayî wê were lê hizirkirin û wê bi wê re wê ew têngîn wê di meji de wê biafirê wê, di wê temenê de wê, weke ya levkirina nava herdû aliyan wê biafirênê. Di mijare hiş û kirinê de wê, bi kirinekê wê gelek rewşên hiş wê karibin werina kifşkirin wê hebin. Ya ku em di wê nûqteyê de wê ji aliyekê ve wê dixwezin wê fahmbikin û wê bidina fahmkirin wê ev bê. Ya din jî wê ji aliyekê ve wê di rewşek bi hişmendî de wê bêhijmar û hasab wê karibê rewşên kirinê werina tefkirkirin û kirin. Di wê temenê de wê di wê rengê de jî ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku em di dewama wê de wê dixwezin balê bikişênina li ser wê. Di wê nûqteyê de wê êdî wê rewşa

kirinek û hişek wê çawa wê karibê weke rewşek teqez û ankû di têtînek pêwîstîni de ew bi wê re were fahmkirin bê? Di wê temenê de wê ev jî wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di nava du rewşan de ku wê yek hiş û ya din kirin bê wê di wê nûqtayê de wê weke ya ku ew dihê fahmkirin wê di wê nûqtayê û destpêkê de were fahmkirin wê ew bê ku wê, mijare derhanîna ji hev wê di wê temenê de wê bi rengên hiş û rengên kirinê ên ku ew dikarin werina pêşxistin re wê karibê were fahmkirin. Ev di destpêkê de wê hem bi awayê ji hev derhanînê, intiba û hwd re wê karibê bibê. Ji aliyê din ve jî wê, karibê bi aliyê bûyin û pêşxistinên rengên hiş û awayên wê yên cihê ên ku ew dihên pêşxistin û bi wan dihê nerîn re ku ew dihê pêşxistin re wê karibê were fahmkirin bê.

Ji têtîna hiş û ya kirinê wê di wê temenê de wê di wê nûqtayê de ku gotin di cih de bê em dikarin wê bi gotina gihiştina platformek ideayî bi wê re. Wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê hinekê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê.

Di wê nûqtayê de weke ku me li jor wê hanî ser ziman wê di rewşa têtîna hiş ku wê bi wê re wê di awayekê de wê çawa wê di ahengekê de wê kirin wê were pêşxistin û her kirina ku ew bi wê hişê hat pêşxistin wê karibê me bigihênê li rewşên din ên hiş re wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê bi derfet bê. Wê demê li wê nûqtayê emê pîrsekê wê bikin û di deama wê de wê êdî wê pêde herin. Wê dema ku em ji hişê bigihijina kirinekê ji wê kirinê bigihijina gelek hişên din û bi wan hişan di dewama wê de bigihijina kirinên din ên cihê wê demê wê di wê temenê de wê, di nava hiş û kirinê de wê di destpêkê de wê çî levkirin û lêhatin wê hebê? Yan jî wê di awayekê çawa de wê hebê wê weke aliyekê ku mirov wê hinekê wê serî li ser wê biwastênê û wê di awayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê di awayekê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Di awayek de wê, mijare kirinê û hiş wê di wê temenê de wê çawa wê di awayekê de wê, were lêvkirin? Pêşî em ji aliyê têtîna hiş ku wê weke 'li gorî wê kirin were pêşxistin' û wê çawa ew kirina ku ew hat pêşxistin wê weke li gorî wê bê wê hinekê wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê bê. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê di

dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di aslê xwe de wê, di mijare kirinê de wê, di wê temenê de wê di rewşa weke li gorî wê, hişê ku ew weke dihê kirin wê tenê wê bikev epozisyona intibayê û rewşek dîtbarî a bi wê fahmkirinê de. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di wê temenê de wê li wê bihizirê bê.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê mijare kirinê wê di wê temenê de wê weke aliyekê afrîner wê di wê rewşa hişmendiyê de wê, xwe bide dîyarkirin, çendê ku wê rewşa hiş wê di rewşek pêşxistinê de jî bê. Lê di mijare kirinê de wê di wê temenê de wê, dikarê wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi rewşa hiş re wê li wê bihizirê. Di awayekê de wê, di mijare rewşa hişmendiyê de wê, mijare kirinê wê di wê temenê de ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin wê ne tenê ji aliyekê ve wê, di gelek dîmenên ku wê li gorî wê rewşa hiş wê bi wê re wê bibê wê karibê bi wê re ew were lê hizirkirin. Aliyên têngînî, weke rewîstî, mantiqî, rasyonali û hwd wê di wê temenê de wê, karibê bi wan were lê hizirkirin. Gotina rasyonalityê û ya mantiqê xwediyê têngînên fahmkirinê ên dikarin ji hev cihê jî bin. Lê di wê warê de ez wê di hîlbijêrêm ku ez wan bi hev re di awayekê de li rex hev bikarbênim. Ber ku wê di wê temenê de wê ji hinek dîmenên inbayî û hwd wê di wê temenê de wê di awayekê de wê karibin temenê hinek lê gihiştinên bi fahmkirinê wê ji aliyên din ve wê bi hev re û cihê û cihê wê bidina çêkirin û dîyarkirin jî.

Di mijare têngîna îdeayê de wê, mantiq wê, di wê temenê bi bendên girêdanê û levkirinê û ankû weke lêhatinê û hwd re wê, di awayekê de wê temenê têtikiliyê bi fahmkirinê wê biafirênê. Wê, di wê temenê de wê, dema ku wê, bahsa kevçiyekê bo xwarinê dikim wê, di wê temenê de wê, di bendê girêdana kevçî bo xwarinê wê girêdanek bi hişmendî bê. Lê dikarê kevçî ne bo xwarinê jî were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyna wê yên din bin ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare girêdanê a nava du aliyên îdeayî wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê bi aliyê têtikiliya wan a funksyonî bê. Lê ji aliyekê din ve wê, dema ku wê, ev gotinên weke girêdana wan bi hev re dihê kirin ew bi serê

xwe li wan were lê hizirkirin wê karibê rêyên gihiştinê ên bi fahmkirinê ên cihê jî bi xwe re ew di rengekê de bide dîyarkirin. Minaq di wê rewşê de wê, mijare têkiliya bi rewşê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Mianq têkiliya xwarinê û kevçî wê biv hevdu re wê dênê wê dema ku em bi wê têkiliyê wê dênina ser ziman wê dîmenekê ideayî ê hizrî wê bi wê re wê weke ku wê kifşbiikê û wê werênê ser ziman. Lê ji aliyê din ve wê kevçî wê amûrekê din bê ku mirov bi wê amûrîya wê re wê li wê bihizirê wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê bi aliyên wê yên din jî wê fahmbikê bê. ne kevçî û ne jî xwarin wê ne têtîna şenber bin, ku em çendî bi wê kevçiyê ku em carna bi wê xwarinê dixwûn û ankû wê xwarina ku em bi wê kevçiyê dixwûn bi wê ku ew hebê jî. Ber ku wê di wê temenê de wê, gelek rewşên ku xwarinê û bi kevçî ku ew hebin wê dervî wê ya ku me di wê kêlikê û hwd de wê kir wê bibin û wê karibin ew jî di awayekê de weker aliyna din ên ku em karibin bi wan re wê li wan bihizirin bin.

Ev wê weke aliyekê wê biafirênê bê. lê ji aliyê din ve jî wê dikarê wê, di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, mijare rewşên din ên xwarinê weke wê ku em bi gotina xwarinê re wê werênina ser ziman wê weke rewşna di wê rewşa gotina xwarinê de wê bi kûrbûn û berfirehkirina bereya wê ve wê girêdayî wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê bi wê re li wan bihizirê bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. kevçî wê ji du aliyan ve wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Yek ji aliyên tevgerên wê yên ku wê bi wê re wê hertimî wê bi birin û hanînê û hwd re bibê û ankû bi labitandinên wê re wê bibê re wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê nûqtayê de wê ti tevger, labitandin û hwd wê ne weke ya din a berî xwe bê, çendî ku wê bi heman awayê û kevçiyê wê bibê jî.

Di wê rewşê de wê jî dikarê wê li wê bihizirê û wê karibê wê bi wê re wê bi awayekê wê li wê bihizirê ku wê her rewşên labitandinê û anlû tevgerê wê weke çerçoveyê ideayî a ku mirov wê salixbikê bi fahmkirina xwe re wê, di awayekê de wê weke ku wê biafirênê bê.

Di wê temenê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê wê hebê. Di wê temenê de wê xwarinek wê di xwe de wê bê hijmar wê karibê rewşên tevgerê ên piçûk û mazin bihawênê û bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê amûrên ku ew xwariin bi wan çê dibê yekê wê bi serê xwe wê weke hebûnekê wê hebê û wê bi tevgerên xwe yên bi demê û yên ku ew bi wê dihên kirin û hwd re

wê hebê. Di wê temenê de wê ev tevger wê, bi hevdû re wê di awayekê de wê, bibin. Lê wê weke rewşên wê levkirina wê xwarinê ku ew dibê re wê dii rengê û hevrastekê re wê di rengê de wê weke ku wê bibê. Di dewama wê de wê di wê çerçoveyê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê. Du caran ku mirov xwarinekê çêbikê û ankû heman xwarinê çêbikê jî wê bi wê re wê mirov wê nexwediyê heman tevgerê bê. Ankû kesê ku wê çêbikê jî wê ne xwediyê heman demê û dibê ku ew kes jî wê ne heman kes bê. Wê demê wê di wê temenê de wê rewşa xwarinê wê weke rewşek bi serê xwe ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê karibê wê fahmbikê bê.

Wekî din wê di dewama wê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare tevgerên me yên ku em didina nîşandin wê ne bi derfet bê ku em wê weke wê dûbare bikin. Di wê temenê de wê ev têngîn wê di serî de wê, di mejiyê me de wê hizrê wê bi me re wê bide çêkîrn ku wê her tevger û kirin wê di awayekê de wê bi têngînek xwemali wê di awayekê de wê bi wê re wê bibê û wê karibê wê bi wê re wê kifşbikê û wê werênê ser ziman bê. Ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê di dewama wê de wê, bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê, fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Weki din wê jî wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din wê werênê ser ziman ku wê tevger ku ew newê dûbare kirin wê ya piştî wê weke wê ku wê werê kirin jî wê ne weke wê bê. Wê di wê temenê de wê weke tevgerêk bi serê xwe ku ew dihê kirin û ankû ew hatî kirin bê. Wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê li wê bihizirê bê. Di dewama wê de wê ji wê aliyê ve jê wê bi berdeyamî wê li wê bihizirê û wê hinekê jî wê li ser rewşa îdeaya dîmenê nava kirin û hişê ku ew dibê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman.

Di mijare tevgerê û kirinê de wê, di awayekê de wê dema ku mirov wê li wê dihizirê wê aliyê hişmendî wê weke aliyekê wê yê bi dîmenî wê xwe bide dîyarkirin. Minaq wê di wê temenê de em, ji wê têngîna ku wê ti tişt wê dûbarebûna wê nebê wê li wê bihizirê wê demê wê çawa wê karibê wê bi wê re wê rewşa wê ya fahmkirina wê fahmbikê? Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman ku wê mijare tevgerên me û tîkiliya wan a bi fahmkirinê re wê weke rewşna ideayî jî wê di wê dîmenê de wê xwe di rengê de wê bidina dîyarkirin.

Di wê temenê de wê, têngînên weke yên mantiqê û hwd wê, di rengê de wê, di nava wê tîkiliya hiş û ankû fahmkirinê û rewşê de wê levkirina weke

bi lêhatinê wê bide çêkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di awayekê din de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, lêhatinî wê di nava têtîgînê û kirinê de wê levbûn wê di wê temenê de wê çawa wê weke bi hev ne di nakokiyê de bê wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin bê. Di rewşa bi hev re ne di nava nakokiyê de bûyîn wê di rengekê de wê weke ku mirov wê dikarê wê fahmbikê wê di reng û awayekê de wê, weke têtîgînek dîtbar bê. Wê di wê temenê de wê weke rengekê hiş û fahmkirinê ku ew bi wê rengê dihê fahmkirin bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîkiliya nava fahmkirinê û kirinê wê di wê temenê de wê bi wê re wê hinek aliyên din jî wê weke ku wê bi xwe re wê bide dîyarkiriin. Minaq wê aliyên weke rewşa têtîkiliya nava rewşa fahmkirinê û ya kirinê bê. Ev wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din giring wê xwe bide dîyarkirin bê.

Di mijare hizirkirinên me yên bi rewşên ku ew dibin re wê dikarê wê li wê binerê ku wê çawa wê weke wê were fahmkirin wê li wê were lê hizirkirin. Weke wê dîtin, weke wê fahmkirin, weke wê, lê têtîghiştin û hwd wê weke aliyên ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di awayek din de jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare têtîkiliya fahmkirinê wê di wê nûqtayê de wê di awayekê de wê, lêgerîna weke wê fahmkirinê wê di awayekê de wê herî hindik wê aliyên mantiqî û hwd wê bi rêgezên wê re wê derkevina li pêş. Di wê temenê de wê, tiştêk min dit û wê bi wê rnegê bibê û weke wê bi wê rengê rast a ku mirov wê dibêjê û wê dihênê ser ziman wê di wê temenê de wê, weke kirpendinek bi armanca levkirina bi wê a hizirî bê.

Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê, ev kirpendin wê di nava rewşê û weke wê hizirkirinê û ankû derkkiirna dîmenê wê yê weke wê bûya de wê, xwe bide dîyarkirin. Di awayekê de wê, ev ali wê weke aliyekê wê weke bi ahenge nava kirinê û biriqîna wê ya bi hiş re wê di awayekê de wê were ser ziman.

Di wê temenê de wê dema ku em li diroka felsefeyê û ankû hizir binerin wê karibin wê bibêjin ku wê li wê levkirina weke bûyînê wê fahmkirinê wê pirr zêde wê li wê were lê hizirkirin. Ev wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê..

Di mijare kirinekê wê weke wê kirin û ankû du caran weke hevdû di heman demê û rewşê de wê nebin. Di wê temenê de wê ji xwe de wê ji

aliyê têtîna herikina demî ve jî ku em li wê bihizirin wê karibin wê bi w rehetî wê dii wê temenê de wê fahmbikê ku wê ew wê bi wê rengê bê. Minaq wê em dema ku em tevgerên weke di şibihina hev wan dikin wê di wê temenê de wê weke hev wê pênasekirin jî wê tenê wê weke şibandinekê bê. Wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di mijare kirinê û dûbarekirina wê de wê, şibandîna wê weke wê û ankû di nava wê rewşa şibîna wê û weke wê de ku wê ahengek levkir a mantiqî wê bi wê re wê di rengê de wê were dîtîna wê bi wê re wê bigihijê wê dîmenê.

Di dewama wê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, mijare rewşê wê di wê temenê de wê, di awayekê de wê, her kirin wê di dîmenê xwe de wê weke îdeayekê wê bi derfet bê ku mirov wê karibê wê di wê têtîna de wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, ev têtîliya wê têtîna wê kirinê û fahmkirinê wê çawa wê karibê were fahmkirin? Di wê temenê de wê,, weke wê şibandinên ku ew dibin wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di rewşa têtîliya rewş û hiş de wê hinek aliyên wê yên komplika wê di wê rewşê de wê weke ku wê xwe bidina dîyarkirin. Wê demê wê rewşek ku ew bû wê weke bi xwe û bi serê xwe wê hebê û wê, weke wê ti rewşên din wê nebin ku em ji aliyê wê rengê fahmkirinê ve wê li wê binerin. Wê demê wê di dewama wê de wê, bi wê re wê, êdî wê ev wê weke aliyekê wê yê ku em wê weke rewşek hiş wê fahmbikin emê çawa wê dîyar bikin ku ew rewşa bi hiş a weke salixkirina wê û fahmkirina wê, ew wê dide me? Di wê temenê de wê weke wê aliyê wê pirsên ku wê bi wê re wê di awayekê de wê xwe bi wê re wê di rengê de wê bide dîyarkirin bê. Hinekê jî wê têtîliya me ya bi hişmendî wê bi rengê salixkirinên me yên bi hiş ên li ser gotinên zimanî û hwd re jî wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê, derxê li têtîhiştinê bê.

Di mijare têtîliya hiş û gotinê, gotin û kirinê, kirin û rewşên jîyanê û fahmkirinên wan ên din û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê bê. Di mijare hizirkirinên me yên bi gotinê wê di awayekê bi wê rengê hiş ku ew hatiya salixkirin û

hwd re wê karibê wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê fahmbikê bê.

Di nava fahmkirinên me yên di nava jîyanê de wê, du rewş ku ew levbikin wê newê wê wateyê ku ew weke di dewama hev de bin. Di wê temenê de wê, di ahengekê de wê, levkirin wê tenê wê di awayekê de wê bi wê ahenge têtîni a bi hişmendiyê ku em berê wê li wê têtîhiştina wê bi wê re wê, di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Em bi têtîni xwe yên bi hiş re em di rengekê de em azmûnkirinên xwe yên di nava jîyanê de wan bi wan re wê êdî wê zêdetir dikin. Wê di wê temenê de wê, weke wê di nava şibandîna de wê du rewş weke hev ku ew dibin wê, bi wê rengê wê, werina pênasekirin. Minaq em du hundurê malekê de du derfîyan dibînin ku ew yek wê yê li salona mazin di vebê û yê din li odayek din a razanê divebê. Wê demê wê hevdû derî wê weke derî wê karibin weke hevdû di awayekê de weke derî werênina hanîn li ser ziman? Di wê temenê de wê, herdû wê karibin derî bin. Lê wê ji hev wê cihê bin. Di dewama wê de wê, têtîni weke bi rengekê îdeayî wê navê derî wê di wê temenê de wê weke têtînek hevbeş a ku ew bi wê re wê werina ser ziman wê di awayekê bi hizirkirinê de wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bidina dîyarkirin. Hizra derî û ankû ideaya derî wê di wê temenê de wê bi wê rengê salixkirinê fahmkirinê wê weke ku wê di mejiyê me de wê xwediyê rengekê fahmkirinê a bi hiş ku ew bi wê heya bê. Di dewama wê de wê, rewşên din ên weke derî ku wê hebin û em dikarin wê weke bi wê îdeayê wê werênina ser ziman lê em weke platon nikarin wê weke kopiyna werênina ser ziman. Ber ku wê her têtîni wê bi serê xwe wê di awayekê de wê bi wê rengê wê hebê û wê, di dewama wê de wê, karibê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê hebûna wê re ew hebê re wê hebê bê. Ti tişt wê bi ya din wê nebê. Wê bi xwe wê hebê. Ev wê bo yên zindî û ne zindî jî wê wusa bê. Di hebûn en hebûna ya din a. Di hebûnên ya din jî wê ne ew hebin bin. Wê her yekê wê bi serê xwe wê hebin. Wê demê wê di wê temenê de wê di temenekê îdeayî û ankû di wê nûqteyê de bi têtîni îdeayê weke aliyekê ku em di wê temenê de wê weke ku wê jinûve wê ji aliyekê din ve wê salixbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê, mijare îdeayê wê di wê nûqteyê de wê di awayekê de wê weke aliyekê ku em wê weke mijarekê wê ji wê aliyê ve wê di wê nûqteyê de wê bi wê rengê wê hilde li dest ji xwe weke mijarek fahmkirin wê bide dîyarkirin.

Dema ku wê mijare têtîni bi îdeayê wê were lê hizirkirin wê aliyekê wê yê ku wê weke ku wê platon wê werênê ser ziman û wê di demên piştê jî wê weke minaqek hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin wê têtîni îdeayê wê

weke bi tēgîna 'pêşhizrê' re wê di rengekê de wê were lê hizirkirin. Ev tēgîna pêşjhizrê a ideayê wê me hinekê li hin deverna wê berê wê hildabû li dest. Lê di wê nûqtayê de wê hinekê ku wê were wateya dûbarekirinê jî wê ji aliyekê din ve wê karibê wê hilde li dest.

Di wê temenê de wê hizra ideayî wê di wê temenê de wê bi wê re wê, weke ku wê were ser ziman wê di wê temenê de wê bi tēgînek salixkirinê a ku me li jor hanî ser ziman wê bi tēgîna 'derî' re wê weke ideaya derî wê xwe bi wê rewê bide dîyarkirin. Li gorî wê tēgîna klasik wê dema ku em bahsa derî bikin wê di wê de wê hizrek baştirin wê di temenê wê tēgîna ideayê de wê hebê û ku em çendî wê deri çêdikin û wê xweşiktir bikin wê bi wê re wê, di awayekê de wê bi ber ya ideayê ve wê herê. Yan jî wê bi ber cewherê wê ve wê herê. Cewher wê li gorî wê mantiqê wê hebê û wê hertimî wê gavekê li pêşîya ya dervî wê heya û wê hertimî wê weke gavekê li pêşîşya wê bê. Çendî ku wê ew yên weke minaqên wê yên din ên li jîyanê wê bi baştiriniya xwe wê gavekê wê bi ber wê ve wê herin jî ew wê bi heman rengê wê gavekê wê ji wê ya asta baştiriniyê ku ew ghiştiyê de wê pêşdetir wê herê. Li gorî wê tēgîna mantiqî a ideayî wê ghiştina li wê cewherê wê di awayekê de wê ti carî wê nebê. Lê wê hertimî wê berê me û kirina bi wê ve bê ku em wê baştirin wê bikin.

Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku em wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bê. Di wê temenê de wê aliyekê wê yê din jî wê ew bê ku ev hizra cewherê a ideayê wê ji kûderê wê were û çavkaniya wê çi bê? Wê jî dikarê wê di rengekê de wê bi wê re wê, li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, tişt wê karibê berî xwe wê hebê? Ku tişt berî xwe hebê wê demê wê piştî xwe wê çawa wê bi wê re wê hebê. Di wê temenê de wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din wê karibê li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê dema ku em minaq mijare derî li wê bihizirin. Bo ku em bigihijina ideayê derî wê pêwîstîya azmûnkirina me ya bi îdeaya derî û ankû hebûna derî re wê hebê? Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê pêşî wê li wê bihizirê. Di awayekê de wê, dema ku em bi wê re wê li wê bihizirin wê di nava hizra tiştê û hebûna tiştê de wê, temenê de wê tēkiliyek komplika wê di wê nûqtayê de wê hebê ku mirov wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di temenê asta pêşî de wê bo ghiştina wê tēgîna wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê li wê bihizirê ku wê mijare tēgîna hizirkirinê wê xwe di dewama wê de wê biwê re wê bide dîyarkirin.

Di awayekê şubjeyî ê ideayî de wê bi wê hizirkirina wê di hizirkirina wê de wê weke ku ew temenê wê salixkirina wê ya hebûnî wê hebê. Di wê temneê de wê di awayekê de wê, di mijare ya baştiriniya wê de wê, di wê temenê de wê ew hizra wê, weke hisekê û ankû intibayekê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê diwê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di tişteke de wê çi wê ji me re wê bibêjê ku wê ew tiştê ku ew heya û ankû me çêkiriya wê ji wê baştirin û çêtirin wê hebê? Di wê nûqtayê de wê ev wê weke aliyekê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di mijare hêsta çêtiriniyê de wê, ew wê bi têngîna ideayî a razber a weke cewherê wê ku me li jor hanî ser ziman wê bi wê re wê di awayekê de wê karibê were fahmkirin. Di awayê wê yê fahmkirinê de wê di ideayê de wê ew hêsta çêtiriniyê wê weke hêstek razber û ku wê di awayekê de wê, hertimî wê, weke cewherê ku ew gavekê li pêşîya ya ku ew heya bê wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê hêsta çêtiriniyê wê di awayekê de wê, di cewherê de wê, bê temenê hizrên cihêyî. Minaq wê di wê demê de wê, baştirin, çêtirin û hwd wê weke aliyên ku ew bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê hebûna ku ew bi fîzîkê heya wê hertimî wê li gorî wê mantiqê cewher wê ji wê çêtiriniya ku ew di xwe de dihawênê wê bi gavekê wê li pêşîya wê xwe di wê de wê bide dîyarkirin.

Di nava têngîna ideayê a kevn û ankû a demên kevnera de wê ev wê di awayekê de wê bi wê re wê were dîtin ku ew hebê. Li ser wê temenê wê, di wê temenê de wê, hemû hebûnên din ên weke ku em bi cewherê ve wê girêdayî wê li wê dihizirin. Di awayekê de wê, dema ku em deriyekê çêbikin wê di wê de wê hertimî wê, hizrek deriyê wê weke ku wê li gorî wê ku wê çavkaniya xwe ji wê cewherê wê bigirê wê pêşavajoyê ji wê çêkirina me ya bi çêkerî û hwd re wê bikê.

Di wê rewşê de wê ev wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê din jî wê karibê were lê hizirkirin ku wê mijare hizirkirinê a bi cewherê û awayên wê yên bi minaqî ên di jîyanê de ku ew hena wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di nava ideayê de wê, wê demê wê li gorî wê ya têngîna wê ya klasik wê hemû minaqên ku ew hena wê li gorî ya cewherê wê weke minaqne ne tekûz bûn ku wê bi ber wê hebûna tekûz ve wê bikin ku ew bibin û xwe baştir bikin bin.

Di wê rewşê de wê, di wê rengê de wê bi wê re wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê hizra tekûzîyê di nava hebûna heyî de wê, di wê de wê, bi aliyên wê yên baştirkirinê re wê di rengekê de wê karibê bi wê re wê were lê hizirkirin. Minaq di awayekê de wê dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê mijare hebûna heyî ku ew bûya wê, di wê temenê de wê, weke ku wê piştî ku ew bû wê, di awayekê de wê hertimî wê ya ji wê baştirin wê karibê bibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê, karibê were lê hizirkirin.

Di dewama wê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê mijare têngîna ideayê wê, di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Hizra ideayê ku em bi wê ve girêdayî wê li vir wê kirpendinekê ji nava hizrên nava gel ên ku ew bi hesanî dihên ser ziman re wê dikarê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman.

Tiştê ku me çêkir wê hertimî wê karibê ji wê çêtir were çêkirin. Yan jî ya ku ew heya wê ji wê bêhtir û ankû zêdetir û an jî ku wê baştirin wê karibê bê. Di wê temenê de wê bi wê re wê ev wê weke aliyekê ku wê li ser ya heyî re wê bi wê re wê di awayekê de wê were lê hizirkirin bê. Di mijare ya heyî de wê, bi hebûnî wê di awayên xwe yên weke hebûnî û weke bi aliyên wê yên darêjkî, awayî, û hwd re wê dîmenekê levkirî wê bi wê re wê bi wê rengê wê bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê de wê, temenê hizra baştiriniyê û ankû xweşikirtiriniyê wê di wê rewşê de wê hêst û hizra bi xosletan a levkiriniya re wê di rengekê de wê xwe bide dîyarkirin. Her awa wê bi xwe re wê di rengekê de wê hêstekê, hîsekê û ankû hizrekê wê karibê bide dîyarkirin. Minaq wê dikarê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê, ew awa bi darêjkî û hwd ew çawa bê wê bi wê re wê hizrekê wê di mejiyê me de wê bi wê rengê wê bi me re wê bide çêkirin. Em wê, di wê temenê de wê li ser wê awayê wê yê bûyî û heyê û ku ew bi fîzîkî û hwd em dikarin wê derkbikin re wê li wê dihizirin.

Di wê temenê de wê, aliyekê wê yê din jî wê hêsta xweşikirtiriyê û baştiriyê wê bi wê re wê bi me re wê biafirê. Ew hêst wê, di wê temenê de wê, ji aliyekê din ve jî wê xwediyê temenekê azmûnkirî ê bi fahmkirinê û fêrbûnê û hwd re jî bê. Ber ku ew xosletên ku em bi wan dihizirin wê di wê temenê de wê, bi tiştêkê û ankû yên tiştêkê din bin. Wê demê wê ev wê bi wê re wê êdî wê li ser wê re wê werina lê hizirkirin. Hizra xweşikatiyê wê di wê temenê de wê, hêsta ku ew bi me re çêdikê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare ideayê de wê, di wê temenê de wê aliyên wê yên bi intiba, fêrs, hîs, hiş, seh û hwd re wê, di awayekê de wê weke aliyên ku wê bi wê re wê werê lê têgihîştin û wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ev jî wê weke aliyên ku em dikarin wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di mijare derkkirinê de wê ev aliyên me yên bi têgînê wê di rengekê de wê weke aliyên ku em dikarin bi wan re wê li wê bihizirin wan fahmbikin. Di wê temenê de wê mijare ideayê wê bi navaroka wê re wê di wê temenê de wê weke xwediyê hinek aliyên ku mirov wê karibê di dewama wê de wê fahmbikê bin.

Di mijare ideayê de wê, di serî de wê bi nerînek gelemperi weke ku me gelek çarçûnên hanî ser ziman wê weke nerînek objeyî a ku wê çawa wê were şujekirin û wê di wê temenê de wê bi wê were lê hizirkirin wê di wê rewşê de wê bê gihîştin li awa û dîmenekê wê yê ku em dikarin wê bi wê re wê fahmbikin wê karibê bi wê re ew wê were lê hizirkirin.

Di wê rewşê de wê mijare ideayî wê, di nava têgîna epistemolojiya hemdem de wê dema ku em li wê bihizirin wê di wê temenê de wê çawa wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku wê karibê wê bi wê re wê, li wê were lê hizirkirin.

Di hizra ideayê de wê di wê nûqteyê de wê navaroka wê ku mirov wê li wê bihizirê wê di awayekê dahûrî de ku wê di nava têgîn û levkirina wê de wê çawa wê di rengekê de wê, bi mantiqî wê tîkiliyek levkir û şenber wê bikê ku ew bi wê re wê bide dîyarkirin bê. Li vê nûqteyê wê gotina şenberiyê wê karibê hinekî li wê were lê hizirkirin û nîqaşkirin. Ber ku wê temenê bi şenberiyê ku em bi wê gotinê wê dihênina ser ziman wê di çî awayê de bê wê karibê ji hinek aliyên din ve ew were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din ku em karibin wê di serî de wê fahmbikin bê.

Di mijare tîkiliya navarokê de wê, çerçoveya levkirinê wê weke ku wê çawa wê bibê wê, di wê temenê de wê bi ahenge mantiqî wê şenberîya ku wê bide me wê di wê temenê de wê ji hinek aliyên ve jî wê, karibê di awayekê razberî de ew têgînekê bi xwe re ew bide dîyarkirin. Ev jî wê di wê temenê de wê wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Di mijare şenberiyê de wê, tîkiliya ideayê û hebûnê ku mirov wê gotinekê li ser wê bibêjê wê di wê rewşê de wê, di nava hebûna di jîyanê de ew heya wê çawa wê weke wê bê û ankû ew fenomen û ankû dîyardeya ideaî ew

çawa dikarê wê were fahmkirin wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê bê.

Têgîna ideayî wê di wê nûqteyê de wê aliyekê hizirkirinê wê di meji de wê bi dîmenî wê weke ku wê biafirênê ku ew her tiştê ku ew bi fizîkî, bîûjenî û ankû hebûnî heya wê di rengekê de wê, bi dîmenekê şubjeyî ê hizirkirinê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin wê di mejî de wê bide ku ew bide fahmkirin. Di wê temenê de di derbarê têgînek bûjenî û ankû fizîkî de wê gihiştina têgînek şubjeyî û ankû wê weke têgînek şubjeyî wê li wê were lê hizirkirin wê du aliyên bi fahmkirinê ên ku ew ji hev cihê bin. Di wê temenê de wê di wê nûqteyê de wê li ser aliyê idealizekirinê de wê aliyê duyem wê weke ku wê di awayekê de wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di wê temenê de wê pêvajoya tiştê û hebûnê a ku ew di gûharê wê di wê temenê de wê li gorî wê têgînê wê hebûna şubjeyî a fahmkirinê jî wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku em dikarin wê bi wê re wê, di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin û wê karibin wê fahmbikin û wê werênina ser ziman bê. Di mijare têgîna şubjeyî de wê di wê temenê de wê şubje û şubjekirin jî wê di awayekê de wê weke du aliyên ji hev cihê bin. Ev jî wê di wê nûqteyê de wê weke ku wê pêwîst bê ku em bi gotinekê wê bi kirpênin û wê gotinekê wê li ser wê bibêjin û wê di dewama wê de wê bi gotinek salixker wê werênina ser ziman.

Di mijare fahmkirinên me yên şubjeyî de wê di wê temenê de wê di wê rengê de wê bi temenekê dahûrî ê di nava têgînên fenomenolojîkî ên gotinî, têgînî, wateyî û hwd de wê têgihiştina dahûrîyê wê zêdetirî wê di rengekê de wê weke ku wê bixwezê dakeve li jiyânê ew di wê temenê de temen û têgînek fahmkirinê bi xwe re biafirênê. Lê di dewama wê de wê dikarê wê bi wê re wê bibêjê ku wê mijare wê têgînê di nava têgînên mantiqî de ku wê weke ku wê were lê hizirkirin wê bi pêvekên gotinê û ankû tawandinên wê re wê rengên din ên hizirkirinê û salixkirinê wê bi gotinî wê were lê gihitin ku wê bi wê re wê were kê hizirkirin wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê dîmeneê dahûrî û têgihiştina wê weke ku wê di awayekê de wê li ser wê razberîya mantiqî û hwd re a bi fahmkirinê re wê weke ku wê ji jiyânê dûr bê. Di wê nûqteyê de wê, têgîna dahûrîyê wê, di nava têgîna epistemolojiya hemdem de wê bi ali û awayekê din wê bixwezê ku ew pêşkeve û ew di wê temenê de ew di rengekê de ew bi wê were hanîn li ser ziman. Ew jî wê di wê temenê de wê, di nava element û dîyardeyên rewşê, awayê wê û dahûrkirinên bi wê

ên bi hûrgilî û hwd re wê di wê temenê de wê bi wêê re wê bê xwestin ku ew bi wê re were lê hizirkirin.

Di wê rewşê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê mijare têgîna idea û dahûrê wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê ku wê bi têgînên mantiqî re wê li ser wê xate fahmkirinên bi hizirî û femnomenolojikî wê çerçoveyek xwe ya fahmkirin û hizirkirinê wê bibînê.

Di temenekê dahûrî de wê aqılmeşandin wê weke xosletekê fahmkirinê bê û wê di dewama wê de wê bi w re wê, di nava xosletên ku ew bi wê re wê xwe bidina dîyarkirin re wê bi têkiliyê re wê bikê ku ew bigihijê awayên din ên fahmkirin û hizirkirinê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê ku wê, mijare fahmkirinê wê di wê temenê de wê li ser rewşên heyî re wê temenekê fahmkirinê wê bi rûdanên wê yên ku ew bi wê werina fahmkirin re wê di rengekê de wê bikê ku ew wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê rewşê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di mijare fahmkirinên me yên bi ideayî de wê, di wê çerçoveya têgîna dahûrî de wê her hûrgilî û ankû xoslet wê bi teybetmendiyên xwe re wê di rengekê de wê, weke ku wê hebin û wê di wê temenê de wê bixwezê ku ew bi wê re ew di rengekê de wereê fahmkirin û were hanîn ser ziman. Di wê temenê de wê aliyekê wê têgîna bi 'kûrbûnê' ku wê weke ku wê biafirênê jî wê bi salixkirinên bi wan xoslet û awa û teybetbetmendiyên wê re wê, di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê rewşê de wê werênê ser ziman bê.

Di mijare fahmkirina wan xosletan de wê Casullo wê dîmenê ku ew dihênê ser ziman wê di awayekê de wê bi felsefeya ideayî û ankû bi çerçoveya şîroveyan wê yên bi têgîna 'apriorî' û hwd re wê, di wê temenê de wê bi wan re wê, ne tenê wê bi têkiliya wan re lê wê, di dewama wê de wê bi aliyên wan xoslet û teybetiyan bi rengê têkiliya wan a danînê û hwd re wê di awayekê de wê bixwezê ku ew wê, di wê temenê de wê weke rengekê hizirkirinê û ankû fahmkirinê wê bixwezê ku ew wê fahmbikê.

Putnam wê di wê dîmenê de wê zêde pêde neçê. Wê tenê wê di nava têgînên Kant ên bi têgîna apriorî û pêwîstîniyê de wê dîmenê ku ew di

xabate xwe ya bi tēgîna 'qiritîka aqilê saf' de ku wê werênê ser ziman de wê, bixwezê ku ew di hizirkirinên xwe de ew bi wê re wê werênê ser ziman. Ya ku wê di wê temenê de wê, dîmenekê wê fahmbikê wê bi hizrên wî re wê di wê temenê de wê ev bê. Lê di wê nûqteyê de wê pîrsekê li ser hizrên Putnam re wê dikarê wê bikê û bi goitnekê wê bersiva wê bide. Ew jî wê ew bê ku ew tēgîna 'pûçnebûnê' wê di wê temenê de wê dema ku ew li wê dihizirê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rastiye de wê çî bixwezê ku ew di wê nûqteyê de wê fahmbikê? Di aslê xwe de wê, di awayekê de wê, di dîmenekê jîyanê ê bi hesanî ê fahmkirinê de wê, stabilizyek bi fahmkirinê a idealizyî wê di wê temenê de wê weke ku wê li wê bihizirê. Di wê temenê de di jîyanê de wê gotina ku em dibêjin 'gihîştina rastiya jîyanî' ku wê di wê temenê de wê şîrovebikê wê di dewama wê de wê ew rastî wê çawa wê hebin û wê weke rastî wê hebin û wê piştî wê ew rastî ne weke nerastiyê were dîtin wê di wê temenê de wê di awayekê de wê were lê hizirkirin. Di awayekê de wê, di rengekê de wê, li ser wê temenê Casullo wê dema ku wê bi tēgîna derpêşê re wê, tēgîna rast û nerastiyê wê weke dîmenekê razber wê di wê nûqteyê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê di wê nûqteyê de wê, bixwezê mijare rastiye û tēgîna rastiye wê weke argûmanek fahmkirinê wê bi tēgîn û rêgezên wê yên temenî re wê bixwezê ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di mijare gotina rastiye de wê dikarê wê di dewama wê de wê hinekî din wê bi wê re wê li wê pêşî bisekinê. Ber ku ev wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe bide dîyarkirin. Ev tēgîna rastiye wê dema ku em wê bi wê re wê li wê dihizirin wê di wê nûqteyê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin.

Di mijare rastiye de wê, 'rast dîtin' û ankû bi gotina 'ew rast a' ku mirov wê werênê ser ziman wê di temen û kirdeya wan gotinan de wê tēgînek ku wê weke rastîya wê newê lê pirsîn wê bi xwe re wê di awayekê de wê, werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, tişteke ku ew weke ku ew rast bû êdî ew weke hewceyî lêpîrsînê nebê wê di wê temenê de wê, li wê were lê hizirkirin. Di wê çerçoveyê de wê temenê wê tēgîn gotina rastiye a lênepîrsîner wê biafirênê wê çî bê?

Di wê nûqteyê de wê dikarê wê di awayekê de wê hinekê wê li wê ser wê bisekinê. Ber ku ev wê weke aliyekê wê yê mijarê ê din ê giring wê xwe li hemberî me wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din wê xwe di mijare hizirkirinên me de wê

di wê temenê de wê, di nava têtînên ideayî de wê, weke ku wê were dîtin wê hinekê jî wê bi levkirinên weke 'jî mirov re bi mantiqî were' re wê di rengekê de wê weke bi çerçoveyek rastiyê re jî wê were fahmkirin.

Di wê nûqtayê de wê, dikarê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê têtîna rastiyê wê di wê temenê de wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare hizirkirina rastiyê de wê, ya ku ew li mirov li rast hat wê, di wê temenê de wê weke bi hinek rêgezên wê yên temenî ên ku ew bi wê were fahmkirin re wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê, dema ku mirov wê bi mantiqê wê li wê bihizirê wê, di awayekê de wê, bi têtînek levkir û lêhatîner bibê. Di wê temenê de ku ew ne di temenekê serxwezayî de bê. Di dewama wê de ku ew ne dîrfî aqilan bê ku wê weke di nava gel de wê were gotin wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Rastî wê di nava aqilê ku ew di wê temenê de wê weke aqilê nedîrfî aqilan de wê pêkwere. Di wê çerçoveyê de wê li wê were lê hizirkirin. Rastî hinekê jî wê bi temenê wê yê hebûnê wê bi ya ku ew heya û dikarê were derkkirin û di wê temenê de ku mirov wê dibîne, hîsdikê û hwd re wê di rengekê de wê di wê temenê de wê were lê hizirkirin.

Di mijare rastiyê de û levkiriinên mantiqî de wê, intibayek hissî wê xwe bi mirov re wê bide dîyarkirin ku wê weke cihêbûnek di nava wan de wê hebê. Her levkirin, lêhatin û di awayekê di wê temenê de ê hevîrtî û hwd de wê dikarê wê weke rastiyê wê di wê şewayê de wê fahmbikê? Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê ku wê di wê temenê hissî ê lêpîrsîner de wê xwe di meji de wê bide dîyarkirin wê di wê temenê de bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di sserî de wê di wê rewşê de wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê mijare aqilê dahûrî ku me hinekê li jor wê kkirpend wê di wê nûqtayê de wê dîbare wê weke pêwîstîya aliyna wê yên ku mirov wê karibê wê bikirpenê wê hebê. Di awayekê dahûrî de wê, li ser temenekê zimanî û têtîniê wateyê û hwd re wê di temenekê mantiqî ê levkir û lêhatiniyê û hwd de wê di rengekê de wê bi hizirkirinê wê xwe bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, di nava fahmkirina wan a gotinan û têtîliya wan a mantiqî a bi hev re wê, di awayekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Dahûr wê hinekê jî wê di miajre rewşê de wê bihemû aliyên wê yên ku ew dihên dîtin û ankû yên ku ew weke nayên din bi levkirinên bi fahmkirinê û hwd re li wan gihiştina wan û hwd re wê xwe bide dîyarkirin. Çendî ku wê di wê temenê de wê bi temenekê xwezayî wê dîmenekê wê bi xwe re wê bide dîyarkirin jî lê wê di

rengê de wê têngîna dahûrîyê wê dervî wê di dîmen û rengê fahmkirinê de wê xwe bide dîyarkirin. Di mijare rewşa levkirinê de wê bi wê re wê awayên pêşnûmayî ku wê bi wan re wê werina afirandin wê weke aliyên ku wê bi wê re wê werina lê hizirkirin. Di felsefeya îdeayê de wê bi xosletê wê yê derxistina dîmenê wê yê weke wê ku ew bi wê were fahmkirin re wê di wê temenê de wê were fahmkirin.

Li ser wê temenê wê mijare aqilê dahûrî wê xwe bi wê re wê, di rengê de wê bi wê re wê karibê bi wê rengê xwe bide dîyarkirin. Lê li vir ez di wê mêylê de me ku ez li wê bihizirim ku wê çawa wê di temenekê xwezayî de wê, karibê təkiliyek bi wê were danîn û ew bi wê were fahmkirin. Di wê temenê de wê, ev wê weke weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê bê.

Hizirkirinên me yên bi rastiye bê û dahûrîyê û hwd ve wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê, armancak wan wê hebê. Ew jî wê di wê temenê de wê ghiştina rastiye rastiye bê. Di wê temenê de wê rastiya rastiye wê di ê nûqteyê de wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê bê xwestin ku ew were fahmkirin bê.

Di nava felsefeya klasik de wê mijare lêpirsînê wê li ser temenê idealismê û metalyalismê a bi temenê bûjen û biriqîna wê û hwd re wê di rengê de wê weke ku wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê ku mirov wê karibê wê di wê rengê de wê fahmbikê bê.

Di mijare rastiye de wê, dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, rastî wê di dikarê wê di destpêkê de wê, bi du dîmenan wê fahmbikê. di nava felsefeyê de wê dema ku em li mejuya wê binerin wê di her demê de wê mijare rastitiyê wê weke têngînek ku wê di her awayê de wê li wê were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê gotinên weke 'rastteqînîyê' ku wê werina ser ziman wê di mijare cewherî a rastiye de wê weke xwediyê hinek wate bin. Di wê temenê de wê dema ku mirov wê di mijarê de wê têngîna platon a ideayê û cewherê wê bi felsefeya wî ku wê werênê ser ziman li vir wê weke modelê wê li wê bihizirê wê di wê temenê wê hizirkirinê de wê di awayekê de wê dîmenekê hizirkirinê wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Di gotina 'rastiya rastîyan' de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê din de wê mijare rastiye wê di wê temenê de wê çawa wê li wê were lê ghiştin û wê çawa wê fahmkirina wê were pêşxistin û wê bi

wê re wê, ya rasttir wê çi bê wê were lê ghiştin wê weke armancek felsefeyê jî bê. Wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di mijare rastiyê û rastteqîniyê de wê di wê temenê de wê, rastteqîni wê hinekê ji wê wirdetir û ankû weke kûrtir wê xwediyê têgînek ku wê weke 'rastî wê weke çavkaniyê wê hilde li dest' wê di dîmenekê de wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Di wê temenê hizrî û îdeayî de wê dema ku em wê gotinê wê weke pîrsekê wê li wê bikin wê demê wê dikarê wê di wê rengê de jî wê bipîrsê ku wê, di rastiyê de wê, çawa karibê di wê temenê de wê têgîna çavkaniyê wê fahmbikê. Li ser rewşên fîzîkî re wê di awayekê de wê bi ya ku ew heya, dihê dîtî, dikarê were derkkirin û hwd re wê were ser ziman. Lê di awayekê de wê, di mijare felsefeyê û fahmkirinê de wê hertimî wê li ser fahmkirinê re wê weke aliyekê ku wê li wê were lê hizirkirin û ya ku mirov wê fahmdikê wê weke ali û ankû beşek ji wê bê wê were dîtî û wê were lê hizirkirin. Mînaq em dema ku em tiştêkê wê rûyê wê yê pêş dîbînin wê ew aliyê ku weke piştê wê ku em wê nabînin em dikarin wê bibêjin ku ew nîn a? Na, em nikaribin wê bibêjin. Ber vê yekê wê rastî wê di wê temenê de wê, ne weke ya ku ew bi dîtîna me re bi sînor wê weke dîyardeyekê wê hebê. Wê di wê temenê de wê, dîtîna me wê tenê wê weke temenekê me yê dîtî û bi me re bi sînor bê. Di wê temenê de wê karibê ji mirov li mirov wê cihê fahmkirin wê karibê bibê? Di wê çerçoveyê de wê ev jî wê weke aliyekê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di awayekê de wê were lê hizirkirin bê. Di wê temenê de wê, li ser nerînên cihê wê çawa wê bibin wê mijarên felsefe û zanistê a di demên hemdem de jî bê ku wê bi wê were lê hizirkirin. Di epistemolojiya hemdem de wê ev wê weke mijare ku wê di wê temenê de wê bi wê temenê hizirkirinê wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku wê rastîya wê ya fahmkirinê wê bi çerçoveya wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê li ser wê temenê wê aliyên weke çavkaniyên me yên zanînê, fêrbûnê û hwd wê bi hebûn û nebûn û ankû rewşên wan ên epistemîkî û hwd re wê, di awayekê de wê bi wan re wê were lê hizirkirin.

Di mijare rastiyê de wê dema ku mirov wê li wê bhizirê wê, weke aliyekê ku wê ew çawa wê bibê û ankû wê hebê û yan jî wê were ser ziman wê weke aliyên ku wê li wê were lê hizirkirin. Di demên kevnera de wê bi felsefeyê re wê bi çavkaniya wê çi ya re wê, li wê were lê hizirkirin. Li ser çavkaniya wê re wê, bê xwestin ku ew were fahmkirin. Di wê temenê de wê, nîqaşên ku wê, weke di demên hemdem de wê, temenê têgînen weke ya felsefeya dahûrê û hwd jî wê biafirînin têgînen weke bi felsefeya atomparêziyê û hwd ku wê, filosofên weke demokrit û hwd wê werênina

ser ziman re wê, di wê demê de wê, were dîtin ku wê were hanîn li ser ziman. Di dewama wê de wê êdî wê bi wê re wê li wê were lê zêde kirin.

Di aslê xwe de wê, di wê temenê de wê, di awayekê de wê dema ku em mijare fahmkirinê wê bi çavkaniya wê re wê fahmbikin wê çawa wê, weke aliyekê wê yê giring wê xwe bide dîyarkirin wê were dîtin.

Minaq wê, dema ku wê li wê were lê hizirkirin wê çavkaniya hebûnê wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Hebûn di awayekê ew wê, çawa wê karibê were fahmkirin û wê were hildan li dest wê, di wê temenê de wê weke aliyekê din ê giring ku mirov wê fahmbikê bê.

Di felsefeyê de wê, têgîna bi gotinkirinê wê li ser wê temenê wê di awayekê de wê were dîtin ku wê, derkeve li pêş. Di dewama ya felsefeya demên kevnera de wê, felsefeya demên serdema navîn wê di wê temenê de wê were dîtin ku wê çawa wê, di rengê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di serdema navîn de wê ji gelek aliyan ve wê bi gotinê û di wê de wê bi temenekê nominalist û hwd wê bê xwestin ku ew di wê de wê were kûrbûn. Wê di dewama wê de wê bi wê re wê êdî wê were kûrbûn.

Di wê çerçoveyê de wê, levkirina di nava gotinê, di hundurê wê de wê bi wateyê û ankû ji aliyên din ên weke di wê temenê de wê bi salixkirinên wê yên pirrali ên weke bi temenekê mantiqî Frege û hwd wê bikin wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di dewama wê de wê bi kirpênê bê. Frege wê di awayekê de wê ji derpêş û ankû têgînên bi denkleman matematikê û hwd wê ji wan wê sûdbigirê û wê di wê temenê de wê hizrên xwe wê di wê rengê de wê bixwezê ku ew wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê demê de em dibînin ku wê têgînên zimanî, bi girêdanî, pêvekî, tawandinê û hwd wê were dîtin ku wê zêdetirî wê temenekê pêşxistinê ên bi hizrî wê li ser têgihên mantiqî û hwd re wê were dîtin ku wê were pêşxistin.

Zimanekê dahûrî wê di wê temenê de ku wê weke ku mirov wê dikarê wê bi jîyane xwe re wê weke temenê fahmkirinê wê pêşbixê û wê bikê temenê fahmkirinê wê were dîtin ku ew wê di wê temenê de wê, were bikarhanîn û wê di temenê wê de wê, were pêşdixin. Di aslê xwe de wê, têkiliya ziman û pêşketinê jîyanê û ankû pêşketinê nava jîyanê wê ji wê temenê ve wê weke ku wê were dîtin wê, ji gelek aliyan ve wê weke temenekê fahmkirinê ê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di awayekê de wê, were dîtin ku wê, ziman wê weke gotinekê ku ew were fahmkirin bê? Yan jî wê bi wê gotinê re wê tiştek wê were fahmkirin?

Yan jî wê tişta ku ew dihê fahmkirin wê çî bê û çawa bê wê di wê temenê de wê, bi wê re wê li wê were lê hizirkirin. Di wê temenê de wê, dema ku em li ser wê temenê dahûrî û têngîna ideayî û kirdeyî ku wê weke Frege û Russell wê werênina ser ziman wê di awayekê de wê li ser wê temenê wê di xwe de wê weke têngînek ku ew were fahmkirin wê bimênin. Ji aliyekê din ve jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê, di renekê de wê, ya ku ew di xwe de wê kifşbikin û wê bikin ku wê derxina li têngihîştinê û wê, di wê temenê de wê, bi levkirinek û lêhatinek mantiqî û hwd ku wê were fahmkirin wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê. Di wê çerçoveyê de wê jî mirov wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, li ser wê temenê wê, gotinên ku ew dihêna ser ziman wê hertimî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê fahmbikê wê mijare ya ku ew heya wê çawa wê bi wê re wê karibê were ser ziman wê hertimî wê weke aliyekê ku mirov wê bi teybetî wê li wê bihizirê wê li holê wê bimênê.

Di nava ya ku weke ideayî ku mirov wê li wê dihizirê û ya jîyanî ku ew heya de wê bi xwezayî wê dîmenekê cihêbûnê wê xwe bide dîyarkirin. Wê di wê temenê de wê ew hêst wê bi mirov re wê karibê çibêbê ku ew bi wê re wê karibê were ser ziman û ankû wê nikaribê were ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê dema ku em zimanê dahûrîyî wê li wê bihizirin wê li ser wê temenê wê bi wê re wê çawa wê têngîna mantiqê wê derkeve li pêş wê karibê wê baştirin wê fahmbikê. Wê ev wê bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku ew ji wê re wê, di temenê levkîrin û bi wê levkîrinê hizirkirin û fahmkîrinê û hwd re wê bibê bê.

Di warê mantiqê de wê di wê çerçoveyê de wê were dîtin ku wê di temenekê mantiqî de wê pêşxistin û pêşketinên ku ew bi wê pêşxistinê wê werina kirin re wê di wê temenê de wê, di demên hemdem de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Ji têngîna nakokiyê a Russell û heta ya têngînên Frege wê, beremberê wê têngîna weke ya ku ew derhenînek ji nava têngînên aristo a weke 'hemû mirov mirin in. Frege mirov a. Wê demê wê frege jî mirin nin bê.' re ku wê li wê bihizirê wê di wê temenê de wê, werênê ser ziman. Ew sînorê aristo ku ew zêde tang dibîne ê mantiqê li ser wê re wê bixwezê ku ew bi têngînên xwe re ew çerçoveyek bi wê re a berfireh ku ew li gorî xwe dihizirê wê pêşbizê û wê werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê were dîtin ku wê bi temenekê mantiqî wê, li ser wê re wê bi têngihên zimanî wê li wê bihizirê. Minaq têngihên weke 'wek', 'û', 'an jî', 'na', 'eger', 'kû' û hwd wê weke têngînên ku ew di wê temenê de

wê bi têtîhên girêdanî ên ziman re wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wan wê bihizirê bê.

Li ser wê temenê wê di nava têtîna pêşî ya piştî wê têtîliya nava wan û ankû di têtîna pêşî kirpendinên bo ya pêşî û ankû li ser ya pêşî re ku wê werina kirin wê di wê temenê de wê di nava wê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin. Di mijare dahûrkirinên mantiqî ên li ser ziman re wê di wê çerçoveyê de wê girêdanên ku wê werina kirin wê di hev re wê çawa wê derbas bibin wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di wê temenê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di aslê xwe de wê dema ku mirov wê li hizrên mantiqî ên frege binerê wê di wê temenê de wê di regekê de wê, weke ku wê di temenekê rêzimana wateyê de ku wê bixwezê wê bi wê bihizirê û ew li ser wê re bi temenekê fenomenolojikî ku ew xwe bigihênê temen û têtînekê bi fahmkirinên xwe re wê were dîtin. Di wê temenê de wê, di awayekê de wê dema ku ew li ser mantiqê aristo re wê li wê bihizirê wê cewherê wê têtîliya nava tişt û rewşê ku wê çawa wê bi wê re wê li wê bihizirê wê weke cewherê ku ew destlênedayî û ku ew pêwîsta ku ew were pêşxistin wê di regekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew li ser wê re ew hizrên xwe werênê ser ziman.

Li ser wê temenê wê têtînên frege ên di wê warê de ku wê werênê ser ziman wê ji aliyekê din ve wê, weke ku wê were dîtin wê li ser temenekê şubjeyî wê were dîtin ku wê were lê hizirkirin. Di dewama wê de wê mijare darazê wê weke aliyekê wê yê din ku ew di dewama wê de wê bi wê re wê li wê dihizirê bê.

Di wê temenê de wê, ya ku wê frege wê di awayekê de wê bixwezê ku ew li ser temenekê çerçoveyek berfireh xwe bigihênê têtînek mantiqî wê bi wê re wê, weke aliyekê ku ew bi wê re ew li wê dihizirê bê. Di dewama wê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, têtînên matematikê û ankû aritmatikê û hwd wê, li ser wê temenê wê zimanekê mantiqî ê zelal ku wê çawa wê xwe bi wê bigihênê wê weke çerçoveyek ku ew bi wê dixwezê wê temenê wê bi wê re wê biafirênê û ew xwe bigihênê li wê bê. Têtînên artimatikî ku wê xwe bi sipêrênina hijmar, zêdebûn, pirrbûn û hwd wê, di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê bi temenekê ideayî û fenomenî wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê bixwezê ku ew ji wê xwe bigihênê temenekê fahmkirinê ê bi wê. Ew çerçova jî wê di awayekê de wê, bi temen û çerçoveyek mantiqî a berfireh ku wê bi xwe re wê biafirênin wê, bi awayekê wê li ser wê re wê

bixwezê ku ew bihizirê û çerçoveya xwe ya fahmkirinê ew biafirênê û wê bi wê re wê werênê ser ziman.

.

Çavkanî:

- *Casullo, A. (2000). "The Coherence Of Empiricism", Pasific Philosophical Quarterly, Blacwell Publishers
- *BonJour, Laurence(1995), "Toward a Moderate Rationalism", Philosophical Topics, vol. 23
- *Kierkegaard, S. (2003). Sygdommen til Døden (Danske klassikere, Oslo)
- *Klossowski, P. (2005). Nietzsche and the vicious circle. (Continuum, London)
- *Kellenberger, J. (1997). Kierkegaard and Nietzsche (The Ipswich Book Company LTD, Ipswich)
- *Nietzsche, F. (1968). The Will to Power (Vintage Books, New York)
- *Locke, John (1689). "Introduction". An Essay Concerning Human Understanding
- *Hume, David: A Treatise of Human Nature: Being an Attempt to introduce the experimental Method of Reasoning into Moral Subjects
- *Kant, Immanuel (1881). Critique of Pure Reason.
- *Copenhaver, Brian P.; Schmitt, Charles B. (1992). Renaissance philosophy. Oxford University Press
- *Lindberg, David C. (2007). "Science before the Greeks". The beginnings of Western science: the European Scientific tradition in philosophical, religious, and institutional context (Second ed.). Chicago, Illinois: University of Chicago Press

- *Nadler, Steven (2008). *A Companion to Early Modern Philosophy*. John Wiley & Sons.
- *Copleston, Frederick Charles (1953). *A history of philosophy: volume III: Ockham to Suárez*. Paulist Press
- *Buccellati, Giorgio (1981). "Wisdom and Not: The Case of Mesopotamia". *Journal of the American Oriental Society*.
- **Philosophy before the Greeks. The Pursuit of Truth in Ancient Babylonia*. Princeton University Press
- *Schmitt, C.B.; Skinner, Quentin, eds. (1988). *The Cambridge History of Renaissance Philosophy*. Cambridge University Press
- * Brewer, Talbot (2011). *The Retrieval of Ethics* (1st ed.). Oxford: Oxford University Press
- * Churton, Tobias (25 January 2005). *Gnostic Philosophy: From Ancient Persia to Modern Times*. Simon & Schuster
- *Nadler, Steven (2006). "The geometric method". *Spinoza's 'Ethics': An Introduction*. Cambridge University Press
- * Garfield, Jay L; Edelglass, William, eds. (9 June 2011). "Introduction". *The Oxford Handbook of World Philosophy*.
- *Shapin, Steven (1998). *The Scientific Revolution* (1st ed.). University Of Chicago Press

•
Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, 2015